

USTAVNI SUD REPUBLIKE HRVATSKE

2736

Ustavni sud Republike Hrvatske, u sastavu Miroslav Šeparović, predsjednik, te suci Andrej Abramović, Ingrid Antičević Marinović, Mato Arlović, Snježana Bagić, Branko Brkić, Mario Jelušić, Lovorka Kušan, Josip Leko, Davorin Mlakar, Rajko Mlinarić, Antun Palarić i Miroslav Šumanović, u postupku koji su ustavnom tužbom pokrenuli društvo OTP banka Hrvatska d.d., Zadar, koje zastupa Miroslav Plašćar, odvjetnik u Odvjetničkom društvu Žurić i partneri iz Zagreba, i Societe Generale – Splitska banka d.d., Split, koje zastupa Uroš Pavasović, odvjetnik u Odvjetničkom društvu Žurić i partneri iz Zagreba; Hypo Alpe-Adria-Bank d.d., Zagreb, koje zastupa Ivica Crnić, odvjetnik u Zagrebu; Potrošač – Hrvatski savez udruga za zaštitu potrošača iz Zagreba, kojeg zastupaju Ines Bojić, odvjetnica u Zagrebu i Nikša Valjalo, odvjetnik u Zagrebu; Privredna banka Zagreb d.d., Zagreb, koje zastupa Miroslav Leko, odvjetnik u Odvjetničkom društvu Leko i partneri iz Zagreba; Raiffeisenbank Austria d.d., Zagreb, koje zastupa Josip Grošeta, odvjetnik u Odvjetničkom društvu Glamuzina & Grošeta iz Zagreba; Erste&Steiermarkische bank d.d., Rijeka, koje zastupa Damir Metelko, odvjetnik u Odvjetničkom društvu Hanžeković & partneri iz Zagreba i Zagrebačka banka d.d., Zagreb, koje zastupa Boris Porobija, odvjetnik u Odvjetničkom društvu Porobija & Porobija iz Zagreba, na sjednici održanoj 13. prosinca 2016. donio je

ODLUKU

I. Ustavna tužba Potrošača – Hrvatskog saveza udruga za zaštitu potrošača djelomično se usvaja te se ukida točka I. presude i rješenja Vrhovnog suda Republike Hrvatske broj: Revt 249/14-2 od 9. travnja 2015.:

– u dijelu kojim je odbijena revizija Potrošača – Hrvatskog saveza udruga za zaštitu potrošača iz Zagreba podnesena protiv točke I. 1. izreke presude Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske broj: Pž-7129/13-4 od 13. lipnja 2014. kojom je odbijen tužbeni zahtjev Potrošača za utvrđenje da su »povrijedili kolektivne interese i prava potrošača korisnika kredita koristeći u potrošačkim ugovorima o kreditima nepoštenu ugovornu odredbu kojom je ugovorena valuta uz koju je vezana glavnica švicarski franak, o kojoj se nije pojedinačno pregovaralo«;

– u dijelu kojim je odbijena revizija Potrošača – Hrvatskog saveza udruga za zaštitu potrošača iz Zagreba podnesena protiv točke I. 2. izreke presude Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske broj: Pž-7129/13-4 od 13. lipnja 2014. kojom je odbijen tužbeni zahtjev u odnosu na 8. tuženu banku Sberbank d.d.

Predmet se u tom djelu vraća Vrhovnom sudu Republike Hrvatske na ponovni postupak.

II. U preostalom djelu odbijaju se ustavne tužbe podnositelja Potrošača – Hrvatskog saveza udruga za zaštitu potrošača, te ustavne tužbe OTP banke Hrvatska d.d., Zadar i Societe Generale – Splitske banke d.d., Split; Hypo Alpe-Adria-Banke d.d., Zagreb; Privredne banke Zagreb d.d., Zagreb; Raiffeisenbanke Austria d.d., Zagreb; Erste&Steiermarkische banke d.d., Rijeka i Zagrebačke banke d.d., Zagreb.

III. Ova odluka objavit će se u »Narodnim novinama«.

Obrazloženje

I. POSTUPAK PRED USTAVNIM SUDOM

1. Pravodobne i dopuštene ustavne tužbe podnesene su protiv odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu: Vrhovni sud) broj: Revt 249/14-2 od 9. travnja 2015. (u daljnjem tekstu: osporena odluka), Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu: drugostupanjski sud) broj: Pž-7129/13-4 od 13. lipnja 2014. (u daljnjem

tekstu: drugostupanjska odluka) i Trgovačkog suda u Zagrebu (u daljnjem tekstu: prvostupanjski sud) broj: P-1401/2012 od 4. srpnja 2013. (u daljnjem tekstu: prvostupanjska odluka).

2. Ustavne tužbe podnijeli su Potrošač – Hrvatski savez udruga za zaštitu potrošača, tužitelj u parničnom postupku (ustavnosudski predmet broj: U-III-2547/2015), te utužene banke (od 1. do 7. tuženika) i to sljedećim redoslijedom:

a) OTP banka Hrvatska d.d., Zadar i Societe Generale – Splitska banka d.d., Split (predmet broj: U-III-2521/2015; u daljnjem tekstu: OTP banka i Splitska banka);

b) Hypo Alpe-Adria-Bank d.d., Zagreb (sada Addiko Bank d.d., Zagreb; predmet broj: U-III-2536/2015; u daljnjem tekstu: Hypo banka);

c) Privredna banka Zagreb d.d., Zagreb (predmet broj: U-III-2565/2015; u daljnjem tekstu: PBZ banka);

d) Raiffeisenbank Austrija d.d., Zagreb (predmet broj: U-III-2603/2015; u daljnjem tekstu: Raiffeisenbank);

e) Erste&Steiermarkische bank d.d., Rijeka (predmet broj: U-III-2604/2015; u daljnjem tekstu: Erste banka) i

f) Zagrebačka banka d.d., Zagreb (predmet broj: U-III-2605/2015; u daljnjem tekstu: ZABA).

2.1. Ustavni sud će, kada je u obrazloženju ove odluke riječ o tužitelju kao podnositelju, koristiti naziv Potrošač, a za tuženike kao podnositelje (osim kada ih poimence spominje))zajednički naziv banke.

2.2. Većina je podnositelja, osim Potrošača i PBZ banke, podnijela ustavne tužbe i protiv drugostupanjske odluke (osporavajući pritom i prvostupanjsku odluku) u povodu kojih im je Ustavni sud uputio tzv. revizijsko pismo. Po primitku osporene odluke zatražili su od Ustavnog suda nastavak postupka, osporavajući ujedno i osporenu odluku Vrhovnog suda.

3. Prvostupanjskom odlukom tužbeni zahtjev Potrošača gotovo je u cijelosti usvojen dok je dio tužbenog zahtjeva prvostupanjski sud odbacio (v. točke od 4.1. do 4.3.2. obrazloženja ove odluke).

3.1. Drugostupanjskom odlukom djelomično je potvrđena, djelomično je preinačena i djelomično je ukinuta prvostupanjska odluka (v. točku 5. obrazloženja ove odluke).

3.2. Osporenom odlukom Vrhovni sud odbio je reviziju Potrošača i revizije banaka kao neosnovane te je odredio da svaki revident snosi svoje troškove postupka.

Troškovi sastava odgovora na reviziju Potrošača (v. točku 6. obrazloženja ove odluke) nisu priznati 8. tuženiku – Sberbank d.d. (ranije Volksbank d.d.; u daljnjem tekstu: Sberbank).

II. ČINJENICE I OKOLNOSTI PREDMETA

A) UVODNE NAPOMENE O PARNIČNOM POSTUPKU KOJI JE PRETHODIO USTAVNOSUDSKOM POSTUPKU

4. Parnični postupak pokrenut je na temelju članka 132. stavka 2. Zakona o zaštiti potrošača (»Narodne novine« broj 79/07. i 79/09.) i članaka 1. i 2. Uredbe o određivanju osoba ovlaštenih za pokretanje postupka radi zaštite kolektivnih interesa potrošača (»Narodne novine« broj 124/09.; u daljnjem tekstu: Uredba).

Parnični postupak pokrenut je tužbom Potrošača protiv osam banaka. U tužbi je Potrošač naveo da je do povrede kolektivnih interesa i prava potrošača (korisnika kredita) došlo zbog sklapanja ugovora o kreditima koji sadrže nepoštene ugovorne odredbe koje se odnose na ugovorenu valutu obveze švicarski franak uz koju je vezana glavnica i one kojima je bankama omogućeno mijenjati visinu kamatne stope.

B) ODLUKE REDOVNIH SUDOVA

1) Prvostupanjska odluka

4.1. Prvostupanjski sud, utvrdivši da Potrošač sukladno načelu »tempus regit actum« ima aktivnu legitimaciju za podnošenje kolektivne tužbe, djelomično je usvojio tužbeni zahtjev jer je utvrdio kako su banke zaključujući sporne ugovore o kreditu postupale suprotno mjerodavnom materijalnom pravu, dok je dio tužbenog zahtjeva odbacio (točke 1. i

2. izreke rješenja).

4.2. U pogledu primjene mjerodavnog materijalnog prava prvostupanjski sud utvrdio je da je do 6. kolovoza 2007. na snazi bio Zakon o zaštiti potrošača (»Narodne novine« broj 96/03.; u daljnjem tekstu: ZoZP/03), a od 7. kolovoza 2007. pa nadalje Zakon o zaštiti potrošača (»Narodne novine« broj 79/07.; u daljnjem tekstu: ZoZP/07), koji je izmijenjen i dopunjen Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti potrošača (»Narodne novine« broj 79/09.; u daljnjem tekstu: ZIDZoZP).

4.2.1. Ustavni sud napominje da se u daljnjem tekstu obrazloženja ove odluke, kada je riječ o Zakonu o zaštiti potrošača koji je bio na snazi u vrijeme donošenja osporenih odluka, uključujući i njegove izmjene i dopune, koristi kraticom ZoZP.

4.3. Prvostupanjski sud utvrdio je da su banke i Sberbanka povrijedili kolektivne interese i prava potrošača na način da su, u određenom razdoblju, a što je dovelo do neravnoteže u pravima i obvezama ugovornih strana, ugovarali valutu »uz koju je vezana glavnica švicarski franak«, a da potrošače nisu u cijelosti informirali o svim potrebnim parametrima bitnim za donošenje valjane odluke te da su ugovarali kamatnu stopu koja je tijekom postojanja obveze po ugovorima o kreditima bila promjenjiva u skladu s jednostranom odlukom banaka i drugim internim aktima banaka, a da banke i potrošači nisu prije i u vrijeme zaključenja ugovora o kreditu o takvoj ugovornoj odredbi pojedinačno pregovarali niti su ugovorom o kreditu utvrdili egzaktnne parametre i metodu izračuna tih parametara koji utječu na odluku banaka o promjeni stope ugovorene kamate (točke od 1. do 8. izreke prvostupanjske presude).

4.3.1. Prvostupanjski sud naložio je bankama i Sberbanci da prekinu s gore opisanim postupanjem te im naložio da u roku od šezdeset (60) dana ponude potrošačima izmjenu ugovorne odredbe na način da glavnica kreditne obveze bude izražena u kunama u iznosu koji je isplaćen u fazi korištenja kredita i uz fiksnu kamatnu stopu u postotku koji je bio izrijekom naveden u sklopljenom potrošačkom ugovoru kao važeća stopa redovne kamate na dan sklapanja ugovora (točka 9. izreke prvostupanjske presude), zabranio je bankama i Sberbanci takvo i slično postupanje ubuduće (točka 10. izreke prvostupanjske presude) te im je naložio da Potrošaču solidarno isplate troškove parničnog postupka (točka 11. izreke prvostupanjske presude).

4.3.2. Prvostupanjski sud odbacio je tužbeni zahtjev u dijelu kojim je Potrošač zatražio od suda da bankama i Sberbanci naloži da potrošačima ponude izmjenu ugovorne odredbe na način da glavnica bude vezana uz euro te da kamatna stopa bude ugovorena na način kako je to pobliže označeno točkom 2. izreke prvostupanjskog rješenja.

2) Drugostupanjska odluka

5. Drugostupanjskom odlukom (presudom i rješenjem) djelomično je potvrđena, djelomično je preinačena te je djelomično ukinuta prvostupanjska odluka.

Drugostupanjskom odlukom prvostupanjska odluka je preinačena u odnosu na ugovornu odredbu o valuti obveze. Drugostupanjski sud utvrdio je da ta odredba ispunjava zahtjeve razumljivosti pa s time nije nepoštena, a posljedično nije ni ništetna.

Drugostupanjski sud potvrdio je prvostupanjsku odluku u dijelu koji se odnosi na ništetnost ugovorne odredbe o promjenjivoj kamatnoj stopi (osim u pogledu Sberbanke, u kojem je dijelu prvostupanjsku odluku preinačio na način da je taj dio tužbenog zahtjeva odbio). Potvrdio je stajalište prvostupanjskog suda da je riječ o nepoštenoj ugovornoj odredbi koja je potrošačima nametnuta jednostranom odlukom banaka, o kojoj se nije pojedinačno pregovaralo.

a) Izreka presude i rješenja

Izreka drugostupanjske odluke glasi:

»presudio je

I. 1. Preinačuje se presuda Trgovačkog suda u Zagrebu poslovni broj P-1401/12 od 4. srpnja 2013. u dijelu točke 1., 2., 3., 4., 5., 6., i 7. izreke i sudi:

Odbija se kao neosnovan tužbeni zahtjev tužitelja POTROŠAČ – HRVATSKI SAVEZ UDRUGA ZA ZAŠTITU POTROŠAČA za utvrđenje da su prvotuženik ZAGREBAČKA BANKA d.d. u razdoblju od 1. travnja 2005. do 31. prosinca 2008., drugotuženik PRIVREDNA BANKA ZAGREB d.d. u razdoblju od 1. studenog 2004. do 31. prosinca 2008., trećetuženik ERSTE & STEIERMARKISCHE BANK d.d. u razdoblju od 1. travnja 2004. do 31. prosinca 2008., četvrtotuženik RAIFFEISENBANK AUSTRIA d.d. u razdoblju od 1. siječnja 2004. do 31. prosinca 2008., petotuženik HYPO ALPE-ADRIA-BANK d.d. u razdoblju od 1. lipnja 2004. do 31. prosinca 2008., šestotuženik OTP BANKA HRVATSKA d.d. u razdoblju od 1. rujna 2004. do 31. prosinca 2008. i sedmotuženik SOCIETE GENERALE-SPLITSKA BANKA d.d. u razdoblju od 1. listopada 2004. do 31. prosinca 2008. povrijedili kolektivne interese i prava potrošača korisnika kredita koristeći u potrošačkim ugovorima o kreditima nepoštenu ugovornu odredbu kojom je ugovorena valuta uz koju je vezana glavnica švicarski franak, o kojoj se nije pojedinačno pregovaralo.

I. Preinačuje se presuda Trgovačkog suda u Zagrebu poslovni broj P-1401/12 od 4. srpnja 2013. u točki 8., dijelu točke 9. i u dijelu točke 10. izreke koji se odnosi na osmotuženika SBERBANK d.d. i sudi:

Odbija se kao neosnovan tužbeni zahtjev tužitelja POTROŠAČ – HRVATSKI SAVEZ UDRUGA ZA ZAŠTITU POTROŠAČA

– za utvrđenje da je osmotuženik SBERBANK d.d. u razdoblju od 1. lipnja 2004. do 31. prosinca 2008. povrijedio kolektivne interese i prava potrošača korisnika kredita koristeći u potrošačkim ugovorima o kreditima nepoštenu ugovornu odredbu kojom je ugovorena valuta uz koju je vezana glavnica švicarski franak, o kojoj se nije pojedinačno pregovaralo,

– za utvrđenje da je osmotuženik SBERBANK d.d. u razdoblju od 10. rujna 2003. do 31. prosinca 2008. povrijedio kolektivne interese i prava potrošača korisnika kredita tako što je u potrošačkim ugovorima o kreditima koristio nepoštenu ugovornu odredbu kojom je ugovorena redovna kamatna stopa koja je tijekom postojanja ugovorne obveze promjenjiva u skladu s jednostranom odlukom osmotuženika SBERBANK d.d., o kojoj odredbi se nije pojedinačno pregovaralo, te

– da sud naloži osmotuženiku SBERBANK d.d. prekinuti s opisanim postupanjem i da mu zabrani takvo ili slično postupanje ubuduće.

II. Djelomično se odbijaju žalbe prvotuženika ZAGREBAČKA BANKA d.d., drugotuženika PRIVREDNA BANKA ZAGREB d.d., trećetuženika ERSTE & STEIERMARKISCHE BANK d.d., četvrtotuženika RAIFFEISENBANK AUSTRIA d.d., petotuženika HYPO ALPE-ADRIA-BANK d.d., šestotuženika OTP BANKA HRVATSKA d.d. i sedmotuženika SOCIETE GENERALE-SPLITSKA BANKA d.d. kao neosnovane i potvrđuje presuda Trgovačkog suda u Zagrebu poslovni broj P-1401/12 od 4. srpnja 2013. u dijelu točke 1., 2., 3., 4., 5., 6. i 7. izreke kojim se utvrđuje da su prvotuženik ZAGREBAČKA BANKA d.d. u razdoblju od 10. rujna 2003. do 31. prosinca 2008., drugotuženik PRIVREDNA BANKA ZAGREB d.d. u razdoblju od 10. rujna 2003. do 31. prosinca 2008., trećetuženik ERSTE & STEIERMARKISCHE BANK d.d. u razdoblju od 10. rujna 2003. do 31. prosinca 2008., četvrtotuženik RAIFFEISENBANK AUSTRIA d.d. u razdoblju od 10. rujna 2003. do 31. prosinca 2008., petotuženik HYPO ALPE-ADRIA-BANK d.d. u razdoblju od 10. rujna 2003. do 31. prosinca 2008., šestotuženik OTP BANKA HRVATSKA d.d. u razdoblju od 10. rujna 2003. do 31. prosinca 2008. i sedmotuženik SOCIETE GENERALE-SPLITSKA BANKA d.d. u razdoblju od 10. rujna 2003. do 31. prosinca 2008., a koje povrede traju i nadalje, povrijedili kolektivne interese i prava potrošača korisnika kredita tako što u potrošačkim ugovorima o kreditima koriste nepoštenu ugovornu odredbu kojom je ugovorena redovna kamatna stopa koja je tijekom postojanja ugovorne obveze promjenjiva u skladu s jednostranom odlukom banke, o kojoj se nije pojedinačno pregovaralo, a koja je ništetna.

III. Preinačuje se presuda Trgovačkog suda u Zagrebu poslovni broj P-1401/12 od 4. srpnja 2013. u dijelu točke 9. i u dijelu točke 10. izreke i sudi:

Odbija se tužbeni zahtjev kojim tužitelj traži da se prvotuženiku ZAGREBAČKA BANKA d.d., drugotuženiku PRIVREDNA BANKA ZAGREB d.d., trećetuženiku ERSTE & STEIERMARKISCHE BANK d.d., četvrtotuženiku RAIFFEISENBANK AUSTRIA d.d., petotuženiku HYPO ALPE-ADRIA-BANK d.d., šestotuženiku OTP BANKA HRVATSKA d.d. i sedmotuženiku SOCIETE GENERALE-SPLITSKA BANKA d.d. naloži u potrošačkim ugovorima o kreditu prekinuti s korištenjem odredaba kojima je ugovorena valuta uz koju je vezana glavnica švicarski franak i da im zabrani takvo ili slično postupanje ubuduće, kao neosnovan.

IV. Djelomično se odbijaju žalbe prvotuženika ZAGREBAČKA BANKA d.d., drugotuženika PRIVREDNA BANKA ZAGREB d.d., trećetuženika ERSTE & STEIERMARKISCHE BANK d.d., četvrtotuženika RAIFFEISENBANK AUSTRIA d.d., petotuženika HYPO ALPE-ADRIA-BANK d.d., šestotuženika OTP BANKA HRVATSKA d.d. i sedmotuženika SOCIETE GENERALE-SPLITSKA BANKA d.d. i potvrđuje presuda Trgovačkog suda u Zagrebu poslovni broj P-1401/12 od 4. srpnja 2013. u dijelu točke 9. i u dijelu točke 10. izreke kojom se u potrošačkim ugovorima o kreditima prvotuženiku ZAGREBAČKA BANKA d.d., drugotuženiku PRIVREDNA BANKA ZAGREB d.d., trećetuženiku ERSTE & STEIERMARKISCHE BANK d.d., četvrtotuženiku RAIFFEISENBANK AUSTRIA d.d., petotuženiku HYPO ALPE-ADRIA-BANK d.d., šestotuženiku OTP BANKA HRVATSKA d.d. i sedmotuženiku SOCIETE GENERALE-

SPLITSKA BANKA d.d. nalaže prekinuti s korištenjem odredaba kojima je ugovorena redovna kamatna stopa koja je tijekom postojanja ugovorne obveze promjenjiva u skladu s njihovim jednostranim odlukama, o kojima se nije pojedinačno pregovaralo, i kojima im se zabranjuje takvo ili slično postupanje ubuduće.

V. Preinačuje se presuda Trgovačkog suda u Zagrebu poslovni broj P-1401/12 od 4. srpnja 2013. u točki 11. izreke i sudi:

1. Tužitelj POTROŠAČ – HRVATSKI SAVEZ UDRUGA ZA ZAŠTITU POTROŠAČA, prvotuženik ZAGREBAČKA BANKA d.d., drugotuženik PRIVREDNA BANKA ZAGREB d.d., trećetuženik ERSTE & STEIERMARKISCHE BANK d.d., četvrtotuženik RAIFFEISENBANK AUSTRIA d.d., petotuženik HYPO ALPE-ADRIA– BANK d.d., šestotuženik OTP BANKA HRVATSKA d.d. i sedmotuženik SOCIETE GENERALE-SPLITSKA BANKA d.d. snose sami svoje parnične troškove.

2. Nalaže se tužitelju POTROŠAČ-HRVATSKI SAVEZ UDRUGA ZA ZAŠTITU POTROŠAČA naknaditi osmotuženiku SBERBANK d.d. parnične troškove u iznosu od 5.000 kn (pettisuća kuna), u roku od osam dana.

3. Odbija se zahtjev osmotuženika SBERBANK d.d. za naknadu parničnog troška za odgovor na tužbu.

riješio je

Ukida se presuda Trgovačkog suda u Zagrebu poslovni broj P-1401/12 od 4. srpnja 2013. u točki 9. izreke u dijelu koji glasi: 'Nalaže se tuženicima da u roku od 60 (šezdeset) dana ponude potrošačima izmjenu ugovorne odredbe kojom je određeno da je iznos glavnice kreditne obveze vezan uz valutu švicarski franak, a kamatna stopa promjenljiva, na način da glavnica bude izražena u kunama u iznosu koji je isplaćen u fazi korištenja kredita i uz fiksnu kamatnu stopu, a u postotku koji je bio izrijekom naveden u sklopljenom potrošačkom ugovoru kao važeća stopa redovne kamate na dan sklapanja ugovora, jer će u suprotnom njihovu ponudu zamijeniti ova presuda.'«

b) Obrazloženje drugostupanjske odluke

Drugostupanjski sud istaknuo je da su žalbeni razlozi banaka brojni, slični, da se međusobno isprepliću i da se odnose kako na pogreške u suđenju o osnovanosti tužbenog zahtjeva tako i na pogreške u provođenju postupka, koje su prouzročene nepravilno utvrđenim činjeničnim stanjem i pogrešnom primjenom materijalnog prava.

Polazeći od obrazloženja drugostupanjske odluke i očitovanja drugostupanjskog suda na pojedine žalbene razloge, Ustavni sud utvrđuje da se prigovori banaka mogu podijeliti na sljedeće grupe: na nedostatke aktivne i pasivne legitimacije, na nedostatke tužbenog zahtjeva i nedostatke izreke prvostupanjske odluke, primjenu materijalnog prava, utvrđenja prvostupanjskog suda o (ne)poštenosti ugovornih odredaba o valutnoj klauzuli i promjenjivoj kamatnoj stopi i na procesno-pravne prigovore.

U nastavku obrazloženja ove odluke iznosi se relevantan dio obrazloženja drugostupanjske odluke u odnosu na svaki od tih prigovora.

ba) U odnosu na prigovore banaka o nedostatku aktivne legitimacije Potrošača

Drugostupanjski sud nije prihvatio prigovore banaka da Potrošač nema aktivnu legitimaciju za vođenje parničnog postupka. Utvrdio je da Potrošač, koji je kao udruga za zaštitu potrošača ovlašten pokretati sudske postupke radi zaštite kolektivnih interesa i prava potrošača, ima procesnu legitimaciju za vođenje postupka već na temelju same tvrdnje da je došlo do povrede kolektivnih prava i interesa potrošača pa je njegov zahtjev u tom smislu dopušten. Istaknuo je:

»(...) Postupak za zaštitu kolektivnih interesa i prava potrošača ovlaštena je pokrenuti samo osoba koja je osnovana radi zaštite tih interesa, u konkretnom slučaju udruga za zaštitu potrošača, i to neovisno jesu li tangirana konkretna prava pojedinih potrošača, s obzirom da se u postupku pokrenutom na temelju zakona radi zaštite kolektivnih prava i interesa potrošača konkretna prava potrošača štite samo na posredan i apstraktan način.

(...)

(...) Kolektivni interes svih sadašnjih i budućih potrošača je da određeni trgovci u svojim standardnim ugovorima ne koriste određene odredbe koje su nepošteno po kriterijima iz Zakona o zaštiti potrošača i da njihova poslovna praksa ne bude po kriterijima iz Zakona o zaštiti potrošača nepoštena.

(...)

Ovaj postupak i nije pokrenuo dio potrošača radi zaštite zbroja svojih pojedinačnih interesa i prava, nego udruga koja je zakonom ovlaštena pokretati postupke apstraktne zaštite prava potrošača kao kolektiva, kad se određenom praksom općenito povrjeđuju prava potrošača kao kolektiviteta i to upravo zaštite kolektivnih, a ne pojedinačnih prava i interesa, što je prvostupanjski sud pravilno ocijenio,

iako je tužbeni zahtjev iz tužbe imao i takvih elemenata koji ukazuju na pojedinačnu zaštitu, na što je tužitelja na vrijeme upozorio sukladno načelu otvorenog pravosuđenja.«

bb) U odnosu na prigovore banaka o nedostatku pasivne legitimacije

U odnosu na navode o nedostatku pasivne legitimacije, to jest u odnosu na navode pojedinih banaka kako nije moglo doći do povrede zakona koji u vrijeme povrede još nije bio na snazi, drugostupanjski sud utvrdio je da je prvostupanjski sud pravilno ocijenio da se na materijalnopravne odnose primjenjuju odredbe onog zakona koji je bio na snazi u trenutku kada Potrošač tvrdi da su banke povrijedile kolektivne interese potrošača, dok se valjanost procesnih radnji, pa tako i tužbe, prosuđuje na temelju zakona koji je bio na snazi u vrijeme poduzimanja procesne radnje.

bc) U odnosu na prigovore banaka o nedostacima tužbenog zahtjeva Potrošača

U odnosu na žalbene razloge u pogledu nedostataka tužbenog zahtjeva drugostupanjski sud utvrdio je da banke neosnovano smatraju kako u tužbenom zahtjevu nisu za svakog od njih određene ugovorne odredbe za koje Potrošač smatra da su protivne kolektivnom interesu potrošača te da je zato tužbeni zahtjev neosnovan. Ocijenio je da su odredbe u kojima se precizira čin povrede kao korištenje ništetnih odredaba o valutnoj klauzuli za koju je vezana glavnica u švicarskim francima i odredaba u kojima je ugovorena redovna kamatna stopa koja je tijekom postojanja obveze promjenjiva u skladu s jednostranom odlukom banaka, za svaku pojedinu banku, »jasno i dovoljno precizno određene«.

Drugostupanjski sud nije prihvatio žalbene navode banaka o povredi članka 109. Zakona o parničnom postupku (»Narodne novine« broj 53/91., 91/92., 58/93., 112/99., 88/01., 117/03., 88/05., 2/07., 84/08., 123/08., 57/11., 148/11. i 25/13.; u daljnjem tekstu: ZPP) da tužbeni zahtjev »nije bio određen«. Drugostupanjski sud potvrdio je stajalište prvostupanjskog suda da je Potrošač ispravak tužbenog zahtjeva dostavio po proteku naloženog roka. Međutim, ocijenio je da odbacivanju tužbenog zahtjeva nije bilo mjesta budući da prvostupanjski sud nije upozorio Potrošača na posljedice propuštanja navedenog roka.

bd) U odnosu na prigovore banaka vezane uz nedostatke izreke prvostupanjske odluke

U odnosu na žalbene navode u pogledu nedostataka zbog kojih se ona ne može ispitati, drugostupanjski sud utvrdio je da je bilo moguće ispitati prvostupanjsku odluku, unatoč tomu što je prvostupanjski sud počinio bitnu povredu odredaba parničnog postupka iz članka 354. stavka 2. točke 11. ZPP-a, a koja se sastoji od proturječnosti izreke presude, pojedinim razlozima presude i u proturječnosti između samih razloga presude.

Drugostupanjski sud utvrdio je da je izreka prvostupanjske presude »strukturirana« na isti način kao i konačno postavljene tužbeni zahtjev. Istaknuo je da ZoZP »izričito propisuje kako treba glasiti odluka suda ako utvrdi da je tužbeni zahtjev osnovan«. Drugim riječima, drugostupanjski sud utvrdio je da izreka prvostupanjske presude glasi onako kako je propisano ZoZP-om.

U pogledu navodnih povreda pravila o obliku i sadržaju prvostupanjske odluke drugostupanjski sud utvrdio je kako, suprotno takvim tvrdnjama banaka, obrazloženje prvostupanjske odluke sadrži sve što je potrebno, i to: potrebne obavijesti o subjektivnim i objektivnim elementima spora, razloge svoje ocjene, sve zahtjeve Potrošača o kojima ovisi predmet i granice raspravljanja, navedene su sve činjenice na kojima Potrošač zasniva svoj tužbeni zahtjev, svi dokazi koji su izvedeni, materijalni propisi koje je sud uzeo u obzir, pri čemu su sve radnje koje su poduzete tijekom postupka i više nego detaljno opisane. Drugostupanjski sud utvrdio je da je obrazloženje prvostupanjske odluke »neuobičajeno opširno« i da je prvostupanjski sud spominjao isprave koje nije predložila ni jedna od stranaka niti su dio sudskog spisa. Međutim, ocijenio je da sveukupna činjenična građa koju je prvostupanjski sud koristio nije reducirana samo na činjenice utvrđene iz navedenih isprava i svjedočenja članova udruge Franak, već isto tako i iz isprava koje su priložene spisu.

Također, drugostupanjski sud utvrdio je da točke od 1. do 8. izreke prvostupanjske presude sadrže i više elemenata nego što je to propisano odredbom članka 338. stavka 3. ZPP-a koji su suvišni jer neki od tih elemenata ulaze u sadržaj, a ne izreku presude, no unatoč tomu, drugostupanjski sud ocijenio je kako zbog navedenog izreka prvostupanjske odluke nije nerazumljiva. Suprotno tvrdnji Splitske banke, utvrdio je da je izreka »razumljiva i određena« jer iz nje jasno proizlazi da se povreda kolektivnih interesa i prava potrošača sastoji od korištenja nepoštenih ugovorih odredaba u svim potrošačkim ugovorima o kreditu. Istaknuo je:

»... nepoštene odredbe o kojima se nije pojedinačno pregovaralo ništetne su od samog početka tj od trenutka kad su postale sadržajem standardnog ugovora, a njihovo korištenje predstavlja postupanje protivno odredbama Zakona o zaštiti potrošača čitavo vrijeme dok se koriste, dakle od trenutka kad su ugovorene pa nadalje, što sve proizlazi iz samog pojma ništetnosti, koja je posljedica toga što su nepoštene.«

Prema ocjeni drugostupanjskog suda okolnost da je povreda počinjena u određenom razdoblju i okolnost da ona i dalje traje nije od utjecaja na utvrđenje povrede i nakon razdoblja koje je precizirano.

Konačno, utvrdio je da izreka prvostupanjske odluke nije nerazumljiva, niti je sama odluka kontradiktorna, budući da se ugovorne odredbe koje su predmet spora koriste sve dok su na snazi ugovori čiji su one sadržaj. Ocijenio je stoga irelevantnim navode banaka da su one još 2008. godine prestale zaključivati takve ugovore. Zaključno, navode pojedinih banaka da je izreka prvostupanjske presude nerazumljiva iz razloga što iz nje ne proizlazi na koju se vrstu ugovora odnosi – potrošačke ili na one koji to nisu (primjerice ugovori radi kupnje nekretnine) drugostupanjski sud ocijenio je neosnovanim. Utvrdio je da je u izreci prvostupanjske presude »jasno naznačeno da se radi o ugovorima o potrošačkom kreditiranju«.

be) U odnosu na prigovore banaka vezane uz mjerodavno pravo

U odnosu na te prigovore drugostupanjski sud, uspoređujući sadržaj članka 84. ZoZP-a/03 i članka 99. ZoZP-a, zaključio je da je jedina razlika između ovih dviju odredaba u »intenzitetu uočljivosti« koji se smanjio u odnosu na raniju pravnu regulaciju. Također, utvrdio je kako nema sadržajne razlike između članka 81. stavka 1. ZoZP-a/03 i članka 96. stavka 1. ZoZP-a u određivanju kada se ugovorna odredba s matra nepoštenom osim u jednom pridjevu – »značajna« i »znatna« (neravnoteža). Drugostupanjski sud utvrdio je da je razlika u pridjevima irelevantna pri ocjeni je li došlo do neravnoteže u pravima i obvezama ugovornih strana u konkretnom slučaju, budući da se, u slučaju poremećaja ravnoteže, prava i obveze, u pravilu, ne mogu izražavati u strogo »matematičkom smislu«.

bf) U odnosu na prigovore banaka vezane uz ugovorne odredbe o valutnoj klauzuli

U pogledu nepoštenosti spornih ugovornih odredaba o valutnoj klauzuli, drugostupanjski sud utvrdio je sljedeće:

»Iz svih ugovora koji su priloženi spisu, za svakog pojedinog tuženika, vidljivo je da je ta odredba jasna. Ovaj sud ocjenjuje i da je lako razumljiva jer su svi saslušani svjedoci izjavili da razumiju da je glavnica kredita vezana uz valutu švicarski franak na način da je ovisna o tečaju švicarskog franka. Znali su da je tečaj promjenjiv, a nadali su se da se neće znatno promijeniti jer je švicarski franak u prošlosti bio stabilna valuta i nije puno oscilirao. Odredba je uočljiva, nalazi se na prvoj stranici svih predmetnih ugovora, nije pisana sitnim slovima i s tog aspekta ne predstavlja nikakvu skrivenu zamku, kao što navodi prvostupanjski sud. Budući da je u Republici Hrvatskoj valutna klauzula dopuštena i nije sporno da se često koristi, lako je razumljiva svima pa i potrošačima pod kojima se za potrebe ovog postupka podrazumijevaju prosječni potrošači koji su prema tumačenju suda Europske Unije dobro informirane, razumne, pažljive i oprezne osobe. S obzirom na iznijeto, nije dopušteno ispitivati je li navedena odredba u smislu Zakona o zaštiti potrošača poštena, a zbog toga ne treba ispitivati niti okolnosti ugovaranja pa tako niti istinitost tvrdnje tužitelja da su tuženici suprotno načelu savjesnosti i poštenja, jer su raspolagali informacijama koje potrošači nemaju, zavaravali potrošače, uvjeravajući ih da je švicarski franak stabilna valuta. Ovaj postupak se naime vodi radi utvrđenja da su određene ugovorne odredbe nepoštene te radi prekida korištenja i zabrane korištenja takvih odredaba ubuduće, a ne radi utvrđenja prestanka i zabrane zavaravajućeg i agresivnog oglašavanja.

(...)

Dakle, zavaravajuće oglašavanje uz propuštanje davanja odgovarajućih informacija o švicarskom franku kao valuti uz koju je nepoštenom ugovornom odredbom vezana glavnica, u ovom predmetu, prema istaknutom tužbenom zahtjevu, može se ispitati samo kao okolnost koja spornu ugovornu odredbu čini nepoštenom, a ne kao samostalan čin povrede kolektivnih interesa i prava potrošača u vidu nepoštenih poslovnih prakse.

Zbog toga i s obzirom na to da je u ugovorima koje su zaključili svi tuženici jasna, lako razumljiva i uočljiva pa je na temelju odredbe članka 84. ZZZP-a 03 i odredbe članka 99. ZZZP-a 09 izuzeta od ispitivanja poštenosti, u ovoj odluci neće se razmatrati ponašanje tuženika koje je prethodilo i utjecalo na zaključivanje ugovora u vezi ugovorne odredbe prema kojima je glavnica vezana valutnom klauzulom za švicarski franak, iako je toj problematici prvostupanjski sud posvetio najviše vremena i pažnje te najveći dio obrazloženja svoje presude.«

Zaključno, drugostupanjski sud utvrdio je da ugovorne odredbe o valutnoj klauzuli, ugovorene u konkretnom slučaju u švicarskim francima, nisu ništetne.

bg) U odnosu na prigovore banaka vezane uz ugovorne odredbe o promjenjivoj kamatnoj stopi

Drugostupanjski sud potvrdio je kao ispravno stajalište prvostupanjskog suda da ugovorne odredbe kojima se promjena kamatne stope čini ovisnom o odluci banke, iako je jasna i uočljiva, nije razumljiva te je u nastavku istaknuo:

»(...) Ovaj sud, kao i prvostupanjski sud, smatra da ta odredba nije razumljiva jer brojni i nepovezani kriteriji koje sadrže opći uvjeti ne daju temelj za ocjenu da se radi o objektiviziranim kriterijima koji bi se mogli podvesti pod pojam odredivog predmeta obveze, a nije sporno da niti ugovor niti opći uvjeti na koje se svaki pojedini ugovor poziva ne sadrže niti referentnu stopu koja se primjenjuje na početnu kamatnu stopu, niti precizan način utvrđivanja promjene kamatne stope. Takva odredba ne samo da nije razumljiva prosječnom potrošaču, nego nije razumljiva nikome, čemu u prilog ide i činjenica da je jedini siguran element o kojem ovisi visina kamatne stope, koja se mijenja, odluka banke, koja može i ne mora biti u skladu s kriterijima iz općih uvjeta, kad bi oni i bili razumljivi. Naime, u ugovorima čak nije navedeno da je promjena kamatne stope (što treba shvatiti kao promjenu obveze potrošača) vezana za odluku banke prema kriterijima iz općih uvjeta poslovanja, nego samo za odluku banke, što možda podrazumijeva i pod uvjetima iz općih uvjeta, ali nije tako navedeno.

(...)

Prema Presudi Europskog suda pravde od 30. travnja 2014. u predmetu poslovni broj C-26/13 navodi se da članak 4. stavak 2. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da ugovorna odredba potrošaču ne mora biti samo gramatički razumljiva, što u ovom konkretnom slučaju znači da u ugovoru moraju na transparentan način potrošaču biti objašnjeni razlozi i pojedinosti mehanizma promjene kamatne stope kao i odnos s drugim odredbama ugovora odnosno općih uvjeta poslovanja koje se na to odnose tako da potrošač na temelju točnih i razumljivih kriterija može predvidjeti ekonomske posljedice koje iz toga za njega proizlaze.«

Drugostupanjski sud utvrdio je da je ugovorna odredba o promjenjivoj kamatnoj stopi na temelju odluke banke »ključna ugovorna odredba«, a da se opći uvjeti poslovanja primjenjuju tek kao dopunski kriterij. Nadalje, ocijenio je da ugovorna odredba koja promjenu ugovorne kamate čini ovisnom isključivo o odluci jednog ugovaratelja, banke, bez da istovremeno precizno odredi uvjete promjenjivosti i referentnu stopu za koju se veže promjena, uzrokuje neravnotežu u pravima i obvezama ugovornih strana na štetu potrošača, jer vjerovnik jednostrano određuje obvezu dužnika, koji promjenu ne može predvidjeti, a pravilnost promjene se ne može niti provjeriti jer nema nikakvih egzaktnih kriterija.

Zaključio je stoga da je postupanjem banaka u odnosu na promjenu ugovorene kamatne stope došlo do znatne neravnoteže u pravima i obvezama između ugovornih strana, i to na štetu potrošača jer su predmet i cijena bitni sastojci ugovora, a osporenim ugovornim odredbama banke su, kao tuženici, »potpuno izbjegli utjecaj druge ugovorne strane na cijenu« (kamate) što je suprotno mjerodavnoj odredbi Zakona o obveznim odnosima (za razdoblje od siječnja 2004. do siječnja 2006., »Narodne novine« broj 53/91., 7/91., 3/94., 107/95., 7/96., 112/99. i 88/01., a za razdoblje od siječnja 2006. do prosinca 2008., »Narodne novine« broj 35/05.; u daljnjem tekstu: ZOO).

Drugostupanjski sud utvrdio je da je načelo savjesnosti i poštenja jedno od temeljnih načela obveznog prava, sadržano u ZOO-u, i koje se, između ostalog, ne temelji »na strogo formalnoj primjeni prava nego na međusobnim moralnim obvezama suugovaratelja čiji se sadržaj prilagođava konkretnim okolnostima«. Pri tome je bitno da se navedene okolnosti ne ocjenjuju prema subjektivnim kriterijima nego prema pravnim standardima. Ocjenjujući je li ugovorna odredba o promjenjivoj kamatnoj stopi ujedno protivna i načelu savjesnosti i poštenja, drugostupanjski sud je strogo pošao od utvrđenja da je i ZoZP-om/03 i ZoZP-om samo primjerice navedeno koje se ugovorne odredbe mogu smatrati nepoštenima i koje se okolnosti uzimaju u obzir prilikom ocjene valjanosti ugovora. Istaknuo je kako nijedan od tih zakona ne sadrži dodatne kriterije za ocjenu je li pojedina ugovorna odredba protivna tom načelu.

U odnosu na istodobno ugovaranje valutne klauzule i promjenjive kamatne stope drugostupanjski sud naveo je sljedeće:

»Iako nije zabranjeno istovremeno ugovoriti valutnu klauzulu i promjenjivu kamatnu stopu, ovaj sud prihvaća stav prvostupanjskog suda da činjenica što obveza potrošača istovremeno ovisi o dva promjenjiva bitna elementa čini tu obvezu posebno rizičnom jer u vrijeme zaključenja ugovora potrošač ne zna koji iznos glavnice kredita izražene u kunama će biti u obvezi tijekom dugoročne otplate vratiti banci, a ne zna niti koju će cijenu (redovnu kamatu) za to platiti. Iznos glavnice kredita, koji je promjenjiv, a ovisi o odnosu švicarskog franka i kune, ne mogu unaprijed znati niti na njega utjecati ni banke ni potrošači, dok iznos cijene ovisi i o iznosu glavnice (koji je neizvjestan) i o visini kamatne stope, koja je tijekom postojanja obveze po ugovoru promjenjiva sukladno odluci banke, dakle vjerovnika.

Zato već sama činjenica da u opisanoj situaciji drugi promjenjivi element o kojem ovisi visina obveze potrošača, kamatu, određuje banka jednostrano, uzrokuje znatnu neravnotežu u pravima i obvezama ugovornih strana na štetu potrošača i to protivno načelu savjesnosti i poštenja.

Ta ravnoteža u pravima i obvezama nedvojbeno je na štetu potrošača i znatna je jer je neizvjestan i iznos glavnice kredita kojeg potrošač kao dužnik ima obvezu vratiti banci, i cijena, dakle neizvjesni su bitni elementi ugovora koji su u pravilu dugoročni, s tim da cijenu, koja ovisi i o visini glavnice jer se određuje u postotku od tog iznosa i o visini kamatne stope, određuje banka, koja je vjerovnik. Dodatnu okolnost koja je po ocjeni ovog suda presudna za ocjenu uzrokuje li ta odredba znatnu neravnotežu na štetu potrošača suprotno načelu savjesnosti i poštenja je činjenica da je navedena odredba u ugovor ušla na inicijativu banke kao sadržaj standardnog ugovora banke na koju potrošači nisu mogli odnosno ne mogu utjecati, pri čemu nije sporno da niti u ugovoru niti u općim uvjetima banke nisu utvrdile egzaktno parametre za promjenu kamatne stope ni metodu izračuna tih parametara.

Činjenica da u potrošačkim ugovorima o kreditu banke nisu imale obvezu ugraditi egzaktno parametre za promjenu kamatne stope i metodu izračuna tih parametara jer u razdoblju od 2004-2008. godine nije bila propisana obveza banaka da promjenjive kamatne stope nužno moraju biti ugovorene povezivanjem na određenu referentnu kamatnu stopu uvećanu za promjenjivi dio, na koju se tuženici pozivaju tvrdeći da propuštanjem određivanja tih parametara nisu mogli prekršiti propis kojega u tom obliku nije niti bilo, ide u prilog stavu da su upravo zbog toga kao savjesni gospodarstvenici trebali prema načelu savjesnosti i poštenja voditi računa i o interesima druge strane, potrošača, i u ugovoru odrediti neku određenu referentnu vrijednost, kako promjena stope, a time i određivanje obveze potrošača ne bi bilo prepušteno jednostranoj odluci. Nepostojanje propisa koji nalažu bankama da u ugovoru o kreditu precizno utvrde način utvrđivanja i uvjete promjenjivosti kamatne stope ne daje bankama ovlaštenje da kamatnu stopu mijenjaju po svom nahođenju i time jednostrano mijenjaju visinu obveze potrošača. Da je zakon detaljno u tom smislu regulirao obvezu banaka, ne bi u ovom slučaju bilo niti potrebe primijeniti načelo savjesnosti i poštenja. Osim toga nije pošteno koristiti ugovorne odredbe o kojima se nije pojedinačno pregovaralo a kojima se daje ovlaštenje bankama mijenjati obvezu potrošača prema odlukama banke bez unaprijed dogovorenih preciznih kriterija. To je nepravedno i nepošteno prema potrošačima i iz razloga jer su tako banke u svoje standardne ugovore samoinicijativno uvele drugi promjenjivi bitan element koji je za potrošača neizvjestan, a kojeg određuju one same, a potrošači na njihovu odluku ne mogu uopće utjecati.«

Navedena utvrđenja drugostupanjski sud zaključio je konstatacijom da su banke, vodeći računa samo o svom interesu, a ne uvažavajući interese potrošača, iskoristile činjenicu da nema propisa koji im nalaže da definiraju egzaktno parametre za promjenu kamatne stope i metodu za izračun tih parametara, i potrošačima nametnule ugovorne odredbe koje ih stavljaju u neravnopravan položaj, stvarajući tako znatnu neravnotežu u pravima i obvezama ugovornih strana na štetu potrošača.

U odnosu na Sberbanku drugostupanjski sud utvrdio je da, za razliku od ostalih banaka, jedino Sberbanka »koristi ugovornu odredbu prema kojoj je kamatna stopa promjenjiva, vezana uz tromjesečni Libor za CHF uvećan za troškove pribavljanja sredstava i kamatnu maržu (list 595., 832. spisa)«. Budući da je to prvostupanjski sud »propustio uočiti«, drugostupanjski sud je prvostupanjsku odluku u tom dijelu preinačio.

bh) U odnosu na procesno-pravne prigovore banaka

Drugostupanjski sud nije kao osnovane prihvatio navode banaka da im je u postupku bilo »onemogućeno raspravljanje« jer je prvostupanjski sud odbio njihove dokazne prijedloge, pri čemu je, između ostalog, utvrdio da okolnost kada sud ne prihvati određene dokazne prijedloge ne mora uvijek značiti da je stranka onemogućena u raspravljanju. Uz navedeno, drugostupanjski sud utvrdio je kako je prvostupanjski sud razloge zašto je odbio pojedine dokazne prijedloge banaka valjano obrazložio.

c) Obrazloženje drugostupanjskog rješenja

U odnosu na dio tužbenog zahtjeva kojim je Potrošač zatražio od suda da bankama i Sberbanci naloži da u roku od šezdeset (60) dana ponude potrošačima izmjenu ugovorne odredbe kojom je određeno da je iznos glavnice kreditne obveze vezane uz valutu u švicarskim francima, a kamatna stopa promjenjiva, jer će u suprotnom njihovu ponudu zamijeniti prvostupanjska presuda, drugostupanjski sud usvojio je žalbene navode banaka i prvostupanjsku presudu u tom dijelu ukinuo (bez potrebe vraćanja na ponovni postupak) jer je utvrdio kako Potrošač ovakvu mjeru nije zatražio tužbenim zahtjevom zbog čega je prvostupanjski sud, kada je ovu mjeru naložio bankama (dio točke 9. izreke prvostupanjske presude), prekoračio tužbeni zahtjev i s time postupio suprotno članku 136. točki 2. ZoZP-a.

3) Osporena (trećestupanjska) odluka

6. Osporenom odlukom Vrhovni sud je revizije Potrošača i banaka odbio kao neosnovane.

Vrhovni sud se u obrazloženju osporene odluke posebno očitovao na navode revizije Potrošača, a posebno na navode revizije banaka. U nastavku se iznose relevantna stajališta Vrhovnog suda u odnosu na reviziju Potrošača i u odnosu na revizije banaka.

a) U odnosu na reviziju Potrošača

Potrošač je u reviziji isticao da su drugostupanjskom odlukom počinjene bitne povrede odredaba parničnog postupka (o tome v. više u točki 1.3. poglavlja C) Posebnog dijela).

Vrhovni sud utvrdio je da drugostupanjski sud nije počinio bitne povrede odredaba parničnog postupka koje je Potrošač isticao u reviziji te je utvrdio kako drugostupanjska presuda »sadrži jasne i razumljive razloge, a koji razlozi međusobno ne proturječe« zbog čega se ona može ispitati. Nadalje, utvrdio je da je drugostupanjski sud odlučujući o žalbama banaka pravilno primijenio članak 2. stavak 1. ZPP-a kada je ukinuo prvostupanjsku presudu u dijelu kojom je odlučeno izvan granica postavljenog tužbenog zahtjeva. Tvrdnje Potrošača da bi ukinuti dio izreke prvostupanjske odluke predstavljao privremenu mjeru koju je sud bio ovlašten odrediti po službenoj dužnosti, Vrhovni sud ocijenio je pogrešnim jer je pitanje određivanja privremene mjere u ovakvoj vrsti postupka utvrđeno odredbama ZoZP-a (članak 139.), kao posebnog zakona.

Također, utvrdio je da je drugostupanjski sud, u smislu članka 8. u vezi s člankom 220. ZPP-a, svoju odluku donio na činjenicama i dokazima koje su stranke tijekom trajanja ovog postupka predložile odnosno na temelju dokaza o kojima su se tijekom postupka izjasnile.

U odnosu na ugovorne odredbe o valutnoj klauzuli, Vrhovni sud utvrdio je da Potrošač u reviziji ponavlja žalbene razloge o tome da su ugovorne odredbe, kojima je glavnica u ugovorima o kreditima sklapana kod banaka u utuženim razdobljima bila vezana uz tečaj švicarskog franka, potrošačima bile nejasne i nerazumljive.

Vrhovni sud, imajući u vidu sve okolnosti konkretnog slučaja te sadržaj mjerodavnih odredaba ZoZP-a, ocijenio je pravilnom ocjenu drugostupanjskog suda da »nema mjesta ocjenjivati poštenost ovih ugovornih odredbi primjenom testa poštenosti« jer iz rezultata provedenog postupka i utvrđenja drugostupanjske odluke proizlazi sljedeće:

»– da su odredbe kojima je glavnica vezana valutnom klauzulom za švicarski franak u ugovorima o kreditu ... bile jasno navedene u ugovorima, dakle takve odredbe bile uočljive,

– da je tekst tih ugovornih odredbi izrijekom sadržavao ugovorenu valutnu klauzulu, kojom se iznos glavnice kredita upravo vezuje uz tečaj švicarskog franka, dakle takve odredbe bile jasne i nedvosmislene, te

– da je iz takvog sadržaja ovih ugovornih odredbi a prema kojima se iznos glavnice kredita vezuje uz tečaj švicarskog franka, potrošačima bio potpuno jasan i razumljiv njihov smisao i njihova svrha, dakle takve odredbe bile razumljive,«

U nastavku obrazloženja Vrhovni sud naveo je razloge zbog kojih je valutna klauzula uvedena u naš pravni sustav (nastojanje da se očuva realna vrijednost novčane obveze ugovorene u valuti Republike Hrvatske), »a sve kao posljedica dugogodišnjih negativnih iskustava vezanih uz visoku inflaciju i s tim u vezi enormu deprecijaciju nekadašnje nacionalne valute ... a što je silno opterećivalo i ugrožavalo kako gospodarstvo ... države općenito tako i financijsku sigurnost svih pravnih subjekata pa i građana kao pojedinca«. Vrhovni sud dalje je naglasio:

»Upravo zato zakonom uveden institut valutne klauzule je općeprihvaćen od svih subjekata u ovom društvu i u svakodnevnoj je primjeni, pa je postala uobičajena praksa da se kod sklapanja pravnih poslova ... ugovorena cijena izračunava upravo na temelju tečaja kune u odnosu na određenu stranu valutu, dakle uz primjenu valutne klauzule. Zato se sa sigurnošću može reći da je ovaj institut apsolutno prepoznat i prihvaćen u našem društvu i kao takav se primjenjuje već dugi niz godina, uključujući i na pravne poslove kao što su ugovori o kreditu koje fizičke osobe sklapaju sa bankama.

Zbog toga je neprihvatljiva argumentacija tužitelja da korisnicima kredita kao potrošačima, koji su sklapali ugovore o kreditu sa valutnom klauzulom sa bankama kao trgovcima, nije bio razumljiv njezin sadržaj i posljedice koje iz nje proizlaze za potrošača. Naprotiv potrošačima je ova ugovorna odredba bila jako dobro poznata, uključujući i sve pravne posljedice koje ona proizvodi.«

Zaključio je potom da je sklapanje ugovora s takvom ugovornom odredbom u utuženom razdoblju bilo zakonito te je, nadalje, istaknuo:

»Razlog ugovaranja valutne klauzule u ugovoru o kreditu je taj da se putem nje pokušava očuvati stvarna vrijednost iznosa glavnice koji je potrošaču odobren tim ugovorom u kunskom iznosu, vezujući ga uz vrijednost 'čvrste' valute, u ovom slučaju švicarskog franka.

(...)

Iz spisa predmeta priloženih ugovora o kreditu ... razvidno je da se uglavnom radilo o kreditima namijenjenim za kupnju nekretnina (pretežno stanova), što znači da se radilo o iznosima glavnice koji nisu bili zanemarivi, te takvi ugovori sklapani na duža vremenska razdoblja ... Čini se da bi svakoj punoljetnoj, odrasloj i prosječno opreznoj osobi trebalo biti jasno da se tijekom tako dugog vremenskog razdoblja ne može očekivati da će prilike u društvu, posebno one ekonomske ostati neizmijenjene, a koje uz ostala društvena kretanja kako u našem okruženju tako i svijetu, neminovno utječu na vrijednost a time i tečaj valuta, kako nacionalne – kune, tako i drugih, svjetskih valuta kao što su EUR, švicarski franak, japanski Jen, US dolar itd.

Dakle pri sklapanju dugoročnog ugovora o kreditu potpuno je izvjesno, da po redovnom tijeku stvari unutar dužeg vremenskog razdoblja na koje je takav ugovor sklopljen, će izvjesno nastupiti određene, moguće i značajne promjene a koje će utjecati i odrediti konačnu cijenu iznosa tog kredita. Radi se o vrsti ugovora uz koje je uvijek prisutan znatni element aleatornosti, s kojim čimbenikom se uvijek mora računati prilikom sklapanja dugoročnog ugovora o kreditu, a to se odnosi i na ugovore o kreditu sklopljene sa tuženim bankama u spornim razdobljima obuhvaćenim ovim postupkom.

S druge strane ništa ne upućuje na to da su tužene banke u vrijeme sklapanja spornih ugovora o kreditu imale saznanja odnosno mogle predvidjeti buduća kretanja na planu svjetske ekonomije a koja su kasnije bitno utjecala na porast vrijednosti švicarskog franka.«

U vezi s navedenim, Vrhovni sud primijetio je da u razdoblju u kojem su sklapani sporni ugovori nije bilo recesije koja je kasnije utjecala na obezvrjeđivanje američkog dolara i eura. Stoga je utvrdio da banke takvu krizu nisu mogle predvidjeti niti »ciljano kreirati kreditnu politiku negativno usmjerenu prema potrošačima«.

U nastavku je obrazložena Vrhovni sud iznio podatke Hrvatske narodne banke (u daljnjem tekstu: HNB) o kretanju tečaja kune u odnosu na pojedine strane valute od 2004. do 2008. godine te je iz navedenog zaključio kako je valuta švicarski franak u spornom razdoblju »uglavnom imala stabilni tečaj« u odnosu na kunu, s blagim trendom gubitka vrijednosti sve do 2009. godine kada se »ovaj trend postepeno počeo mijenjati u obrnutom smjeru«. Revizijske razloge da su službenici banaka koji su ugovarali s potrošačima ugovore o kreditima namjerno propustili potrošače upozoriti na budući porast vrijednosti švicarskog franka, Vrhovni sud nije prihvatio jer je »očito da je kretanje tečaja svih prikazanih valuta, uključujući EUR i švicarski franak imao gotovo jednak trend kretanja, bez ikakvih naznaka da bi onaj kune prema EUR-u imao drugačiju sudbinu«. Utvrdio je da je bila slobodna volja potrošača da sklope ugovore s takvim ugovornim odredbama (klauzulama) te da su potrošači mogli sklopiti ugovore o kreditu i u kunama, odnosno uz valutnu klauzulu vezanu uz drugu inozemnu valutu (primjerice euro).

Revizijske razloge usmjerene na ulogu te značaj i propuste HNB-a u kontroliranju poslovanja banaka u spornom razdoblju, Vrhovni sud nije prihvatio utvrđujući kako za to »nema potrebe« jer HNB »nije stranka u ovom postupku«.

U odnosu na navode Potrošača u pogledu pogrešne primjene Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima (u daljnjem tekstu: Direktiva 93/13/EEZ), odnosno prakse Suda Europske unije (u daljnjem tekstu: Sud EU), Vrhovni sud je istaknuo:

»Dakle na konkretni predmet spora a obzirom na vrijeme njegovog pokretanja, kao i razdoblje u odnosu na koje se traži zaštita kolektivnih interesa potrošača, ima se primjenjivati nacionalni propis, uz njegovo tumačenje u duhu prava Europske unije.

Već prethodno je, u razmatranju revizijskih navoda tužitelja, prihvaćajući razlog iz pobijane presude, ovaj sud ocijenio da ugovorne odredbe o valutnoj klauzuli vezanoj uz švicarski franak u ugovorima o kreditu ... su bile ne samo uočljive i jasne već i razumljive, pošto je na temelju istih potrošačima bilo potpuno jasno da će se tijekom trajanja kredita iznos glavnice obračunavati primjenom tečaja švicarskog franka u odnosu na kunu, a zbog čega te ugovorne odredbe i ne podliježu testu poštenosti, sve u skladu sa odredbom čl. 84. ZZP/03 odnosno odredbom čl. 99. ZZP.

Takvo zakonsko rješenje kao dopušteno predviđeno je i odredbom čl. 4. st. 2. Direktive 93/13/EEZ ... a od čega je i polazio Sud Europske unije u obrazlaganju razloga svog stajališta izraženog u presudi C-26/13. Očito je dakle da je primjena i tumačenje odredbe čl. 84. ZZP/03 odnosno odredbe čl. 99. ZZP a kako je to učinjeno od strane drugostupanjskog suda je u skladu sa onim Suda Europske unije.

Inače, presudu C-26/13 od 30. travnja 2014. Sud Europske unije donio je odlučujući o zahtjevu za prethodno odlučivanje ... upućenog od strane Kuriije – mađarskog suda u predmetu GPJ 2/2014 (...).

Iz navedenog je jasno da činjenični supstrat opisanog mađarskog i ovog predmeta nije istovjetan, te se međusobno i ne mogu uspoređivati niti dovoditi u vezu.

Isto je sa presudom Vrhovnog suda Austrije br. 80b66/12 (...).«

Zaključno ocijenio je da su ugovorne odredbe o valutnoj klauzuli bile »razumljive, zbog čega nema ni pretpostavki za ispitivanje njihove poštenosti, a time ni razloga za njihovom ništetnosti«.

U pogledu ugovorne odredbe o promjenjivoj kamatnoj stopi Sberbanke, Vrhovni sud je, suprotno revizijskim razlozima Potrošača, potvrdio drugostupanjsku odluku te utvrdio:

»Tako formulirana ugovorna odredba o promjenjivoj kamatnoj stopi po svojem sadržaju ispunjavala je upravo sve one pretpostavke koje su naknadno propisane odredbom čl. 10. st. 2. t. f. Zakona o potrošačkom kreditiranju (NN 75/09 – stupio na snagu 1. siječnja 2010. – dalje: ZPK) a kojom odredbom je uz ostalo određeno koje informacije moraju biti uključene u ugovore o kreditu, a posebno odredbom čl. 11.a Izmijenjenog Zakona o potrošačkom kreditiranju (NN 112/12), a kojom je određeno u slučaju ugovaranja promjenjive kamatne stope, što sve je vjerovnik dužan definirati.«

Utvrđio je da takva ugovorna odredba onemogućuje potrošača da već u vrijeme sklapanja ugovora o kreditu zna koliko će iznositi kamatna stopa tijekom trajanja ugovorenog vremena kredita, no da ga »jasno informira o kojim će to parametrima ovisiti visina kamate stope, kako se oni kreiraju te što utječe na njih«. Zaključio je stoga da je potrošač u vrijeme ugovaranja takvog kredita mogao razumjeti razloge i uzroke zbog kojih će dolaziti do promjene kamatne stope tijekom trajanja kreditnog razdoblja, a što u konačnici i definira cijenu kredita. Iz istih razloga Vrhovni sud nije prihvatio ni revizijske navode Potrošača da su ugovorne odredbe o promjenjivoj kamatnoj stopi u ugovorima o kreditu Sberbanke nerazumljive i da one kao takve podliježu testu poštenosti sukladno članku 84. ZoZP-a/03 odnosno članku 99. ZIDZoZP-a.

U odnosu na primjenu mjera osiguranja radi uklanjanja štetnih posljedica (ukinuti dio točke 9. izreke prvostupanjske presude), Vrhovni sud suglasio se sa stajalištem drugostupanjskog suda da točka 2. članka 136. ZoZP-a sudu ne daje ovlast da po službenoj dužnosti izriče mjere osiguranja izvan okvira postavljenog tužbenog zahtjeva, odnosno da ih sud može prihvatiti samo ako su takve mjere predložene. U protivnom, to bi značilo uvođenje načela oficioznosti i inkvizitornosti u parnični postupak i kada za to nema pretpostavki propisanih člankom 3. stavkom 3. ZPP-a. Također, Vrhovni sud istaknuo je kako mjere iz članka 136. točke 2. ZoZP-a nisu po svojoj pravnoj naravi privremene mjere, zbog čega je pozivanje Potrošača na članak 342. Ovršnog zakona (»Narodne novine« broj 112/12.) pogrešno.

b) U odnosu na revizije banaka

Banke su u reviziji ponavljale prigovore koje su već isticale u žalbi protiv drugostupanjske odluke. Prigovori banaka, sažeto, svode se na prigovore o nedostatku aktivne legitimacije Potrošača, nedostatke izreke drugostupanjske presude, prigovore vezane uz stajališta drugostupanjskog suda o nepoštenosti ugovorne odredbe o promjenjivoj kamatnoj stopi, te prigovore procesno-pravne naravi.

ba) U odnosu na prigovor o nedostatku aktivne legitimacije Potrošača

Revizijske razloge o nedostatku aktivne legitimacije Vrhovni sud nije prihvatio kao osnovane. Imajući u vidu mjerodavne odredbe ZIDZoZP-a, utvrdio je da je zaštita kolektivnih interesa potrošača bila uvedena i postojala još prije spornog razdoblja (od 2003. godine pa nadalje u kontinuitetu) u odnosu na zaštitu koja se u ovom postupku traži. S obzirom na navedeno, okolnost da je Potrošač tek Uredbom određen osobom koja je ovlaštena za pokretanje postupka pred nadležnim sudom tužbom za zaštitu kolektivnih interesa potrošača, »ne odriče« pravo Potrošaču da takvu tužbu podnese i za razdoblje koje je prethodilo donošenju Uredbe. U tom smislu, Vrhovni sud nadodaje kako zakonske odredbe nisu svrha same sebi te da se u primjeni donesenih propisa one trebaju smisleno tumačiti polazeći od volje zakonodavca i uvijek imajući u vidu svrhu kojoj su one namijenjene, kao i učinak koji se njihovom primjenom postiže.

bb) U odnosu na prigovore o nedostacima izreke drugostupanjske odluke

Vrhovni sud utvrdio je da drugostupanjska presuda sadrži razloge o svim odlučnim činjenicama vezanima uz prihvaćeni dio tužbenog zahtjeva u odnosu na sve banke pa je zbog toga razumljiva i može se ispitati.

U odnosu na točke II. i IV. izreke drugostupanjske presude, Vrhovni sud utvrdio je da su iste jasno formulirane i kao takve ne isključuju daljnje postupanje i primjenu Zakona o potrošačkom kreditiranju uključujući njegove izmjene i dopune (»Narodne novine« broj 75/09. i 112/12.; u daljnjem tekstu: ZoPK). Tim točkama izreke samo se zabranjuje nastavak dotadašnjeg postupanja u pogledu jednostranog određivanja promjenjive kamatne stope na ugovore o kreditu bez da se o njima pojedinačno pregovaralo. To se, međutim, ne odnosi na dio ugovornih odredaba o ugovorenoj kamati u dijelu kojim je određeno naznačena visina kamatne stope na dan sklapanja tih ugovora.

Utvrdio je da je drugostupanjski sud, u smislu članka 131. stavka 1. ZIDZoZP-a opisao čin kojim je povreda počinjena zbog čega su točke II. i IV. izreke drugostupanjske presude jasne i razumljive. Smatra da je »jasno razvidno« da se pobijana odluka bavi pitanjem zaštite kolektivnih interesa potrošača u vezi s ugovorima o kreditu čija je glavnica vezana valutnom klauzulom uz valutu švicarskog franka, a ne i neke druge valute. Stoga, »nema nikakve sumnje« da se ista ne odnosi na ugovorne odnose proizašle iz ugovora o kreditu sklapane uz primjenu valutne klauzule uz neku drugu valutu.

U odnosu na revizijske navode o propustima nižestupanjskih sudova da odrede paricijski rok za ispunjenje odluke, Vrhovni sud utvrdio je da je takav navod »neosnovan odnosno neodlučan« jer u okolnostima konkretnog slučaja nije bilo razloga niti potrebe određivati rok za ispunjenje odluke, budući da usvajanje takvih mjera bankama »uopće nije naređeno«. Vrhovni sud ocijenio je da je bilo pravilno odlukom zabraniti bankama takvo ili slično ponašanje ubuduće jer je Potrošač u tom smislu i postavio tužbeni zahtjev. Činjenicu da su banke naknadno, nakon stupanja na snagu ZoPK-a, prekinule s praksom ugovaranja promjenjive kamatne stope na temelju jednostrane odluke banke, Vrhovni sud ocijenio je irelevantnim u konkretnom slučaju.

Nadalje, Vrhovni sud utvrdio je da činjenica što je u izreci drugostupanjske presude unesena deklaracija o ništetnosti nepoštene ugovorne odredbe, iako to nije navedeno u postavljenom tužbenom zahtjevu, nema značaj prekoračenja tužbenog zahtjeva, kako to pogrešno smatraju banke. Prema stajalištu Vrhovnog suda, isto se odnosi i na činjenicu da je drugostupanjski sud, primjenjujući članak 136. ZoZP-a, izreku pobijane presude uskladio sa sadržajem te odredbe.

Vrhovni sud potvrdio je u cijelosti stajalište drugostupanjskog suda da u konkretnom slučaju prvostupanjski sud nije postupio suprotno članku 109. ZPP-a. Slijedom navedenog taj dio obrazloženja osporene odluke Vrhovni sud zaključio je utvrđenjem da je drugostupanjski sud »odgovorio na sve odlučne žalbene navode davši za njih valjane razloge«.

bc) U odnosu na prigovore vezane uz ugovornu odredbu o promjenjivoj kamatnoj stopi

Vrhovni sud utvrdio je da u postupku nije bilo sporno da su ugovorne odredbe o promjenjivoj kamatnoj stopi bile lako uočljive (jer su bile vidno istaknute u tim ugovorima) kao i da su bile jasne (jer je bilo »jasno« naznačeno da je ugovorena promjenjiva kamatna stopa koja se mijenja odlukom banke). Sporno je, međutim, bilo pitanje jesu li te ugovorne odredbe bile razumljive, odnosno ima li mjesta ocjenjivanju njihove poštenosti u smislu članka 84. ZoZP-a/03 odnosno članka 99. ZoZP-a. U tom smislu Vrhovni sud je istaknuo:

»Terminologija koja je korištena u ovim odlukama banaka, uključujući i dio koji se odnosi na promjenjivu kamatnu stopu i način njezinog obračuna je visoko stručna i kao takva je ona razumljiva isključivo onim osobama koje imaju ekonomsku naobrazbu te koje se bave bankarskim poslovanjem. Za prosječnog potrošača ovakva terminologija je apsolutno nerazumljiva. To pak znači da unatoč tome što odluke tuženih banaka koje su uređivale pitanje promjenjive kamatne stope, uključujući i razloge koji utječu na njezinu promjenu tijekom trajanja kreditnog razdoblja (odluke su potrošačima bile dostupne u poslovnicama tuženih banaka), im nisu mogle biti razumljive. Pri tome treba reći i to da razlozi za promjenjivost kamatne stope a kako su prikazani u odlukama tuženih banaka, doista se ne mogu smatrati načelnim i objektivnim kriterijima koji bi trebali omogućiti potrošaču da provjeri opravdanost razloga za promjenu kamatne stope tijekom razdoblja trajanja kredita.

(...)

Ugovor o kreditu je dvostrani pravni posao u odnosu na kojeg vrijede temeljna načela obveznog prava kao što su načelo ravnopravnosti sudionika u obveznim odnosima, načelo dužnosti njihove suradnje, načelo jednakih vrijednosti činiidbe, načelo savjesnosti i poštenja, načelo zabrane zlouporabe prava.

Polazeći od navedenog, izvjesno je da unošenje u ugovore o kreditu potpuno neodređene formulacije glede promjenjive kamatne stope, a kako su to činile tužene banke u spornom razdoblju je bilo suprotno navedenim načelima obveznog prava, jer je time od samog početka tog ugovornog odnosa, korisnik kredita kao potrošač doveden u neravnomravni položaj u odnosu na banku kao trgovca, pošto je

formulacija ugovornih odredbi o promjenjivoj kamatnoj stopi koja je postojala u ugovorima o kreditu koje su 1.-7. tužene banke sklapale sa potrošačima u spornom razdoblju, bila takva da su na temelju nje potrošači jedino znali kolika je visina kamatne stope na dan sklapanja ugovora o kreditu, dok oni ni približno nisu mogli ocijeniti zašto, kako te u kojem smjeru će tijekom budućeg kreditnog razdoblja se kamatna stopa kretati. Dakle na temelju takvih ugovornih odredbi, osim precizno određene kamatne stope u vrijeme sklapanja ugovora o kreditu, buduća kamatna stopa ugovorena kao promjenjiva niti je bila određena a niti određiva. Ne samo to, radilo se o ugovornim odredbama čiji sadržaj prosječnom potrošaču objektivno nije bio, niti je mogao biti razumljiv.

Kada se ovome doda u postupku utvrđena činjenica da službenici 1.-7. tuženih banaka prilikom pregovaranja odnosno pri sklapanju ugovora o kreditu, korisnicima kredita nisu na valjan i njima razumljiv način objasnili postupak formiranja kamatne stope odnosno koji sve čimbenici utječu na njezino formiranje tijekom trajanja ugovorenog kreditnog razdoblja, a na temelju čega bi oni kao potrošači mogli spoznati učinke koji će za njih u budućnosti proizaći iz takvih ugovornih odredbi o promjenjivoj kamatnoj stopi, onda se nameće zaključak da potrošači nisu raspolagali osnovnim parametrima o kojima ovisi kretanje kamatne stope u budućem razdoblju.«

Vrhovni sud, polazeći od naprijed navedenog, utvrdio je da su banke (ne dovodeći u pitanje njihovo legitimno pravo da u ugovorima o kreditu ugovaraju promjenjivu kamatnu stopu), ipak, kao dobri gospodarstvenici, »trebali imat drukčiji pristup prema potrošačima prilikom ugovaranja promjenjive kamatne stope u ugovorima o kreditu sklapanim u spornom razdoblju« te da su »bile dužne svakog potrošača ozbiljno informirati o smislu i sadržaju odredbi o promjenjivoj kamatnoj stopi i skrenuti mu pozornost na parametre o kojima ovisi kamatna stopa u budućem razdoblju trajanja kredita, a što one međutim nisu na valjani način činile ... zadovoljiviši se nedorečenim i nerazumljivim formulacijama o promjenjivoj kamatnoj stopi iz unaprijed formuliranog standardnog ugovora, koja je kao takva potrošačima ostala potpuno nerazumljiva«.

Banke su, nakon što je člankom 11.a ZoPK-a i formalno propisano što sve treba sadržavati ugovorna odredba kojom je ugovorena promjenjiva kamatna stopa, takvo nezakonito postupanje kasnije otklonile.

Stoga je Vrhovni sud zaključio kako su sporne ugovorne odredbe o promjenjivoj kamatnoj stopi – jer su bile sastavni dio standardnog ugovora o kreditu unaprijed sastavljenog od banke, o kojem se nije pojedinačno pregovaralo niti je potrošač imao utjecaj na njihov sadržaj te kojim je odredbama, suprotno načelu savjesnosti i poštenja potrošaču nametnuta obveza koju on objektivno nije mogao sagledati kao cjelinu u vrijeme sklapanja ugovora – uzrokovale znatnu neravnotežu u pravima i obvezama korisnika kredita – potrošača. Takvo postupanje je suprotno temeljnim načelima obveznog prava (načelu ravnopravnosti sudionika u obveznim odnosima, načelu dužnosti njihove suradnje te načelu zabrane zlorabe prava). Pri tome je Vrhovni sud istaknuo, da je kod ocjene poštenosti spornih ugovornih odredaba trebalo uzeti u obzir i činjenicu da su korisnici kredita, kao potrošači, u odnosu na banke, kao trgovce, faktično bili u ovisnom položaju, te dovedeni u situaciju uzmi ili ostavi (»take it or leave it«). Oni u praksi nisu imali mogućnost drugog načina namicanja potrebnog novca, osim kredita koje su odobravale banke pod uvjetima koje su one diktirale. S tim u vezi primijetio je kako su »gotovo cinični« navodi Hypo banke da su potrošači imali valjani mehanizam suprotstaviti se jednostranoj odluci banke o promjenjivoj kamatnoj stopi stavljanjem reklamacije na istu, »a kada je svakom potpuno jasno da se reklamacijom doista ne bi moglo utjecati na izmjenu jednostrane odluke banke o promjeni kamatne stope ...«

Također, činjenica da su potrošači imali mogućnost raskida ugovora o kreditu nakon što bi ih banka izvijestila o promjeni kamatne stope, sporne ugovorne odredbe, prema stajalištu Vrhovnog suda, ne čini niti im daje karakter poštenih odredaba u smislu ZoZP-a. Stoga je pravilnim ocijenio stajališta nižestupanijskih sudova da su sporne ugovorne odredbe ništete.

Nadalje, Vrhovni sud utvrdio je da je takva ocjena nižestupanijskih sudova utemeljena na mjerodavnim odredbama ZoZP-a i u »duhu prava Europske unije«, konkretno Direktive 93/13/EEZ i prakse Suda EU. Pritom je navode banaka o točki 2.(b) stavku 2. Priloga Direktive 93/13/EEZ, Vrhovni sud ocijenio neosnovanima jer se ta odredba odnosi na dopuštenost jednostrane izmjene odredaba u ugovorima sklopljenima na neodređeno vrijeme, što nije slučaj u konkretnom predmetu. Ocijenio je potpuno neosnovanim tvrdnje pojedinih banaka koje odgovornost pokušavaju »prebaciti na javne bilježnike«, koji su ovjeravajući sporne ugovore propustili postupiti sukladno mjerodavnim odredbama Zakona o javnom bilježništvu (»Narodne novine« broj 78/93., 29/94., 16/07. i 75/09.).

bd) U odnosu na procesno-pravne prigovore banaka

Vrhovni sud ocijenio je neosnovanim procesno-pravne prigovore banaka. Utvrdio je da drugostupanjski i prvostupanjski sud nisu počinili bitne povrede odredaba parničnog postupka koje su banke istaknule u revizijama. Vrhovni sud potvrdio je odluke nižestupanjskih sudova da za potrebe postupka nije bilo potrebno saslušati pojedine svjedoke, uključujući i dr. Rohatinskog, te ocijenio da su nižestupanjske odluke o činjenicama koje su ocijenili dokazanim utemeljili na ocjeni izvedenih dokaza, kako svakog pojedinačno tako i svih zajedno, sve u skladu s člankom 8. ZPP-a.

Pojedine prigovore banaka o nepravilnosti ocjene izvedenih dokaza, a kojima se prema ocjeni Vrhovnog suda, sadržajno osporava pravilnosti utvrđenog činjeničnog stanja, Vrhovni sud ocijenio je nedopuštenima u smislu članka 385. ZPP-a.

III. PRIGOVORI PODNOSITELJA USTAVNIH TUŽBI

7. U ustavnim tužbama podnositelji su vrlo opširno iznijeli i obrazložili prigovore o povredama ustavnih prava do kojih je došlo odlukama sudova donesenima u postupcima koji su prethodili ustavnosudskom postupku.

Zbog navedenog, a radi razumljivosti i lakšeg praćenja teksta obrazloženja ove odluke, Ustavni sud u nastavku izlaže sažetak prigovora podnositelja (i to prvo prigovore Potrošača, a zatim prigovore banaka) dok su obrazloženja prigovora podnositelja detaljnije navedena u dokumentu naziva Poseban dio, koji predstavlja sastavni dio ove ustavnosudske odluke.

IV. SAŽETAK PRIGOVORA PODNOSITELJA

1) Sažetak prigovora Potrošača

8. Prigovori Potrošača se, u bitnom, svode na tvrdnje o povredi prava na pravično suđenje zajamčenog člankom 29. stavkom 1. Ustava Republike Hrvatske («Narodne novine» broj 56/90., 135/97., 113/00., 28/02., 76/10. i 5/14.) i člankom 6. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda («Narodne novine – Međunarodni ugovori» broj 18/97., 6/99. – pročišćeni tekst, 8/99. – ispravak, 14/02. i 1/06.; u daljnjem tekstu: Konvencija). Ustavnom sudu, međutim, predlaže ustavnu tužbu razmotriti i s aspekta eventualne povrede ustavnih prava zajamčenih člancima 14. stavkom 2., 35. (članak 8. Konvencije), 48. stavkom 1. i 49. Ustava, promatrano sve kroz prizmu ustavnih načela ustavnosti (članak 5. Ustava) i razmjernosti (članak 16. Ustava), te vladavine prava iz članka 3. Ustava.

Povrede ustavnog prava na pravično suđenje obrazlaže tvrdnjama o:

- povredi prava na pristup sudu;
- povredi prava na obrazloženu sudsku odluku;
- formalističkom tumačenju i primjeni mjerodavnog materijalnog prava, konkretno propustu drugostupanjskog i Vrhovnog suda da uzmu u obzir ratio instituta valutne klauzule, te pogrešnoj primjeni načela savjesnosti i poštenja;
- propustu Vrhovnog suda da Sudu EU uputi zahtjev za donošenje odluke o prethodnom pitanju o tumačenju članka 4. stavka 2. Direktive 93/13/EEZ, odnosno propustu da obrazloži razloge zbog kojih smatra da za takvim zahtjevom nije bilo potrebe;
- tumačenju i primjeni redovnih sudova europskog prava na način koji je doveo do arbitrarnosti u odlučivanju redovnih sudova, te propustu redovnih sudova da primijene praksu Suda EU.

Povrede članka 14. stavka 2. Ustava Potrošač obrazlaže sljedećim razlozima:

- propustu redovnih sudova da pruže pravnu zaštitu potrošačima čiji se kolektivni interes štiti iako je iz dokaznog postupka razvidno da su potrošači u konkretnom slučaju stavljeni u nepovoljniji položaj od potrošača koji su sklopili ugovor o kreditu vezanim uz valutu euro ili kredit u kunama;
- da su nerazmjerno stavljeni u nepovoljniji položaj u odnosu na drugu ugovornu stranu (banke);
- da parničnim postupkom nije postignut cilj koji se želio postići kolektivnom tužbom (odlukama redovnih sudova nije uklonjena znatna neravnoteža u pravima i obvezama ugovornih strana, budući da potrošači i dalje trpe štetu);

– propustima HNB-a i drugih državnih institucija da službeno priopće ili upozore na kontinuirano oglašavanje kredita vezanih uz valutu švicarski franak.

Zaključno, Ustavnom sudu predlaže da Sudu EU uputi zahtjev za donošenje odluke o prethodnom pitanju o tumačenju članka 4. stavka 2. Direktive 93/13/EEZ, te da ustavnu tužbu usvoji.

2) Sažetak prigovora banaka

U ustavnim tužbama banke opširno iznose kako činjenice i okolnosti konkretnog slučaja tako i razloge zbog kojih smatraju da su im osporenim odlukama povrijeđena ustavna prava. Ustavni sud primjećuje da se obrazloženja banaka o povredama ustavnih prava, kako su u ustavnim tužbama označena, mogu svesti na tvrdnje o postupovnim propustima redovnih sudova te o primjeni kako domaćeg tako i europskog materijalnog prava, na način koji je, prema mišljenju banaka, doveo do arbitrarnosti u odlučivanju.

8.1. Kada je riječ o postupovnim propustima sudova, banke, u bitnom, ističu da je takvim postupanjem sudova došlo do povrede sljedećih aspekata prava na pravično suđenje:

- prava na objektivni i nepristrani sud (favoriziranjem položaja Potrošača);
- prava na pristup sudu (subjektivnim prikupljanjem i izvođenjem dokaza samo jedne strane /Petrošača/ u postupku);
- načela jednakosti oružja (prihvativši prijedloge za izvođenje dokaza saslušanjem samo svjedoka Potrošača, dok su takav /i drugi/ prijedlozi banaka odbijeni);
- prava na raspravljanje pred sudom (redovni sudovi odbili su dokazne prijedloge banaka u pogledu utvrđivanja činjeničnog stanja).

8.2. U odnosu na primjenu materijalnog domaćeg i europskog prava banke ističu:

- povredu prava na obrazloženu sudsku odluku jer su drugostupanjska odluka i osporena odluka »bez valjanog obrazloženja« te ne sadrže očitovanje sudova o pojedinim žalbenim odnosno revizijskim navodima;
- da su drugostupanjski i Vrhovni sud odstupili od svoje prakse u pogledu primjene ugovorne odredbe o promjenjivoj kamatnoj stopi te u tumačenju i primjeni članka 109. ZPP-a, a da za navedeno nisu iznijeli dostatne i relevantne razloge;
- da su redovni sudovi selektivno tumačili i primijenili mjerodavno materijalno pravo te su propustili uzeti u obzir i posebne (specijalne) zakone (primjerice Zakon o bankama, »Narodne novine« broj 84/02. i 142/06.);
- da su drugostupanjski i Vrhovni sud propustili Sudu EU uputiti zahtjev za prethodnu odluku o tumačenju članka 4. stavka 2. Direktive 93/13/EEZ.

V. MJERODAVNO PRAVO

1) Mjerodavno domaće pravo

9. Za ocjenu osnovanosti prigovora podnositelja mjerodavni su članak 84. ZoZP-a/03, te članci 96. stavci 1. i 2., 99., 131. stavak 1. i 132. stavak 2. ZoZP-a (v. točke 4.2. i 4.2.1. obrazloženja ove odluke).

9.1. Članak 84. ZoZP-a/03 glasi:

»Neodopuštenost ocjene pojedinih ugovornih odredaba
Članak 84.

Nije dopušteno ocjenjivati jesu li poštene ugovorne odredbe o predmetu ugovora i cijeni ako su te odredbe jasne, lako razumljive i lako uočljive.«

9.2. Članci 96. stavci 1. i 2., 99., 131. stavak 1. i 132. stavak 2. ZoZP-a glase:

»Glava XI.

NEPOŠTENE ODREDBE U POTROŠAČKIM UGOVORIMA

Pojam nepoštene ugovorne odredbe

Članak 96.

(1) Ugovorna odredba o kojoj se nije pojedinačno pregovaralo smatra se nepoštenom ako, suprotno načelu savjesnosti i poštenja, uzrokuje znatnu neravnotežu u pravima i obvezama ugovorenih strana na štetu potrošača.

(2) Smatra se da se o pojedinoj ugovornoj odredbi nije pojedinačno pregovaralo, ako je tu odredbu unaprijed formulirao trgovac, zbog čega potrošač nije imao utjecaja na njezin sadržaj, poglavito ako je riječ o odredbi unaprijed formuliranog standardnog ugovora trgovca.

(...)

»Nedopuštenost ocjene pojedinih ugovornih odredaba
Članak 99.

Nije dopušteno ocjenjivati jesu li ugovorne odredbe o predmetu ugovora i cijeni poštene ako su te odredbe jasne, lako razumljive i uočljive.

»Tužba za zaštitu kolektivnih interesa potrošača
Članak 131.

(1) Svaka ovlaštena osoba ima pravo pokrenuti postupak za zaštitu kolektivnih interesa potrošača protiv osobe čije je postupanje u suprotnosti odredbama članka 30. do 115. ovoga Zakona, odredbama članka 400. do 429., članka 881. do 903. Zakona o obveznim odnosima (...)

(...)

Osobe ovlaštene pokrenuti postupak za zaštitu
kolektivnih interesa potrošača
Članak 132.

(2) Vlada Republike Hrvatske će na prijedlog ministra nadležnog za poslove zaštite potrošača uredbom odrediti osobe ovlaštene za pokretanje postupka za zaštitu kolektivnih interesa potrošača iz članka 131. stavka 1. ovoga Zakona pred nadležnim sudom iz članka 132.c ovoga Zakona.

(...)

9.3. Također, mjerodavni su i članci 1. i 2. Uredbe, koji glase:

»Članak 1.

Ovom Uredbom određuju se osobe ovlaštene za pokretanje postupka pred nadležnim trgovačkim sudom radi zaštite kolektivnih interesa potrošača.

Članak 2.

Osobe iz članka 1. ove Uredbu jesu:

(...)

6. »Potrošač« Hrvatski savez udruga za zaštitu potrošača.

(...)

2) Mjerodavno europsko pravo

10. Članak 267. Ugovora o funkcioniranju Europske unije (Službeni list EU, C 115 od 9. svibnja 2008.; u daljnjem tekstu: Ugovor o funkcioniranju EU) glasi:

»Članak 267.

Sud Europske unije je nadležan odlučivati o prethodnim pitanjima koja se tiču:

(a) tumačenja Ugovora;

(b) valjanosti i tumačenja akata institucija, tijela, ureda ili agencija Unije;

Ako se takvo pitanje pojavi pred bilo kojim sudom države članice, taj sud može, ako smatra da je odluka o tom pitanju potrebna da bi mogao donijeti presudu, zatražiti od Suda da o tome odluči.

Ako se takvo pitanje pojavi u predmetu koji je u tijeku pred sudom neke države članice, protiv čijih odluka prema nacionalnom pravu nema pravnog lijeka, taj je sud dužan uputiti to pitanje Sudu.

Ako se to pitanje postavi u predmetu koji je u tijeku pred sudom neke države članice u pogledu osobe kojoj je oduzeta sloboda, Sud Europske unije djeluje u najkraćem mogućem roku.

10.1. Članak 4. stavak 2. Direktive 93/13/EEZ glasi:

»Članak 4.

(...)

(2) Procjena o tome jesu li neke odredbe nepoštene ne odnosi se na definiciju glavnog predmeta ugovora ni na primjerenost cijene i naknade na jednoj strani, i isporučene usluge i robu, na drugoj, sve dok su te odredbe jasno i razumljivo sastavljene.«

3) *Praksa Suda EU*

11. U predmetu broj: C-26/13 (presuda od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerne Rábai, ECLI:EU:C:2014:282, donesena u povodu zahtjeva Kurie – mađarskog suda za prethodno pitanje o tumačenju članka 4. stavka 2. Direktive 93/13/EEZ, tzv. »mađarski slučaj«) Sud EU-a zauzeo je sljedeće stajalište:

»(...) članak 4. stavak 2. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da, kada je riječ o ugovornoj odredbi kao što je ona u glavnom postupku, zahtjev prema kojem ugovorna odredba mora biti jasno i razumljivo sastavljena podrazumijeva obvezu ne samo da konkretna odredba potrošaču bude gramatički razumljiva nego i da ugovor razvidno izloži funkcioniranje konkretnog mehanizma konverzije u stranu valutu na koji se poziva dotična odredba kao i odnos između tog mehanizma i mehanizma propisanog drugim odredbama koje se tiču isplate kredita, tako da potrošač na temelju točnih i razumljivih kriterija bude u stanju procijeniti ekonomske posljedice koje iz toga za njega proizlaze.«

11.1. U odnosu na članak 5. Direktive 93/13/EEZ, Sud EU-a je naveo:

»... navedena obveza u pogledu jasnoće i razumljivosti teksta primjenjuje se u svakom slučaju, čak i kad je odredba obuhvaćena člankom 4. stavkom 2. Direktive 93/13 te je izuzeta od ocjene nepoštenosti iz članka 3. stavka 1. iste direktive.

(...)

Obveza transparentnosti ugovornih odredbi koju postavlja Direktiva 93/13 ne može se ograničiti isključivo na značajku razumljivosti na formalnoj i gramatičkoj razini.«

VI. OCJENA USTAVNOG SUDA

A) DOPUŠTENOST USTAVNE TUŽBE POTROŠAČA

12. Postupak koji je prethodio ustavnosudskom postupku pokrenut je tužbom za zaštitu kolektivnih interesa potrošača koji je pokrenuo Potrošač kao ovlaštena osoba na temelju ZoZP-a i Uredbe, osnovan upravo radi zaštite kolektivnih interesa potrošača. Postupak je pokrenut protiv osam najvećih poslovnih banaka u Republici Hrvatskoj radi zaštite kolektivnih interesa potrošača za koje je Potrošač smatrao da su povrijeđeni zbog ugovaranja nepoštenih ugovornih odredaba ugovora o potrošačkim kreditima – ugovorne odredbe o valutnoj klauzuli i ugovorne odredbe o promjenjivoj kamatnoj stopi, o kojima se nije pojedinačno pregovaralo.

12.1. Člankom 2. točkom 6. Uredbe, a u vezi s člankom 132. stavkom 2. ZoZP-a, Potrošač je izrijekom propisan kao osoba ovlaštena za pokretanje postupka pred nadležnim trgovačkim sudom radi zaštite kolektivnih interesa potrošača.

Postupak kontrole trgovca prema ZoZP-u (trgovac u smislu ZoZP-a je bilo koja osoba koja sklapa pravni posao ili djeluje na tržištu u okviru svoje poslovne djelatnosti ili u okviru obavljanja djelatnosti slobodnog zanimanja) je apstraktan jer štiti kolektivni interes te se pokreće radi općeg suzbijanja određene aktualne nedopuštene prakse trgovca, te aktualnog korištenja nepoštenih odredaba u standardnim ugovorima.

Kako, u smislu ZoZP-a, tumačiti apstraktnu kontrolu trgovca i kolektivni interes potrošača, pojasnio je drugostupanjski sud u obrazloženju drugostupanjske odluke na stranici 45., točke 2. i 3.:

»(...) Apstraktna kontrola sama po sebi znači da ovlaštenje za pokretanje postupka ne ovisi o tome jesu li određenom poslovnim praksom ili ugovornim odredbama u nekom konkretnom slučaju povrijeđena ili ugrožena prava pojedinih potrošača, nego o tome da li je povrijeđen kolektivni interes potrošača. Kolektivni interes svih sadašnjih i budućih potrošača je da određeni trgovci u svojim standardnim ugovorima ne koriste određene odredbe koje su nepoštene po kriterijima iz Zakona o zaštiti potrošača i da njihova poslovna praksa ne bude po kriterijima iz Zakona o zaštiti potrošača nepoštena.

Zakon o zaštiti potrošača ne daje definiciju što je to kolektivni interes. To je opći interes potrošača kao neformalne društvene grupe, on je apstraktan i moguće ga je konkretizirati samo kroz opis činjenja kojim se povrjeđuje propis o zaštiti kolektivnog interesa i prava potrošača (...) zaštita kolektivnog interesa sastoji se u podnošenju tužbe i donošenju sudske odluke kojom se utvrđuje da se određenim

ponašanjem ili korištenjem određenih odredaba u standardnim ugovorima koje nisu poštene vrijeda kolektivni interes potrošača s ciljem sprečavanja takvog ponašanja sada i ubuduće. Kolektivni je interes dakle prekinuti i spriječiti ponašanje koje je zakon ocijenio da je protivno kolektivnom interesu potrošača kao određene društvene grupe. (...)»

12.2. Budući da Potrošač u ovom ustavnosudskom postupku osporava odluke redovnih sudova kojima je meritorno odlučeno o tužbenom zahtjevu u parničnom postupku koji je pokrenuo tužbom radi zaštite kolektivnih interesa potrošača, Ustavni sud ocjenjuje da je Potrošač ovlašten za podnošenje ustavne tužbe.

B) OSNOVANOST USTAVNIH TUŽBI

13. Prigovore Potrošača i banaka Ustavni sud razmatrao je s aspekta povrede članka 29. Ustava i članka 6. Konvencije, čiji mjerodavni dijelovi glase:

»Članak 29.

Svatko ima pravo da ... nepristrani sud pravično ... odluči o njegovim pravima i obvezama ...

(...)»

»Članak 6.

PRAVO NA POŠTENO SUĐENJE

1. Radi utvrđivanja svojih prava i obveza građanske naravi ... svatko ima pravo da ... nepristrani sud pravično, javno i u razumnom roku ispita njegov slučaj.

(...)»

13.1. Sadržaj ustavnog i konvencijskog prava na pravično suđenje ograničen je na jamstva pravičnog suđenja. Sukladno tome, ocjenjujući navode ustavne tužbe sa stajališta tog ustavnog prava, Ustavni sud ispituje eventualno postojanje povreda u postupcima pred sudovima i na temelju toga ocjenjuje je li postupak – razmatran kao jedinstvena cjelina – bio vođen na način koji je podnositelju osigurao pravično suđenje.

13.2. U tom su smislu obrazloženja sudskih odluka iznimno važna jer je nedostatak relevantnih i dostatnih razloga za ocjene kakve su odlukom dane prvi i najvažniji znak koji upućuje na arbitrarno sudsko odlučivanje. Članak 29. stavak 1. Ustava i članak 6. stavak 1. Konvencije obvezuju sudove da obrazlože svoje odluke. Istodobno, međutim, ta ustavna i konvencijska obveza ne smije biti shvaćena tako da sudovi moraju detaljno odgovoriti na svaki argument koji stranke iznesu u postupku, odnosno u svojim žalbama ili drugim odgovarajućim podnescima. Pri tome se treba voditi mjerilima dostatnosti i relevantnosti tih razloga.

Koliko će široka biti obveza suda da u pisanom obrazloženju svoje odluke navede razloge kojima se vodio pri njezinu donošenju (mjerilo dostatnosti) uvijek ovisi o osobitim okolnostima svakog pojedinog slučaja. To je pravilo Europski sud za ljudska prava u Strasbourgu (u daljnjem tekstu: ESLJP) izrijekom utvrdio u predmetu Ajdarić protiv Hrvatske (presuda, 13. prosinca 2011., zahtjev br. 20883/09):

»34. Također, prema ustaljenoj sudskoj praksi Suda koja održava načelo povezano s pravilnim radom pravosuđa (proper administration of justice), u presudama sudova i sudišta moraju na odgovarajući način (adequately) biti navedeni razlozi na kojima se zasnivaju. Opseg primjene te obveze davanja razloga može varirati prema naravi odluke i mora se utvrditi u svjetlu okolnosti slučaja (vidjeti predmet *García Ruiz protiv Španjolske* [VV], br. 30544/96, § 26., ECHR 1999-I, s daljnjim upućivanjima).«

S druge strane, u praksi ESLJP-a razlozi navedeni u pisanom obrazloženju odluke u pravilu će se smatrati relevantnima ako jasno upućuju na to da sudovi u konkretnom slučaju nisu proveli procjenu na nerazuman način, da nisu učinili neku drugu očitu pogrešku u prosudbi, pogrešno procijenili postojanje nekog važnog čimbenika ili pak propustili razmotriti sve relevantne čimbenike odnosno propustili uzeti u obzir sve činjenične i pravne elemente koji su objektivno mjerodavni za donošenje odluke, da nisu odbili provesti dokaze koji bi mogli dovesti do drugačije odluke i pri tome nisu zanemarili dokaze koje su sudu prezentirale stranke u postupku i sl. Ukratko, razlozi navedeni u pisanom obrazloženju odluke moraju obuhvatiti sve važne aspekte razmatranog slučaja koji su mogli utjecati na konačnu odluku suda (mjerilo relevantnosti).

13.3. Zaključno, stajalište je Ustavnog suda da sve dok u sudskoj odluci koja se osporava ustavnom tužbom nisu navedeni dostatni i relevantni razlozi kojima se sud vodio u donošenju svoje odluke, a koji mogu dovesti do uvjerenja da je taj sud stvarno ispitao slučaj i odgovorio na sve bitne navode stranaka, ne može se smatrati da ta odluka zadovoljava opće zahtjeve koji proizlaze iz Ustavom zajamčenog prava na pravično suđenje.

1) Osnovanost ustavne tužbe Potrošača

14. Ustavni sud primjećuje da su navodi ustavne tužbe Potrošača, u bitnome, usmjereni na prigovore o povredi ustavnih prava u pogledu nedostatnih utvrđenja Vrhovnog suda o nepoštenosti ugovornih odredaba o valutnoj klauzuli i nepoštenosti ugovorne odredbe Sberbanke o promjenjivoj kamatnoj stopi.

14.1. Sažeto, navodi ustavne tužbe kojima se osporavaju utvrđenja Vrhovnog (i drugostupanjskog) suda o poštenosti ugovornih odredaba o valutnoj klauzuli (v. više točku 1.3. poglavlja C) Posebnog dijela) mogu se svesti na sljedeće:

– da se u konkretnom slučaju radilo o unaprijed formuliranim ugovorima o kreditu o kojima potrošači nisu pojedinačno pregovarali niti su bili svjesni da su ovlašteni pregovarati;

– da potrošači nisu bili svjesni rizika kojem se izlažu, zbog čega je došlo do znatne neravnoteže u pravima i obvezama ugovornih strana;

– da sporne ugovorne odredbe o valutnoj klauzuli nisu sadržavale sintagmu »valutna klauzula«;

– da je jedina strana valuta poznata potrošačima bila njemačka marka odnosno euro, dok švicarski franak ranije nikada nije bio valuta uz koju bi se vezala glavnica u obveznim odnosima, te da su se potrošači odlučili na valutnu klauzulu kojom je glavnica vezana za švicarski franak samo zbog primamljivih oglasa banaka i s jednim ciljem – da prođu jeftinije;

– da je valutna klauzula složeni pravni i ekonomski pojam zbog čega njezini ekonomski učinci nisu jednostavno razumljivi, ne samo prosječnom, već i natprosječnom »marljivom potrošaču«;

– da se u dopisu HNB-a od 7. lipnja 2013. (ur. broj: 417-810-21/MK-2013), u vezi s tečajnom politikom, navodi da se »Tečajna politika Hrvatske narodne banke temelji na održavanju stabilnog nominalnog tečaja kune prema euru«;

– da potrošači nisu imali potpunu predodžbu o stvarnom značenju i posljedicama ugovaranja valutne klauzule u švicarskim francima jer im službenici nisu na primjeren način objasnili niti ih informirali o značaju i posljedicama takvih ugovornih odredaba dok su banke, s druge strane, imale odnosno trebale imati saznanja o nestabilnosti švicarskog franka, na što ih nisu upozorile prilikom sklapanja ugovora, već su ih upravo suprotno, nagovarale na sklapanje takvih rizičnih ugovora;

– da potrošačima bankarske institucije, odnosno u razgovorima koje su obavili sa službenicima banke nije objašnjena priroda valutne klauzule i njezino značenje, zbog čega su reklame i oglašavanje, suprotno tvrdnji Vrhovnog i drugostupanjskog suda, bitne za ovaj predmet;

– da je tečaj, prema kojem se ispunjava obveza zasnovana na ugovoru, ovisio o jednostranoj odluci kreditora – banaka;

– da smisao valutne klauzule nije bogaćenje na jednoj, a osiromašenje na drugoj ugovornoj strani;

– da je Vrhovni sud vezan stajalištima Suda EU te da je propustio obrazložiti razloge zbog kojih nije primijenio europsko pravo (konkretno presudu Suda EU broj: C-26/13) i zbog kojih nije uputio zahtjev za donošenje odluke o prethodnom pitanju Sudu EU;

– da je Vrhovni (i drugostupanjski) sud propustio uzeti u obzir kriterij Suda EU-a prema kojem davatelj kredita mora učiniti dostupnim oglašavanje i obavijesti tijekom pregovora o sklapanju ugovora o kreditu kako bi potrošaču mogle biti jasne ekonomske posljedice takvog ugovora;

– da Vrhovni sud nije obrazložio razloge zašto posljedice aleatornosti moraju snositi samo potrošači, a ne i banke;

– da odluke Vrhovnog i drugostupanjskog suda nisu valjano obrazložene pri čemu su relevantne pravne odredbe primijenjene arbitrarno i neargumentirano, dok su zaključci sudova nedostatni;

– da Vrhovni i drugostupanjski sud nisu imali u vidu načelo savjesnosti i poštenja usmjereno protiv formalističke primjene prava i sprječavanja zlouporabe subjektivnog prava;

– da Vrhovni i drugostupanjski sud nisu vodili računa da su sporne odredbe o valutnoj klauzuli protivne moralu društva i Ustavu;

– da ugovorne odredbe o valutnoj klauzuli nisu sagledane kroz načelo razmjernosti.

14.2. Potrošač u ustavnoj tužbi izrijekom navodi da ne osporava zakonsku odredbu na temelju koje je dopušteno ugovaranje valutne klauzule, kao ni činjenicu da ona postoji i proizvodi pravne učinke u pravnom sustavu Republike Hrvatske. Međutim, smatra da su banke zloupotrijebile navedenu zakonsku odredbu kada su potrošače poticale na sklapanje ugovora s valutnom klauzulom vezanom uz švicarski franak. Istaknuo je da se banke nisu zaduživale u švicarskim francima, već su konkretne kredite plasirale iz štednje građana. Smatra, također, da sklapanju ugovora o kreditima s takvom valutnom klauzulom nije bilo mjesta u situaciji kada je vrijednost kune stabilna.

Ustavni sud napominje da navedene prigovore Potrošača nije razmatrao u ovom ustavnosudskom postupku. Ti će se prigovori razmatrati u postupcima apstraktne kontrole u kojima se osporavaju pojedine odredbe Zakona o izmjeni i dopunama Zakona o potrošačkom kreditiranju («Narodne novine» broj 102/15. – predmet broj: U-I-3685/15 i dr.) i Zakona o izmjeni i dopunama Zakona o kreditnim institucijama («Narodne novine» broj 102/15. – predmet broj: U-I-3737/15 i dr.).

15. Vrhovni sud je poštenost ugovornih odredaba o valutnoj klauzuli (o kojima se nije pojedinačno pregovaralo) temeljio na sljedećim utvrđenjima:

– da su takve odredbe bile uočljive »jer su bile jasno navedene u ugovorima«;

– da su takve odredbe bile jasne (i nedvosmislene) jer je tekst tih ugovornih odredaba izrijekom sadržavao ugovorenu valutnu klauzulu kojom se iznos glavnice kredita vezuje uz tečaj švicarskog franka;

– da su takve odredbe bile razumljive jer je »iz sadržaja ovih ugovornih odredbi a prema kojima se iznos glavnice kredita vezuje uz tečaj švicarskog franka, potrošačima bio potpuno jasan i razumljiv njihov smisao i njihova svrha«, te jer je valutna klauzula u Republici Hrvatskoj u primjeni već dugi niz godina i da je kao takva općeprihvaćena pa je potrošačima bila »jako dobro poznata, uključujući i sve pravne posljedice koje ona proizvodi«;

– da je potrošačima, s obzirom da se radi o ugovorima o kreditu koji su sklapani na duži vremenski rok, trebala biti »sasvim jasna izvjesnost mijenjanja društvenih i ekonomskih prilika koje utječu na kretanje valute«;

– da je zakonsko rješenje iz članka 84. ZoZP-a/03 odnosno članka 99. ZoZP-a »kao dopušteno predviđeno ... i odredbom čl. 4. st. 2. Direktive 93/13 EEZ«;

– da je »očito ... da je primjena i tumačenje odredbe čl. 84. ZZZP/03 odnosno odredbe čl. 99. ZZZP a kako je to učinjeno od strane drugostupanjskog suda ... u skladu sa onim Suda Europske unije«;

– da presuda Suda EU broj: C-26/13 od 30. travnja 2014. nije relevantna za konkretni slučaj budući da »je jasno da činjenični supstrat opisanog mađarskog i ovog predmeta nije istovjetan, te se međusobno i ne mogu uspoređivati niti dovoditi u vezu.«

15.1. U odnosu na drugo sporno pitanje, nepoštenost ugovornih odredaba banaka o promjenjivoj kamatnoj stopi u skladu s jednostranom odlukom banke, o kojima se nije pojedinačno pregovaralo, Vrhovni sud zaključio je da su iste lako uočljive i jasne, ali nerazumljive.

Polazio je pri tome od sljedećih utvrđenja:

– da su ugovorne odredbe o promjenjivoj kamatnoj stopi pisane terminologijom koja je »visoko stručna i kao takva ... je razumljiva isključivo onim osobama koje imaju ekonomsku naobrazbu te koje se bave bankarskim poslovanjem« i da je za prosječnog potrošača »apsolutno nerazumljiva«;

– da su razlozi za promjenjivost kamatne stope na način kako su prikazani u odlukama tuženika, »načelni i objektivni« te ne omogućuju da potrošač provjeri njihovu opravdanost za promjenu kamatne stope;

– da službenici banaka prilikom pregovaranja, odnosno pri sklapanju ugovora o kreditu, korisnicima kredita nisu na valjan i njima razumljiv način objasnili postupak formiranja kamatne stope odnosno nisu objasnili koji sve čimbenici utječu na njezino formiranje tijekom trajanja ugovorenog kreditnog razdoblja; stoga potrošači nisu mogli spoznati učinke koji će za njih u budućnosti proizaći iz takvih ugovornih odredaba (drugim riječima, potrošači nisu raspolagali osnovnim parametrima o kojima ovisi kretanje kamatne stope u budućem razdoblju);

– da su ove odredbe bile sastavni dio standardnog ugovora o kreditu koji su banke unaprijed sastavile; o njima se s potrošačima nije pojedinačno pregovaralo niti je potrošač imao utjecaj na njihov sadržaj; prema tome, protivno načelu savjesnosti i poštenja, potrošačima je nametnuta obveza koju nisu mogli sagledati kao cjelinu u vrijeme sklapanja ugovora;

– da je »potpuno jasno« da se reklamacijom, kao mehanizmom kojim su se potrošači mogli suprotstaviti jednostranoj odluci banke o promjenjivoj kamatnoj stopi, »doista ne bi moglo utjecati na izmjenu jednostrane odluke banke o promjeni kamatne stope«;

– da zakonska mogućnost prema kojoj su potrošači sukladno mjerodavnim odredbama ZOO-a mogli, nakon što su primili odluku banke o povećanju kamatne stope, raskinuti ugovor, ne daje tim odredbama karakter poštenih odredaba u smislu ZoZP-a;

– da su stajališta nižestupanjskih sudova »u duhu« europskog prava, konkretno Direktive 93/13/EEZ i presuda Suda EU broj: C-472/10 (presuda od 26. travnja 2012., Invitel, ECLI:EU:C:2012:242) i broj: C-26/13 od 30. travnja 2014.

16. Ustavni sud ponavlja da ustavno i konvencijsko pravo na pravično suđenje jamči zaštitu od arbitrarnosti u odlučivanju sudova, a što obuhvaća i obvezu sudova (i drugih državnih tijela) da svoje odluke obrazlože, rukovodeći se pri tome mjerilima dostatnosti i relevantnosti razloga ocjene kakvom je dana.

17. Polazeći od utvrđenja iznesenih u točki 15. obrazloženja ove odluke, Ustavni sud utvrđuje da je Vrhovni sud pojam nerazumljivosti spornih ugovornih odredaba o valutnoj klauzuli, s jedne strane, i ugovornih odredaba o promjenjivoj kamatnoj stopi sukladno jednostranoj odluci banaka, s druge strane, protumačio različito.

18. Slijedom svega navedenog, proizlazi da je Vrhovni sud (kao i drugostupanjski sud), pri ocjeni razumljivosti ugovornih odredaba o promjenjivoj kamatnoj stopi, bankama stavio na teret nedostatak pružanja informacija potrošačima o ekonomskim posljedicama koje takve ugovorne odredbe imaju na potrošače. Pri tome je Vrhovni sud uzeo u obzir da su takvi ugovori, iako tipizirani, pisani stručnom terminologijom, nerazumljivom i nepoznatom prosječnom građaninu, kao i propust službenika banaka da potrošačima (korisnicima kredita) prilikom pregovaranja odnosno sklapanja ugovora o kreditu objasne koji sve čimbenici utječu na formiranje kamatne stope tijekom trajanja ugovorenog kreditnog razdoblja. Ocijenio je da su jedino na taj način potrošači mogli spoznati ekonomske učinke koji će za njih u budućnosti proizlaziti iz osporenih ugovornih odredaba. U cijelosti prihvaćajući kao utemeljene činjenične i pravne zaključke i utvrđenja drugostupanjskog suda, Vrhovni sud je s time prihvatio i bitno stajalište drugostupanjskog suda o relevantnosti i primjenjivosti na ovaj slučaj stajališta koje je Sud EU-a prihvatio u presudi broj: C-26/13 od 30. travnja 2014., u odnosu na tumačenje i primjenu članka 4. stavka 2. Direktive 93/13/EEZ. Ustavni sud podsjeća da je drugostupanjski sud u odnosu na primjenu standarda iz presude Suda EU broj: C-26/13 naveo sljedeće:

»Prema Presudi Europskog suda pravde od 30. travnja 2014. u predmetu poslovni broj C-26/13 navodi se da članak 4. stavak 2. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da ugovorna odredba potrošaču ne mora biti samo gramatički razumljiva, što u ovom konkretnom slučaju znači da u ugovoru moraju na transparentan način potrošaču biti objašnjeni razlozi i pojedinosti mehanizma promjene kamatne stope kao i odnos s drugim odredbama ugovora odnosno općih uvjeta poslovanja koje se na to odnose tako da potrošač na temelju točnih i razumljivih kriterija može predvidjeti ekonomske posljedice koje iz toga za njega proizlaze.« (o tome v. detaljnije u točki 2. bg) obrazloženja ove odluke)

18.1. Ustavni sud primjećuje da je presuda Suda EU broj: C-26/13 od 30. travnja 2014. donesena u povodu zahtjeva za prethodnu odluku mađarskog suda (Kuria). Zahtjev se odnosio na tumačenje članka 4. stavka 2. i članka 6. stavka 1. Direktive 93/13/EEZ o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima u okviru spora korisnika kredita i OTP Jelzalogbank Zrt o navodno nepoštenom karakteru ugovorne odredbe o tečaju mjerodavnom za otplatu kredita izraženog u stranoj valuti.

Spornim ugovorom (»hipotekarni kredit u stranoj valuti uz osiguranje hipotekom«) bilo je ugovoreno da se iznos u valuti kredita utvrđuje prema kupovnom tečaju koji banka za tu valutu primjenjuje na dan isplate sredstava, dok će korisnik kredita mjesečne rate plaćati u mađarskim forintama na temelju prodajnog tečaja banke za (stranu) valutu koji se primjenjivao na dan koji prethodi danu dospijeca.

18.2. Ustavni sud ocjenjuje da se u razmatranju poštenosti ugovornih odredaba o valutnoj klauzuli Vrhovni sud zadržao na općenitim utvrđenjima, polazeći od gospodarskih, financijskih i socijalnih razloga zbog kojih je valutna klauzula uvedena u hrvatski pravni sustav, te od činjenice da je ona u primjeni dugi niz godina. Drugim riječima, riječ je o općeprihvaćenom modelu ugovaranja (valutne klauzule) radi zaštite načela jednake vrijednosti davanja, koja je stoga i potrošačima »jako dobro poznata«, uključujući i njezine pravne posljedice. Stoga je ocijenio da je ona potrošačima bila, odnosno morala biti, razumljiva pa ta ugovorna odredba ne podliježe testu poštenosti u smislu članka 4. stavka 2. Direktive 93/13/EEZ i prakse Suda EU. Ustavni sud podsjeća na stajalište Vrhovnog suda o neprimjenjivosti navedene odredbe Direktive na ocjenu poštenosti ugovornih odredaba o valutnoj klauzuli (v. obrazloženje osporene odluke str. 24. točke 1. i 2.):

»Već prethodno je (...) ovaj sud ocijenio da ugovorne odredbe o valutnoj klauzuli vezanoj uz švicarski franak u ugovorima o kreditu (...) su bile ne samo uočljive i jasne već i razumljive (...), a zbog čega te ugovorne odredbe i ne podliježu testu poštenosti, sve u skladu sa odredbom čl. 84. ZZP/03 odnosno odredbom čl. 99. ZZP.

Takvo zakonsko rješenje kao dopušteno predviđeno je i odredbom čl. 4. st. 2. Direktive 93/13/EEZ, a prema kojoj ugovorne odredbe ako su jasno i razumljivo sastavljene ne podliježu ocjeni poštenosti, a od čega je i polazio Sud Europske unije u obrazlaganju razloga svog stajališta izraženog u presudi C-26/13. Očito je dakle da je primjena i tumačenje odredbe čl. 84. ZZP/03 odnosno odredbe čl. 99. ZZP a kako je to učinjeno od strane drugostupanjskog suda je u skladu sa onim Suda Europske unije.«

18.3. Ustavni sud opetovano utvrđuje da citirana stajališta Suda EU u tumačenju i primjeni Direktive 93/13/EEZ, a na koju su se pozvali nižestupanjski sudovi i Vrhovni sud, jasno naglašavaju važnost (informiranog, upućenog) obavještavanja potrošača prije sklapanja ugovora o ugovornim uvjetima i njihovim posljedicama. Takvo obavještavanje od bitne je važnosti za potrošača jer će samo na temelju prethodne, potpune i razumljive obavijesti potrošač biti u situaciji razumno shvatiti i predvidjeti posljedice i ekonomske učinke koje za njega može imati sklapanje ugovora s takvim ugovornim odredbama.

Praksa Suda EU navedena u osporenim odlukama sudova (broj: C-26/13 od 30. travnja 2014.) odraz je ustaljenog stajališta da se potrošač nalazi u slabijem položaju u odnosu na poduzetnike (u konkretnom slučaju banke), kako u pogledu pregovaračke snage tako i u pogledu razine obaviještenosti, odnosno položaju koji vodi do pristanka na uvjete koje je poslovni subjekt prethodno sastavio, bez mogućnosti utjecaja na njihov sadržaj. Upravo zbog tog slabijeg položaja potrošača Direktiva 93/13/EEZ obvezuje države članice da propišu mehanizam koji će osigurati da bilo koja ugovorna odredba o kojoj se nije pojedinačno pregovaralo može biti podvrgnuta ispitivanju kako bi se ocijenilo je li eventualno nepoštena.

19. Slijedom svega navedenog, ostaje nejasno kojim kriterijima se rukovodio Vrhovni sud kada je utvrdio da ugovorna odredba o valutnoj klauzuli, za razliku od ugovorne odredbe o promjenjivoj kamatnoj stopi, ne podliježe testu poštenosti. Pri tome Ustavni sud polazi od činjenica (utvrđenih, a djelom i nespornih u postupku koji je prethodio ustavnosudskom postupku) da ni u odnosu na ugovorne odredbe o valutnoj klauzuli službenici banaka nisu objasnili potrošačima prirodu navedene klauzule i njezino značenje, odnosno nisu im uopće, a kamoli na primjeren, to jest jasan, razumljiv, pregledan i nedvosmislen način, objasnili značenje i posljedice ugovaranja te zaštitne klauzule.

19.1. Ustavni sud može se suglasiti s utvrđenjima Vrhovnog suda da je institut valutne klauzule općeprihvaćen od svih subjekata i da je njegovo ugovaranje uobičajena praksa u sklapanju pravnih poslova. Međutim, to ne znači da je taj institut potrošačima, ako ih se promatra kao prosječne građane koji ne raspolažu stručnim znanjima, samim time što je taj institut »apsolutno prepoznat«, bio razumljiv onako kako se tumači i primjenjuje »u duhu prava EU«. Drugim riječima, da potrošač, bez prethodno predočenih točnih, jasnih i razumljivih kriterija, može razumjeti i predvidjeti ekonomske posljedice koje za njega proizlaze iz takvog ugovaranja. Ovo tim više što su predmetni ugovori bili »opterećeni« s dva

promjenjiva bitna elementa – valutnom klauzulom i ugovornom odredbom o promjenjivoj kamatnoj stopi pa je u tom svjetlu trebalo ocijeniti jesu li potrošači, ako i na načelnoj razini znaju za institut valutne klauzule, bili odnosno mogli biti svjesni ekonomskih posljedica istodobnog ugovaranja i valutne klauzule i promjenjive kamatne stope. Propust banaka da potrošače upoznaju s ekonomskim posljedicama sklapanja ugovora o kreditu predstavljao je odlučujuću okolnost za ocjenu Vrhovnog suda da su ugovorne odredbe o promjenjivoj kamatnoj stopi nerazumljive pa posljedično podliježu testu nepoštenosti. Istu tu okolnost, međutim, u odnosu na ugovornu odredbu o valutnoj klauzuli Vrhovni sud nije uzeo u obzir.

Ustavni sud ne dovodi u pitanje pravo Vrhovnog suda da, ovisno o činjenicama konkretnog slučaja, utvrdi postojanje razloga za različiti pristup u tumačenju određenog pravnog standarda pa tako i razlike zbog kojih je upoznavanje potrošača s ekonomskim posljedicama bilo bitno kod ugovaranja promjenjive kamatne stope, a nebitno kod valutne klauzule. Međutim, dužan je te razloge, odnosno razlike obrazložiti, što je u konkretnom slučaju izostalo.

20. Nadalje, Ustavni sud utvrđuje da je Vrhovni sud ocijenio da presuda Suda EU broj: C-26/13 nije relevantna za ocjenu poštenosti ugovaranja valutne klauzule (za razliku od njezine relevantnosti za ocjenu poštenosti ugovorne odredbe o promjenjivoj kamatnoj stopi), budući da »činjenični supstrat opisanog mađarskog i ovog predmeta nije istovjetan, te se međusobno i ne mogu uspoređivati niti dovoditi u vezu«. Međutim, Vrhovni sud nije naveo dostatne i relevantne razloge za zaključak o postojanju takve bitne različitosti činjeničnih supstrata koja bi onemogućila da se i u konkretnom slučaju primijeni načelno pravno stajalište Suda EU (iz mađarskog slučaja) o pitanju tumačenja pojma razumljivosti ugovorne odredbe, iako se u oba slučaja upravo radi o ugovornoj odredbi o valutnoj klauzuli vezanoj uz švicarski franak. Budući da obrazloženje osporene odluke Vrhovnog suda o tome ništa ne sadrži, Ustavni sud ne može utvrditi razloge na temelju kojih je Vrhovni sud izveo navedeni zaključak.

21. Konačno, Ustavni sud utvrđuje da je Vrhovni sud propustio očitovati se na prigovore Potrošača i banaka u kojima oni traže da se Sudu EU uputi zahtjev za donošenje odluke o prethodnom pitanju o tumačenju članka 4. stavka 2. Direktive 93/13/EEZ. U vezi s navedenim, Ustavni sud ističe da Vrhovni sud nije dužan prihvatiti sve prijedloge stranaka, uključujući i one koji se odnose na podnošenje zahtjeva Sudu EU za prethodno tumačenje prava EU-a. Odluka o tome hoće li takav zahtjev uputiti ili ne, u nadležnosti je Vrhovnog suda i ne ovisi o dispoziciji stranaka. Međutim, u svakom slučaju, kao »nacionalni sud zadnje instance« bio je dužan očitovati se odnosno obrazložiti razloge zbog kojih smatra da u konkretnom slučaju nije bio dužan pokrenuti prethodni postupak odnosno uputiti zahtjev Sudu EU za prethodno tumačenje prava EU-a u smislu članka 267. stavka 3. Ugovora o funkcioniranju EU.

22. U svjetlu svega navedenog Ustavnom sudu ne preostaje nego utvrditi da je u konkretnom slučaju u odnosu na podnositelja Potrošača povrijeđeno pravo na pravično suđenje, zajamčeno člankom 29. stavkom 1. Ustava i člankom 6. Konvencije, u njegovom aspektu prava na obrazloženu sudsku odluku.

a) U odnosu na ugovorne odredbe Sberbanke o promjenjivoj kamatnoj stopi, o kojima se nije pojedinačno pregovaralo

23. U odnosu na ugovornu odredbu o promjenjivoj kamatnoj stopi u odnosu na Sberbanku, Vrhovni sud potvrdio je stajalište drugostupanjskog suda koji je u tom djelu preinačio prvostupanjsku odluku kojom je usvojen tužbeni zahtjev te je utvrdio da sporna ugovorna odredba Sberbanke po svom sadržaju ispunjava »sve one pretpostavke koje su naknadno propisane« odredbama ZoPK-a. Drugim riječima, utvrdio je da je ugovorna odredba o promjenjivoj kamatnoj stopi na način kako ju je Sberbanka odredila, bila razumljiva pa da zbog toga ni ne podliježe testu nepoštenosti.

24. U ustavnoj tužbi Potrošač, u odnosu na Sberbanku, navodi kako iz rezultata prvostupanjskog postupka jasno proizlazi da je i Sberbanka jednostranom odlukom mijenjala kamatnu stopu, zatim da potrošači unatoč njezinom sadržaju nisu raspolagali s jasnim i nedvosmislenim parametrima kod njezinog izračuna te da Sberbanka nije ni u ugovoru ni u općim uvjetima pojasnila potrošačima što je to »trošak pribavljanja sredstava« i kako se on može odrediti odnosno kako ga potrošači mogu provjeriti. Ističe da Sberbanka nije »brojčano« izrazila visinu kreditne marže kreditora niti je dala parametre na osnovi kojih se ta visina može provjeriti. Također, navodi da su drugostupanjski i Vrhovni sud u potpunosti propustili jasnoću i razumljivost odredbe ocijeniti kako to nalaže ustaljena praksa Suda EU, i to u odnosu na njezinu

ekonomsku, a ne gramatičku razumljivost i jasnoću. Svoje navode, između ostalog, zaključuje tvrdnjom da je Sberbanka, neovisno o tome što je ugovornu odredbu o promjenjivoj kamatnoj stopi formulirala drugačije nego što su to učinile ostale banke, mijenjala kamatnu stopu jednostrano.

25. Ustavni sud primjećuje da članak 10. stavak 2. točka f Zakona o potrošačkom kreditiranju (»Narodne novine« broj 75/09.) propisuje, između ostalog, da ugovor o kreditu mora »jasno i sažeto« sadržavati »razdoblja, uvjete i postupke promjene kamatne stope«.

Nadalje, člankom 5. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o potrošačkom kreditiranju (»Narodne novine« broj 112/12.) dodan je članak 11.a i naslov »Promjenjiva kamatna stopa«, a koji, između ostalog, propisuje da ukoliko su ugovorene promjenjive kamatne stope vjerovnik (banka) je dužan definirati parametre (referentnu kamatnu stopu primjerice EURIBOR, LIBOR), indeks potrošačkih cijena, premije na kreditni rizik Republike Hrvatske i slične parametre čija promjena ne ovisi o volji jedne ugovorne strane, a koji parametri su jasni i poznati potrošačima. Također, propisano je da je vjerovnik koji nudi ugovaranje promjenjive kamatne stope dužan »jasno i nedvojbeno predočiti potrošaču prije sklapanja ugovora o kreditu« elemente promjenjive kamatne stope (iz stavka 1. članka 11.a ZoPK-a) i potrošača upozoriti o svim rizicima promjenjivosti kamatne stope te »jasno i nedvojbeno ugovoriti u samome ugovoru o kreditu promjenjive elemente na temelju kojih se izračunava promjenjiva kamatna stopa«.

Ustavni sud napominje da je tek Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o potrošačkom kreditiranju (»Narodne novine« broj 143/13.) kojim je izmijenjen članak 11.a ZoPK-a propisano da se promjenjiva kamatna stopa definira kao zbroj ugovorenih parametara i fiksne marže banke koja ne smije rasti tijekom otplate kredita i koja se mora ugovoriti zajedno s parametrom (članak 11.a stavak 2.).

Iz navedenog, a imajući u vidu citirani sadržaj sporne ugovorne odredbe Sberbanke o promjenjivoj kamatnoj stopi, proizlazi da je potrošačima iz ugovora o kreditu zaključenima s Sberbankom bilo poznato da će se korekcija visine ugovorene promjenjive kamatne stope provesti u odnosu na LIBOR, kao jednog od zakonom propisanih parametara. Međutim, Ustavni sud primjećuje da članci ZoPK-a na koje se poziva Vrhovni sud, isto tako propisuju obvezu vjerovnika (banaka) da potrošačima prije sklapanja ugovora o kreditu »jasno i nedvojbeno predoče« sve elemente promjenjive kamatne stope, pa tako i troškove pribavljanja sredstava i kreditnu maržu kreditora (Sberbanke).

Iz obrazloženja osporene odluke ne proizlazi da je Vrhovni (i drugostupanjski) sud prilikom ocjene nerazumljivosti ove ugovorne odredbe imao u vidu ponašanje Sberbanke, to jest činjenicu je li Sberbanka postupila na propisani način i je li potrošačima na »jasan i nedvojben« način prije zaključenja ugovora o kreditu predočila sve elemente promjenjive kamatne stope te ih upozorila o svim rizicima takve promjenjivosti. Točno je da sporna ugovorna odredba Sberbanke sadrži to da promjena kamatne stope ovisi o »troškovima pribavljanja sredstava« i »kamatne marže Kreditora«. Međutim, iz obrazloženja osporene odluke ne proizlazi na temelju kojih podataka su potrošači mogli znati koliko takvi troškovi i marža iznose, na koji način se mijenjanju, te o čemu ovisi promjena visine tih elemenata.

26. Polazeći od navedenog te imajući u vidu utvrđenja i ocjenu Ustavnog suda o razumljivosti ugovornih odredaba o valutnoj klauzuli (točke od 15. do 22. obrazloženja ove odluke), Ustavni sud ocjenjuje da obrazloženje Vrhovnog suda i u odnosu na pitanje nepoštenosti ugovorne odredbe o promjenjivoj kamatnoj stopi Sberbanke ne udovoljava mjerilima dostatnosti i relevantnosti koje postavlja zahtjev pravičnog suđenja.

Iz obrazloženja osporene odluke, naime, nisu razvidni dostatni i relevantni razlozi na temelju kojih je Vrhovni sud ocijenio da bi ovako formulirana sporna ugovorna odredba, iako sadržajno različita od ugovorne odredbe o promjenjivoj kamatnoj stopi ostalih tuženika (banaka), bila potrošačima razumljiva, posebice u odnosu na ekonomske posljedice koje iz takve ugovorne odredbe proizlaze za potrošače, neovisno o tome što eventualno i sadrži parametre koje je propisao mjerodavni zakon.

Slijedom navedenog, ocjena je Ustavnog suda da je Vrhovni sud propustio iznijeti dostatne i relevantne razloge zbog kojih smatra da je osporena ugovorna odredba, na način kako ju je ugovorila Sberbanka, bila u skladu s člankom »26. ZOO-a 91 odnosno članka 247. ZOO-a 05«, to jest bila razumljiva i izuzeta iz testa nepoštenosti iz članka 99. ZoZP-a (članak 84. ZoZP-a/03).

27. U odnosu na pitanje mjera iz članka 136. stavka 2. ZoZP-a, ocjena je Ustavnog suda da su drugostupanjski sud i Vrhovni sud iznijeli relevantne i dostatne razloge svoje ocjene, zbog čega obrazloženja osporene i drugostupanjske odluke u tom dijelu nisu arbitrarna.

28. Zbog utvrđene povrede prava na pravično suđenje iz članka 29. stavka 1. Ustava i članka 6. Konvencije, eventualne povrede ostalih navedenih ustavnih prava Ustavni sud nije razmatrao.

2) Osnovanost ustavnih tužbi banaka

29. Ustavni sud primjećuje da se navodi ustavnih tužbi banaka iscrpljuju u ponavljanju žalbenih odnosno revizijskih razloga. U bitnome, svode se na tvrdnje o povredama ustavnih prava sudskim odlukama u dijelu koji se odnosi na utvrđenje redovnih sudova o nepoštenosti spornih ugovornih odredaba o promjenjivoj kamatnoj stopi sukladno jednostranoj odluci banaka, te o povredama pojedinih aspekata prava na pravično suđenje (v. točke 8.1. i 8.2. obrazloženja ove odluke, te mjerodavna poglavlja Posebnog dijela).

30. U odnosu na sporne ugovorne odredbe o promjenjivoj kamatnoj stopi banaka Vrhovni sud potvrdio je stajalište nižestupanjskih sudova da su sporne odredbe, imajući u vidu mjerodavne odredbe ZoZP-a, Direktive 93/13/EEZ i prakse Suda EU, nepoštene pa time i ništetne.

Vrhovni sud suglasio se sa stajalištima prvostupanjskog i drugostupanjskog suda da je osporenim ugovornom odredbom došlo do znatne neravnoteže u pravima i obvezama između potrošača (korisnika kredita) i banaka na štetu potrošača, budući da su ovakvom odredbom banke, kao tuženici, »potpuno izbjegli utjecaj druge ugovorne strane na cijenu (odnosno kamatu – op. Ustavnog suda), što je suprotno odredbi članka 26. ZOO-a 91 odnosno članka 247. ZOO-a 05 (...)«.

30.1. Nadalje, Vrhovni sud potvrdio je utvrđenje drugostupanjskog suda da prvostupanjski sud nije počinio povredu članka 109. ZPP-a, jer je i prema stajalištu Vrhovnog suda prvostupanjski sud bio ovlašten pozvati Potrošača na ispravak tužbe, te je ocijenio da su neosnovani prigovori banaka u odnosu na postupanje javnih bilježnika. Utvrdio je da su »bespredmetni« prigovori pojedinih banaka o propustu sudova da se očituju jesu li ugovori o potrošačkom zajmu radi nabave nekretnina imali karakter potrošačkih ugovora. Ustavni sud primjećuje da je drugostupanjski sud (stranice od 66 do 67 obrazloženja drugostupanjske odluke) iscrpno obrazložio razloge zbog kojih nije prihvatio žalbene navode banaka o propustu prvostupanjskog suda glede izvođenja dokaza saslušanjem pojedinih svjedoka (v. o tome detaljnije u točki 5. bd) obrazloženja ove odluke).

31. Stoga, ocjena je Ustavnog suda da su redovni sudovi u obrazloženju svojih odluka u dijelu koji se odnosi na prigovore ustavnih tužbi banaka iznijeli dostatne i relevantne razloge svoje ocjene. Bankama je bilo omogućeno sudjelovati u postupku, ulagati pravne lijekove i poduzimati druge zakonom dopuštene postupovne radnje.

31.1. Slijedom svega navedenog, Ustavni sud utvrđuje da bankama u konkretnom slučaju nije povrijeđeno pravo na pravično suđenje zajamčeno člankom 29. stavkom 1. Ustava, odnosno člankom 6. Konvencije.

VII. IZREKA ODLUKE

32. Zbog razloga navedenih u točkama od 17. do 26. obrazloženja ove odluke, Ustavni sud ukinuo je točku 1. osporene odluke (presude i rješenja) Vrhovnog suda broj: Revt 249/14-2 od 9. travnja 2015. te na temelju članaka 73. i 76. stavka 1. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske (»Narodne novine« broj 99/99., 29/02. i 49/02. – pročišćeni tekst; u daljnjem tekstu: Ustavni zakon) donio odluku kao u točki I. izreke.

33. Nadalje, zbog razloga navedenih u točkama 27., 29., 30. i 31. obrazloženja ove odluke, a na temelju članaka 73. i 75. Ustavnog zakona donesena je odluka kao u točki II. izreke.

34. Ustavni sud ističe da se ovom odlukom ni na koji način ne prejudicira odluka Ustavnog suda u povodu prijedloga više predlagatelja za ocjenu suglasnosti s Ustavom pojedinih odredaba Zakona o izmjeni i dopunama Zakona o potrošačkom kreditiranju (»Narodne novine« broj 102/15.) i Zakona o izmjeni i dopunama Zakona o kreditnim

institucijama («Narodne novine» broj 102/15.).

34. Objava ove odluke temelji se na članku 29. Ustavnog zakona (točka III. izreke odluke).

Broj: U-III-2521/2015

U-III-2536/2015

U-III-2547/2015

U-III-2565/2015

U-III-2603/2015

U-III-2604/2015

U-III-2605/2015

Zagreb, 13. prosinca 2016.

USTAVNI SUD REPUBLIKE HRVATSKE

Predsjednik

dr. sc. Miroslav Šeparović, v. r.

POSEBAN DIO

A) PRIGOVORI PODNOSITELJA USTAVNIH TUŽBI

1. Prigovori podnositelja iznose se onim redoslijedom i načinom kako su ih iznijeli sami podnositelji, pri čemu su masno otisnuta slova i drugi slični načini isticanja teksta ispušteni.

Također, Ustavni sud je prigovore onih podnositelja koji su ustavnu tužbu podnijeli protiv drugostupanjske odluke, a zatim su u povodu tzv. revizijskog pisma od Ustavnog suda zatražili nastavak ustavnosudskog postupka, osporavajući odluku Vrhovnog suda, razmatrao kao jednu jedinstvenu cjelinu i kao takve ih iznosi u nastavku ove odluke.

1) OTP banka Hrvatska d.d., Zadar i Societe Generale – Splitska banka d.d., Split (predmet broj: U-III-2521/2015)

1.1. Podnositelji smatraju da su im osporenim odlukom povrijeđena ustavna prava zajamčena člankom 14. u vezi s člankom 26., zatim člancima 29. stavkom 1., 48. stavkom 1. u vezi s člankom 16. stavkom 2., 49. stavkom 4. i 50. stavkom 2., te člankom 49. stavcima 1. i 2. Ustava. Također smatraju povrijeđenim i članak 1. Protokola br. 12, članak 6. stavak 1., te članak 1. Protokola broj 1 Konvencije.

Povredu prava na jednakost pred zakonom podnositelji obrazlažu činjenicom da je postupanje prvostupanjskog suda »bilo favorabilno« u korist Potrošača, a koje se postupanje očituje u višestrukim uputama suda Potrošaču kako pravilno postaviti tužbeni zahtjev. Ističu kako je konačni tužbeni zahtjev postavljen iz »četvrtog pokušaja i uz dvije intervencije prvostupanjskog suda«. Ovakvo postupanje ocjenjuju »izravnim favoriziranjem tužitelja na štetu Podnositelja« tim više što su Potrošača u postupku zastupali profesionalni punomoćnici – odvjetnici. Smatraju kako je na taj način prvostupanjski sud »već na samom početku postupka jasno očitovao svoju pristranost prema tužitelju što će sve kasnije dovesti i do uskraćivanja mogućnosti Podnositelju da iznese argumente u svoju korist pa time i povrede načela jednakosti oružja«. Ujedno smatraju da je na taj način odstupljeno od sudske prakse koja je »jasno i nedvojbeno« zauzela pravno stajalište da zbog pogrešno postavljenog tužbenog zahtjeva sud nije ovlašten intervenirati naložima za ispravak tužbenog zahtjeva ako sama tužba sadrži sve što je potrebno u smislu mjerodavnih odredaba ZPP-a (u tom smislu kao primjer navode odluku Županijskog suda u Koprivnici broj: Gž-825/00 od 15. listopada 2000.).

Ističu kako, suprotno utvrđenju drugostupanjskog suda, prvostupanjski sud nije Potrošača pozvao na ispravak tužbe već na ispravak tužbenog zahtjeva. Pozivanje suda da Potrošač precizno odredi razdoblje u kojem su se dogodile povrede kolektivnih interesa i prava potrošača, prema mišljenju podnositelja, »predstavlja uputu suda tužitelju kako pravilno postaviti tužbeni zahtjev, a ne kako ispraviti tužbu jer je tužba bila razumljiva i sadržavala sve što je potrebno da bi se po istoj moglo postupiti još 4. travnja 2012.«. Rizik pogrešnog postavljanja tužbenog zahtjeva pa s time i ocjena njegove

osnovanosti, ističu podnositelji, leži na Potrošaču, dok sud ispituje njegovu osnovanost na temelju rezultata dokaznog postupka i cjelokupnog procesnog materijala. Instrukcije suda o tome kako precizno odrediti razdoblje u kojem je došlo do povrede kolektivnih interesa i prava potrošača, a što u smislu članka 60. ZoZP-a čini dio tužbenog zahtjeva, predstavlja izravnu intervenciju suda u sadržaj tužbenog zahtjeva Potrošača čime su podnositelji dovedeni u nejednak položaj u postupku. Navode da je sam drugostupanjski sud istaknuo u obrazloženju odluke da tužbeni zahtjev mora sadržajno u cijelosti odgovarati izreci presude koju sud donosi na temelju ZoZP-a, a u kojem tužbenom zahtjevu mora pak biti sadržano i razdoblje u kojem se povreda prema viđenju tužitelja dogodila. Prema mišljenju podnositelja ostaje, stoga, »nejasno« kako drugostupanjski sud zaključuje da opetovano pozivanje Potrošača da odredi razdoblje u kojem se povreda dogodila ne predstavlja »intervenciju (uputu)« suda Potrošaču kako postaviti tužbeni zahtjev.

Nadalje, smatraju da se »favoriziranje tužitelja« ogleda i u propuštanju prvostupanjskog suda da upozori Potrošača sukladno članku 109. stavku 4. ZPP-a. Smatraju da je drugostupanjski sud takvo postupanje prvostupanjskog suda »vrlo sumarno obrazložio načelom otvorenog pravosuđa«, a Vrhovni sud se na navedenu okolnost u obrazloženju osporene odluke »nije niti osvrnuo«. Navode o povredi prava na jednakost pred zakonom zaključuju tvrdnjama da je »odluka iz postupaka koji su prethodili ovom ustavnosudskom donesena ustavnopravno i konvencijski nedopuštenim intervencijama prvostupanjskog suda u sadržaj samog tužbenog zahtjeva tužitelja čime su sudovi povrijedili ustavno i konvencijsko pravo Podnositelja na jednakost u postupku pred sudovima«.

Povredu prava na pravično suđenje obrazlažu povredom pojedinih aspekata toga prava, i to: pogrešnim tumačenjem i primjenom mjerodavnog materijalnog prava, zatim odstupanjem od sudske prakse bez obrazloženja, povredom načela »jednakosti oružja« i nedostatnim obrazloženjem sudskih odluka.

Pogrešno tumačenje i primjenu materijalnog prava podnositelji vide u činjenici što su sudovi omogućili retroaktivni učinak ZoZP-a »na pravne situacije i pravne odnose koji su nastali prije njegova stupanja na snagu«. Ukazuju na to kako pravna sigurnost i izvjesnost objektivnog pravnog poretka nalažu da zakoni proizvode svoje učinke isključivo pro futuro. U odnosu na tzv. »zatečene pravne situacije« volju zakonodavca valja tražiti, prema mišljenju podnositelja, u prijelaznim i završnim odredbama, a ako je zakonodavac iste propustio urediti na te se odnose trebaju primijeniti pravna pravila koja su bila na snazi u vrijeme važenja »starog« zakona. U tom smislu pozivaju se i na praksu Ustavnog suda (rješenje broj: U-I-2418/2001 i U-I-399/2007 od 11. srpnja 2007.). Podnositelji, stoga, zaključuju kako redovni sudovi nisu mogli utvrditi da su oni povrijedili kolektivne interese i prava potrošača u razdoblju od 10. rujna 2003. do 31. prosinca 2008., budući da u navedeno vrijeme kolektivna zaštita prava i interesa potrošača »uopće nije postojala«, dok ZoZP ne sadrži nikakvu prijelaznu odredbu koja bi regulirala takvu pravnu situaciju. U nastavku ističu da su sudovi mogli »samo« utvrditi da su podnositelji, eventualno, povrijedili kolektivne interese i prava potrošača nakon stupanja na snagu ZoZP-a, ali nikako ne i prije. Nadalje, tvrde da još prije stupanja na snagu ZoZP-a više nisu imali u ponudi ugovore o kreditima sa spornim odredbama te postavljaju pitanje kako su mogli povrijediti kolektivne interese i prava potrošača u vrijeme kada kolektivni interes i prava potrošača nije bio zakonom ustanovljeni i priznati pravni institut.

Također, navode da iz obrazloženja osporenih odluka sudova »nije jasno o kojim to materijalnopравnim ovlaštenjima, odnosno subjektivnim imovinskim pravima potrošača govore u svojim obrazloženjima, a koja subjektivna imovinska prava bi potrošači zadržali iz zakonskog režima ZZP/03 u zakonskom režimu ZZP/07 i ZID ZZP/09«. Opisanim postupanjem podnositelji smatraju da su sudovi »faktično preuzeli ulogu zakonodavca« i mimo volje zakonodavca stvorili i retroaktivno primijenili prijelaznu i završnu odredbu ZoZP-a, s čime je nedvojbeno ZoZP dobio nedopušteni povratni učinak. Smatraju da je primjena instituta predviđenih ZoZP-om »u cijelosti derogiralo načelo legitimnih očekivanja Podnositelja«. Ističu da su sudovi »pravomoćno i po reviziji« presudili da su podnositelji povrijedili kolektivni interes potrošača, kao jednog od pravnih instituta iz područja prava zaštite potrošača, koji nije postojao u vrijeme kada se takva povreda navodno dogodila.

Nadalje, podnositelji smatraju kako se drugostupanjskom odlukom u cijelosti odstupilo od relevantne sudske prakse bez ikakvog obrazloženja, dok se Vrhovni sud na takvu povredu uopće nije osvrnuo. U tom smislu ukazuju na sudsku praksu pojedinih redovnih sudova iz koje je vidljivo njihovo stajalište da je ugovaranje promjenjive kamatne stope

zakonito i dopušteno. Također, ističu kako su »redovni i specijalizirani sudovi u Republici Hrvatskoj već bili u prilici ocijeniti pravni karakter ugovorne odredbe o promjenjivoj kamatnoj stopi i svaki put su potvrdili da je takva mogućnost dopuštena i zakonita« dok je Vrhovni sud u konkretnom slučaju dopustio sadržajno suprotno odluku i »to sve bez ikakvog obrazloženja«. U prilog svojim tvrdnjama navode na odluku Vrhovnog suda broj: Rev 351/03-2 od 29. travnja 2003. Smatraju, stoga, da »ostaje potpuno nejasno kako je moguće da se u pojedinačnim postupcima protiv Podnositelja pred redovnim i specijaliziranim sudovima pravomoćno presudi da Podnositelji imaju pravo ugovoriti promjenjivu kamatnu stopu koja se za vrijeme trajanja ugovorno-kreditnog odnosa mijenja na temelju izmjena i dopuna internih općih akata Podnositelja, a da na kraju takva ugovorna odredba ipak bude nepoštena prema potrošačima pa time i ništetna i to zbog razloga što način i metoda obračuna i promjene kamatnih stopa nisu bile sadržane u ugovorima već u drugim odlukama Podnositelja (npr. općim uvjetima poslovanja koji su bili sastavni dijelovi ugovora o kreditu)«.

Povredu načela jednakosti oružja podnositelji obrazlažu činjenicom da je prvostupanjski sud u dokaznom postupku saslušao isključivo svjedoke koje je predložio Potrošač, dok je raspravnim rješenjem odbio sve preostale dokazne prijedloge podnositelja i ostalih pasivnih suparničara koji su se odnosili na saslušanje svjedoka banaka. Na taj način, podnositelji smatraju da su ostali uskraćeni u mogućnosti da iskazima svjedoka Potrošača suprotstave iskaze svojih svjedoka na odlučnu činjenicu – informiranost potrošača i razumljivosti ugovorne odredbe o promjenjivoj kamatnoj stopi. U nastavku ističu kako »ne spore« pravo suda da samostalno odlučuje o dokaznim prijedlozima stranaka i koje će dokaze izvesti, a koje ne. Međutim, ukazuju na to da je prvostupanjski sud istodobno saslušavao svjedoke Potrošača koji su članovi udruge koja je u postupku bila tužitelj i koji su izravno zainteresirani za ishod postupka, dok je iz istog razloga, bez da je valjano obrazložio razloge, odbio saslušati zaposlenike banaka. Apsurd je tim veći, navode podnositelji, što je jedan od svjedoka Potrošača, koji je bio saslušan o okolnostima poslovnog odnosa s prvopodnositeljem, vrlo precizno iskazao da su mu odredbe o promjenjivoj kamatnoj stopi iz njegovog ugovora bile jasne i razumljive.

Također, navode da se osporena odluka »nigdje pojedinačno ne referira na Podnositelje već u obrazloženju uopćeno govori o svim tuženicima«. Smatraju kako sudovi (drugostupanjski i Vrhovni) nigdje nisu u odnosu na podnositelje jasno istaknuli činjenice na temelju kojih opravdavaju usvajanje tužbenog zahtjeva. Smatraju da »nema mjesta poštenosti određene ugovorne odredbe ako je njezin sadržaj bio razumljiv potrošaču« (navode svjedoka koji je iskazao prvostupanjskom sudu da su mu pravila o načinu promjene kamatne stope kod prvopodnositelja bila razumljiva). Zaključuju da je u odnosu na prvopodnositelja usvojen tužbeni zahtjev »isključivo zbog razloga što je prvopodnositelj tužen zajedno s ostalim tuženicima, a ne zbog razloga što je u odnosu na podnositelja utvrđeno da je 'njegovim' potrošačima – korisnicima kredita ugovorna odredba o promjenjivoj kamatnoj stopi bila nerazumljiva«.

Nadalje, smatraju kako je obrazloženje osporene odluke Vrhovnog suda kontradiktorno. U tom smislu citiraju pojedine dijelove obrazloženja osporene odluke Vrhovnog suda te pritom ocjenjuju navode Vrhovnog suda – primjerice, da Vrhovni sud u jednom trenutku priznaje elemente aleatornosti predmetnog pravnog posla (kod valutne klauzule) »dok s druge strane u cijelosti od takvog shvaćanja odstupa, a bez ikakvog obrazloženja« (kod promjene kamatne stope).

Konačno, smatraju da je Vrhovni sud bio dužan uputiti pitanje Sudu EU o »navodnoj nepoštenosti ugovorne odredbe u kontekstu potrošačkih ugovora o kreditiranju«, što Vrhovni sud nije učinio.

Što se tiče povrede ustavnog prava vlasništva podnositelji navode da su sklapajući ugovore o kreditu s promjenjivom kamatnom stopom i ispunjenjem svoje ugovorne obveze (stavljanjem na raspolaganje korisniku kredita određeni novčani iznos) stekli potraživanja prema korisniku kredita da mu pozajmljeni iznos uvećan za ugovorenu kamatnu stopu bude vraćen u rokovima i o dospijeću i na način kako je definirano samim ugovorom o kreditu. Također, a s obzirom da su ugovori o kreditu sadržavali i klauzulu ovršnosti, ti ugovori dobili su i snagu ovršnosti. Ukazuju na to da su podnositelji pravne osobe koje su u spornom razdoblju, od 2003. do 2008. godine (pa i nadalje), obavljale poslove platnog prometa na temelju Zakona o bankama i Zakona o kreditnim institucijama (»Narodne novine« broj 117/08., 74/09., 153/09., 108/12. i 54/13.) pri čemu nadzorne ovlasti na temelju tih zakona obavlja HNB koji »Podnositelju nikada nije skrenula pozornost na bilo kakvu nemogućnost ugovaranja promjenjive kamatne stope na temelju izmjena i dopuna internih općih akata Podnositelja«. Ove svoje tvrdnje podnositelji zaključuju navodima da su potraživanja koja su imali po osnovi ugovora o

kreditu njihovo legitimno očekivanje jer su ona bila osigurana klauzulama ovršnosti pri čemu nadzorno tijelo (HNB) nikada nije osporavalo takav način ugovaranja kamatne stope. Nadalje, smatraju da su ta potraživanja njihova imovina, odnosno imovinsko pravo i vlasništvo, koja im je osporenim odlukom umanjena.

Podnositelji zaključuju da je miješanje javne vlasti u njihovu imovinu retroaktivnom primjenom ZoZP-a, povredom načela jednakosti oružja, onemogućavanjem podnositelja da u razumnoj mjeri sudjeluju u postupku prilikom utvrđenja činjeničnog stanja i ugrozom legitimnih očekivanja u odnosu na njihovu imovinu, očigledno bilo provedeno »nerazmjernim i ustavnopravno i konvencijski neprihvatljivim mehanizmima«.

Zaključno ističu da se osporavanom odlukom utvrđuje da povreda kolektivnih interesa i prava potrošača i dalje traje, koje utvrđenje podnositelji smatraju nezakonitim, budući da su ispunili svoju obvezu nametnutu im Zakonom o izmjeni i dopunama Zakona o potrošačkom kreditiranju (»Narodne novine« broj 112/12.) i uskladili sve postojeće kredite. U pogledu osporene odluke nadodaju kako je »u cijelosti zanemarila neprihvatljive učinke u odnosu na imovinu Podnositelja«. U nastavku ističu kako su se »pouzdale u objektivni pravni poredak, važeću sudsku praksu kao i tržišne realnosti u kojima je sporni način ugovaranja bio utemeljen na zakonu i prihvaćen kako od potrošača tako i od sudske prakse«. Smatraju kako naknadno utvrđenje da je takva ugovorna odredba ništetna i ne proizvodi pravne učinke grubo vrijeđa stečenu imovinu podnositelja.

U odnosu na povredu članka 49. Ustava, podnositelji osporavaju da se sklapajući kredite s promjenjivom kamatnom stopom s ostalim bankama »formirao kartel i na tom temelju mijenjao ugovorenu kamatnu stopu na štetu potrošača«, već da je promjenjivost ugovorene kamatne stope bila tržišno široko rasprostranjena realnost kod svih sudionika tržišne utakmice na bankarskom tržištu, a same promjene kamatne stope i njihova visina nakon promjene bile su rezultat tržišne utakmice. Ističu da, neovisno o tome što je jedna banka, koja je u cijelosti uspjela u sporu, koristila referentnu stopu (kamatna stopa je promjenjiva, ali vezana uz tromjesečni LIBOR za švicarski franak uvećan za troškove pribavljanja sredstava i kamatnu maržu), visina te stope prilikom svih izmjena ugovorene kamatne stope u bitnome je ostala jednaka kao i kod svih sudionika na bankarskom tržištu. Podnositelji stoga zaključuju kako se u tome primjeru vidi »instrumentalno poimanje prava kada drugostupanjski sud u cijelosti zanemari sadržaj konkretnog tržišnog odnosa po kojem su svi korisnici kredita (potrošači) kroz cijelo vrijeme kod svih dužnika prilikom svake izmjene i dopune internih akata tuženika o ugovorenoj kamatnoj stopi – plaćali u bitnome jednak iznos kamate«.

Također, ističu kako oni i ostale banke nisu bili jedini tržišni akteri koji su u navedenom razdoblju koristili spornu ugovornu odredbu o promjenjivoj kamatnoj stopi, budući da na samom kreditnom tržištu djeluje mnogo veći broj sudionika od onih koji su bili obuhvaćeni tužbenim zahtjevom Potrošača, a čije ugovorne odredbe o promjenjivoj kamatnoj stopi na temelju izmjena i dopuna internih akata nisu utvrđene ništetnima iako su bile identične.

U odnosu na osporenu odluku ističu da je Vrhovni sud »u cijelosti zanemario sadržajni aspekt problematike, budući da su svi potrošači kod svih banaka plaćali u bitnome jednaki iznos kamate«. Smatraju da Vrhovni sud »nije primijetio« da se osporenim odlukom ostvaruju diskriminatorni učinci među poduzetnicima na tržištu, budući da podnositelji i ostale banke koje nisu uspjele u postupku nisu bili jedini tržišni akteri koji su u označenom razdoblju koristili spornu ugovornu odredbu o promjenjivoj kamatnoj stopi.

Konačno, podnositelji u ustavnoj tužbi ujedno osporavaju i odluku o troškovima postupka jer smatraju da je odluka o meritumu spora donesena grubom povredom njihovih ustavnih i konvencijskih prava.

Zaključno, ustavnom sudu predlažu usvajanje ustavne tužbe.

2) Hypo Alpe-Adria-Bank d.d. Zagreb (predmet broj: U-III-2536/2015)

1.2. Ustavna tužba podnesena je zbog povrede članaka 14. stavka 2., 26. i 29. stavka 1. Ustava, u vezi s člancima 117. stavkom 3. i 118. stavkom 1. Ustava, te članka 6. stavka 1. Konvencije.

Podnositelj osporenu odluku smatra »općenitom« odlukom koja ne pruža odgovore »na niz spornih pravnih pitanja«. Stoga su zahtjevi pravičnog suđenja zahtijevali analizu odredaba ugovora o potrošačkom kreditiranju posebno za svaku pojedinu utuženu banku, kako bi se dobio pouzdan i pravičan odgovor na pitanje jesu li te odredbe poštene ili ne. Ukazuje

na to kako nisu sve banke imale jednake odredbe o promjeni stope ugovorne kamate i način utvrđivanja odnosno pretpostavke za takvu promjenu. Smatra da su redovni sudovi selektivno primjenjivali zakone, to jest samovoljno i arbitrarno su primijenili samo neke, ali ne i sve zakone koji su u spornom razdoblju uređivali pravnu materiju prava na jednostranu promjenu ugovorene kamatne stope. Takvim postupanjem sudovi nisu osigurali jednakost svih stranaka u parničnom postupku s čime su povrijeđena ustavna prava iz članka 14. stavka 2. i 26. Ustava kao i pravo na »pristup sudu«. Ističe da kao i nižestupanjski sudovi i Vrhovni sud potpuno ignorira posebne (specijalne) propise, konkretno članke 173., 175. i 176. Zakona o bankama te da je propustio ocijeniti kakvo značenje ima takav posebni propis u odnosu na propise o zaštiti potrošača. Ističe da je Vrhovni sud »automatski« i bez analize svih propisa zaključio da su banke nepošteno informirale potrošače. Suđenje smatra nepravičnim jer je Vrhovni sud primijenio propise koji idu u korist njegove »teze« s čime je sam postao izvor pravne nesigurnosti. Navodi da se Vrhovni sud »uopće nije očitovao o obrazloženim prigovorima podnositelja«, zbog čega osporenu odluku smatra arbitrarnom. Neosnovano odbijanje suda da ocijeni sve propise, prema mišljenju podnositelja, dovelo je i do povrede načela jednakosti oružja iz članka 6. Konvencije. Ističe da je u utuženom razdoblju (od 10. rujna 2003. do 31. prosinca 2008.) na snazi bio Zakon o bankama kojim je bio uređen i propisan način na koji banka mora potrošača informirati o promjeni kamatnih stopa tijekom trajanja ugovora o kreditiranju, kao i način na koji je potrošač imao ovlast štiti svoja prava ako je smatrao da je stopa kamate protuugovorno promijenjena, a da u obrazloženju osporene odluke Vrhovnog suda »nema ni riječi« o toj bitnoj okolnosti istaknutoj u reviziji. Podnositelj smatra da je takvim »ignoriranjem« Zakona o bankama, Vrhovni sud »izgubio status nepristranog i objektivnog suda« te navodi na zaključak da podnositelj nije imao pravično suđenje u smislu članka 29. stavka 1. Ustava. U nastavku ustavne tužbe navodi kako je u cijelosti postupio sukladno člancima 173., 175. i 176. Zakona o bankama smatrajući da je time ispunio svoju zakonsku obvezu potpunog informiranja potrošača, pri čemu je opetovano istaknuo da su potrošačima bili na raspolaganju individualni instrumenti pravne zaštite koje nisu iskoristili. Također ukazuje na to da nižestupanjski sudovi i Vrhovni sud nisu imali u vidu činjenicu podjele rizika, to jest da ugovaranje promjenjive kamatne stope ne znači samo da će rizik snositi isključivo potrošač-korisnik kredita kroz povećanje ugovorene kamatne stope jer se ista može mijenjati i na niže, to jest u korist korisnika kredita odnosno na teret banaka.

Smatra da se osporene odluke temelje na »subjektivnim osjećajima i dojmovima sudaca«.

Nadalje, tvrdi da sudovi predložene dokaze podnositelja nisu ocjenjivali pojedinačno već odjednom u sklopu postupanja svih banaka u parničnom postupku, iako one i po ocjeni drugostupanjskog suda nisu jedinstveni već obični suparničari. Stoga smatra da je bio »onemogućen u raspravljanju« i doveden u »nejednak položaj« u odnosu na Potrošača. Smatra apsurdnom činjenicu da je postupio po zakonu a da redovni sudovi njegovo postupanje proglase »ništavim odnosno ništetnim«.

Prigovara da obrazloženje osporene odluke nema »jasan izričaj o standardu pažnje i potrebi informiranja potrošača«, to jest da ne sadrži »određeno u čemu je banka postupila navodno nepošteno i nesavjesno prema potrošačima«. Nadalje, postavlja pitanje kako su banke u pogledu kretanja tečaja švicarskog franka mogle predvidjeti ono što i sami sudovi ocjenjuju nepredvidljivim. U nastavku ustavne tužbe podnositelj iznosi činjenice koje su sudovi zanemarili uzeti u obzir ocjenjujući postupanja banaka u odnosu na informiranje potrošača te ističe kako su sudovi pošli »samo od okolnosti da je potrošač u ekonomski slabijem položaju« što je bilo dostatno da zakluče kako postoji neravnoteža pri sklapanju ugovora o kreditu. Navodi kako se iz postupanja sudova može zaključiti da su ocijenili postupanje samo jedne ugovorne strane, to jest banke, dok nisu ni pokušali ocijeniti je li potrošač korektno i odgovarajuće informiran. Takvim postupanjem redovni sudovi, smatra podnositelj, krše i načelo prava na sud »jer se subjektivno priklanjaju navodima samo jedne strane, ni ne pokušavajući objektivizirati što je sve stvarno prethodilo sklapanju ugovora o kreditu s valutnom klauzulom i u odnosu na mogućnost promjene ugovorene stope kamate«.

Također, smatra da su sudovi propustili objektivizirati pravni standard informiranosti i jasno obrazložiti što su u pogledu toga obveze i prava ugovornih strana. U tom smislu ukazuje na to da su sudovi propustili ocijeniti da je u fazi prije potpisivanja odnosno sklapanja ugovora o kreditu trebalo imati na umu niz važnih činjenica koje ne daju mjesta

zaključku da bi postupanje banaka prema potrošačima bilo nepošteno samo zato jer je riječ o sklapanju ugovora na temelju unaprijed formuliranog teksta koji je sastavila banka imajući pritom u vidu činjenicu da obveza trgovaca da informira potrošača ne isključuje potrošačevu obvezu da se i sam informira.

Ponavljajući da su izreke nižestupanijskih odluka, koje je potvrdio Vrhovni sud, nejasne i nerazumljive jer ne sadrže izričito nedozvoljenu formulaciju koju je u parničnom postupku Potrošač koristio, a koja bi prema mišljenju sudova zato trebala biti ništetna. S obzirom na navedeno smatra da tužbeni zahtjev nije bio ni određen ni jasan i da se o njemu nije »smjelo uopće raspravljati a kamo li suditi«.

Nadalje, smatra da osobitu pravnu nesigurnost i nejednakost pred zakonom stvara činjenica da niži redovni sudovi, kao i Vrhovni sud, nisu u izrekama osporenih odluka izrekli »jasan način (metodu) odnosno odredili parametre po kojima bi banke u izvansudskom sporazumu s potrošačima ili redovni sudovi u individualnim parnicama mogli objektivno, jednostavno i na isti način za sve potrošače utvrditi jesu li potrošači preplatili iznos kamata ili nisu«. Bez navedenog takva odluka suda, smatra podnositelj, puka je »deklaracija«. U nastavku dodaje kako redovni sudovi nisu odredili mjere za uklanjanje štetnih posljedica, ako ih je uopće i bilo, s čime su izazvali pravnu nesigurnost i »pravni kaos«. Smatra da ukoliko uopće i postoji potreba da se zaštite kolektivna prava potrošača, tada presuda mora biti »kondemnacija«, to jest redovni sud je morao u smislu članka 136. ZoZP-a/07 odrediti mjere koje su potrebne za uklanjanje štetnih posljedica ako su one nastale. Smatra da su takvim paušalnim i arbitrarnim stajalištem redovni sudovi postali »generator tisuća novih, predvidivo dugotrajnih individualnih parnica s potpuno neizvjesnim završetkom, a ne zaštitnici prava potrošača kako redovni sudovi sebe, čini se, ovdje doživljavaju«.

Povredu prava na pravično suđenje podnositelj vidi i u činjenici što redovni sudovi nisu sudili prema stanju kakvo je bilo u trenutku sklapanja ugovora o potrošačkom kreditiranju i prema tom stanju ocjenjivali je li postojalo nepoštenje u informiranju o pravima potrošača koje je moglo dovesti do znatne neravnoteže u pravima i obvezama ugovornih strana. Navodi da sudovi nisu uzeli u obzir činjenicu da su u konkretnom slučaju okolnosti koje su prouzročile povećane obveze potrošača nastupile više godina nakon sklapanja spornih ugovora i bez mogućnosti ikakvog utjecaja podnositelja ustavne tužbe na njih, ističući kako kriza koja je za posljedicu imala prejaku aprecijaciju tečaja švicarskog franka nije nastala djelovanjem podnositelja. Ta kriza, smatra podnositelj, može se ocijeniti kao »viša sila« za što posljedice ne smije, posebice ne isključivo i jedino, snositi on odnosno utužene banke.

Smatra nedopuštenim dio obrazloženja osporene odluke Vrhovnog suda (stranica 36 obrazloženja osporavane odluke) jer smatra da na taj način Vrhovni sud »naknadno konstruira činjenično stanje koje nije uređivano u postupku pred sudovima nižeg stupnja odnosno za takav svoj činjenični zaključak taj sud nema podloge u dokazima u prethodno provedenom parničnom postupku«.

U ustavnoj tužbi podnositelj pojašnjava da su institut dopuštene i razumljive valutne klauzule i institut dopuštene i razumljive promjene ugovorene kamatne stope sadržajno isti pravni institut te da iz obrazloženja osporenih odluka sudova »zaista nije jasno na čemu ti sudovi temelje svoj bitan zaključak da ugovorna odredba o mogućnosti promjene ugovorene kamate s valutnom klauzulom potrošačima nije razumljiva niti su ti sudovi za takvu ocjenu naveli zakonske razloge« zbog čega se njihova ocjena, prema mišljenju podnositelja, čini arbitrarnom. Ukazuje na to da je sam Vrhovni sud utvrdio da su odredbe o mogućnosti promjene kamatne stope bile vidno istaknute u ugovorima, uočljive i uz to jasne. Nejasno je stoga, smatra podnositelj, kako takva odredba može istodobno potrošačima biti i nerazumljiva i imati za posljedicu znatnu neravnotežu u pravima i obvezama ugovornih strana na štetu potrošača. Zaključuje da je Vrhovni sud (kao i nižestupanijski sudovi), kada tako nešto zaključuje, proturječan samom sebi i za posljedicu ima povredu načela pravne sigurnosti kao jednom od temeljnih oblika vladavine prava te je s time »potkopano povjerenje kako podnositelja ustavne tužbe tako i javnosti u pravosuđe«. Posebno naglašava da su redovni sudovi utvrđenje u pogledu (ne)dopuštenosti promjene stope ugovorene kamate uz valutnu klauzulu zasnovali isključivo i jedino na diskrecijskoj ocjeni, to jest vlastitoj proizvoljnoj, samovoljnoj i arbitrarnoj ocjeni.

Nadalje, smatra da su se sudovi pri ocjeni je li podnositelj postupao u skladu s načelom savjesnosti i poštenja koristili subjektivnim, laičkim pristupom, polazeći zapravo samo i jedino od subjektivnog dojma da su potrošači slabija strana u ugovoru o potrošačkom kreditiranju. Ukazuje na to da sudovi, s jedne strane, utvrđuju kako su potrošači bili dobro informirane, razumne, pažljive i oprezne osobe dok, s druge strane, podnositelju (i ostalim utuženim bankama) stavljaju na teret »da su banke trebale potrošačima jednostrano nametnuti podatke koje od njih potrošači uopće nisu zahtijevali«. Ističe da potrošači nisu, a mogli su, iskoristiti svoje pravo i mogućnost na dodatne informacije, te da su građanima »desetljećima« bile poznate zaštitne klauzule u ispunjavanju novčanih obveza zbog čega se ne može prihvatiti ocjena Vrhovnog suda »da ugovorne odredbe o promjeni kamatne stope na koju je jednostrano banka imala pravo, potrošaču nije bila razumljiva«. Podnositelj smatra da su sudovi pri ocjeni je li neka ugovorna odredba nerazumljiva trebali uzeti u obzir sve okolnosti slučaja pa tako i objektivnu mogućnost druge ugovorne strane da shvati posljedice svog pristanka na ponuđeni ugovor. Smatra zanimljivim utvrđenje da povijesne okolnosti (primjena valutne klauzule kao zaštite i mogućnost promjene ugovorenih kamata), kao i stvarna znanja prosječnih potrošača o djelovanju i posljedicama valutne klauzule pravilno uočava i primjenjuje drugostupanjski sud u primjeni valutne klauzule, dok ih u pogledu promjenjive kamatne stope »jednostavno ignorira« iako je u biti riječ o pravnom institutu koji stvarno ima jednaku pravnu osnovu i ima isti cilj i posljedice kao i pravni institut valutne klauzule. Prema mišljenju podnositelja takvo je dvostruko pravno mjerilo u praksi drugostupanjskog suda nedopušteno te ga Vrhovni sud nije sankcionirao osporavanom odlukom. Na taj je način, ističe podnositelj, Vrhovni sud ujedno »bez razboritih razloga« odstupio i od svoje ranije prakse (kao primjer navodi odluku Vrhovnog suda broj: Rev-2872/91 od 12. veljače 1992.) čime je doveo do povrede njegovog prava na pravično suđenje.

U nastavku ustavne tužbe podnositelj prigovara da ni jedan redovni sud nije obrazložio kakvo pravno značenje ima okolnost da su banke poduzimale aktivne mjere za olakšavanje položaja potrošača te da su banke u ponudi imale i kredite s valutnom klauzulom u eurima ili američkim dolarima i kredite bez valutne klauzule, to jest u kunama, te da su potrošači imali mogućnost izabrati i kredite s promjenjivom ili fiksnom ugovornom kamatom. Podnositelj navodi kako treba imati na umu da su potrošači kredita u švicarskim francima prihvatili i mogućnost da profitiraju, jer je opće poznato da su krediti u švicarskim francima u određenom višegodišnjem razdoblju bili povoljniji od kredita koji su imali valutnu klauzulu povezanu s primjerice eurom. Ukazuje na to da se korisnici kredita nisu žalili na neinformiranost o svojim pravima, odnosno da im klauzula o promjenjivosti kamate uz valutnu klauzulu nije nerazumljiva.

Podnositelj, nadalje, navodi da su sudovi propustili utvrditi rizike kojima su izloženi banka i potrošač te smatra kako sudovi »uopće nisu ni pokušali utvrditi a kamo li ocijeniti i ekonomske i pravne zakonitosti po kojima banke osiguravaju sredstva da bi uopće mogle kreditirati potrošače«. U tom smislu dodaje da je još u odgovoru na tužbu naveo razloge, ali i načine (metode) zbog kojih je dolazilo do objektivnih promjena ugovorenih stopa kamata, »navodeći, uz ostalo indeks troškova sredstava (TOS) i indeks troškova regulacije (IRO), rast domaćih pasivnih kamata na depozite i kamate pod kojima se taj tuženik i sam zaduživao na inozemnom financijskom tržištu, s jedne strane, i uvećanih troškova pribave sredstava za banke zbog obveznih rezervi i drugih troškovno opterećujućih regulacija, s druge strane«. Zaključuje da se promjena ugovorne kamatne stope nije odvijala po njegovoj »slobodnoj, diskrecijskoj i netransparentnoj« volji »već je bila povezana s objektivnim stanjem na inozemnom tržištu«, a koje bitne okolnosti bi se svakom potrošaču, na njegov zahtjev, prezentirale da su to potrošači zahtijevali pozivom na članak 176. Zakona o bankama. Ističe kako se ove bitne okolnosti uopće nisu raspravile niti za njih Vrhovni sud »ima obrazloženje«.

Nadalje, ističe kako nije za očekivati da bi banka kreditirala potrošača kroz dugi niz godina na način da samo ona snosi sve rizike nepredvidljivog financijskog tržišta i da potrošača kreditira tako da ona bude u gubitku. Smatra kako zakonske posljedice moraju biti primjerene legitimnim očekivanjima stranaka u svakom konkretnom slučaju. Podnositelj ukazuje na to kako je sudovima predlagao provođenje financijskog vještačenja ili pribavljanja podataka od HNB-a na način da se utvrdi je li on stopu ugovorene kamate mijenjao (povećavao) samo u slučaju da je i sam bio izložen djelovanju financijskog tržišta, što sudovi nisu prihvatili, zbog čega je bio suočen sa »subjektivnim, diskrecijskim osjećajem uređujućih sudaca da oni smatraju da banke nisu postupale pošteno i savjesno«. Smatra da ocjenjivanje ponašanja banaka

prema potrošačima uz istodobno ignoriranje uvjeta pod kojima je on na inozemnim tržištima osiguravao sredstva da bi uopće mogao davati potrošačke kredite kroz dugi niz godina ima za posljedicu »očitu nejednakost i neravnopravnost tuženika kao parnične strane pred redovnim sudovima« (članak 26. Ustava).

Podnositelj ukazuje na to da promjena kamatne stope nije ugovorena kao diskrecijsko pravo banke već da je »volja ugovorenih strana ... bila da se ta stopa smije promijeniti uz uvjet da dođe do objektivne promjene na financijskim tržištima preko kojih je banka osiguravala sredstva za kreditiranje potrošača«. Dakle, riječ je o objektivnom uvjetu koji postupanje banaka ne čini ni nesavjesnim ni nepoštenim niti uzrokuje znatnu neravnotežu na štetu potrošača, već uređuje rizik koji za obje ugovorne strane postoji kod takvih dugoročnih, a pri tome i aleatornih poslova.

Navodi da od 10. rujna 2003. do 31. prosinca 2008. pitanje ugovaranja prava banke na promjenu kamatne stope nije bilo predmetom ni sudske intervencije, ni javnobilježničkih primjedbi ni predmetom kritike pravne teorije, te da su poslovne banke u Republici Hrvatskoj u navedenom razdoblju poslovale pod nadzorom HNB-a bez njegovog prigovora i intervencija u poslovanje banaka. Smatra da su se, suprotno ocjeni redovnih sudova, promjene stope ugovorne kamate događale »u strogo kontroliranim uvjetima, što su redovni sudovi, samo da su htjeli, mogli i stvarno morali provjeriti ili provedbom sudskog financijskog vještačenja ili pribavljanjem mišljenja odnosno podataka od HNB«. Smatra da činjenica da dvije visoke državne institucije – Vrhovni sud i HNB – istu pravnu materiju nejednako tumače i vrednuju stvara ustavnopravnu nesigurnost i nejednakost.

Nadalje, smatra da ocjenu je li ugovorna odredba o jednostranoj promjeni kamatnih stopa ništava, odnosno ništetna, sudovi ne bi smjeli zaključivati, kao što su učinili u konkretnom slučaju, na isključivo gramatičkom tumačenju mjerodavnih odredaba ZoZP-a, već su bili dužni provesti objektivan test pojedinačno za svaku tuženu banku. Smatra da bez takvog objektivnog testa nije bilo moguće dati objektivnu, nepristranu i pravičnu ocjenu da su ugovorne odredbe o promjenjivosti kamatne stope bile nepoštene i nerazumljive, odnosno da su stvorile znatnu neravnotežu u odnosima ugovornih strana. Pored navedenog, ni Potrošač ni redovni sudovi nisu utvrdili da su banke stopu ugovorene kamate primijenile suprotno članku 26. Zakona o obveznim odnosima.

U odnosu na stajalište sudova, koje potvrđuje Vrhovni sud, u pogledu referentne kamatne stope, podnositelj ističe da ni jedna banka u vrijeme sklapanja spornih ugovora nije imala zakonsku obvezu u ugovorima navoditi referentnu kamatnu stopu. To dalje znači da redovni sudovi podnositelja (i ostale utužene banke) terete za nepostupanje po zakonskoj obvezi koja nije postojala. Dodatno ističe da je tijekom postupka izričito naveo i dokazivao da je on u skladu s člankom 81. ZoZP-a ispunjavao svoju obvezu i obavještavao potrošače o promjenama kamatnih stopa u tijeku trajanja ugovora. Također ističe kako ni jedan od potrošača nije stavio prigovor na način obavještavanja i na način izračuna te promjene, pa da je zato »zaista nejasno kako sada sudovi retroaktivno ocjenjuju da to ponašanje tužene banke nije bilo savjesno i pošteno odnosno da nije bilo razumljivo potrošačima«.

Ukazuje na to da se iz priloženih ugovora o kreditu koje je sklapao s korisnicima kredita jasno vidi da je korisnik kredita svojim potpisom na ugovoru izjavio da prihvaća pisanu obavijest banke o visini kamatne stope i visini anuiteta u skladu s promijenjenom kamatnom stopom, što znači da je potrošač izričitom, jasnom i lako razumljivom odredbom ugovora upućen (informiran) da se kriteriji (metode, parametri) za promjenu stope ugovorne kamate utvrđuju internom odlukom o kamatnim stopama. Iz navedenog proizlazi, smatra podnositelj, da je korisniku kredita bilo poznato, jasno i razumljivo da banka ima ovlast jednostrano promijeniti kamatne stope u skladu sa svojom odlukom o kamatnim stopama ili drugim internim aktima banke. Istodobno, ukazuje podnositelj, način na koji je korisnik kredita mogao osporavati takvu promjenu stope ugovorene kamate i štititi eventualno ugrožena prava jest reklamacija, što korisnici kredita nisu učinili. Te navode podnositelj zaključuje tvrdnjama da su potrošači imali zakonske instrumente kojima su mogli zaštititi svoje pravo, a koje su propustili iskoristiti, zbog čega smatra da banka ne može biti odgovorna za takvo »pasivno ponašanje odnosno propuštanje potrošača«.

Neovisno o navedenom podnositelj smatra da je predmet obveze korisnika kredita (potrošača) i dalje bio odrediv, zbog čega nisu bile ispunjene pretpostavke za utvrđivanje ništavosti, odnosno ništetnosti, spornih odredaba ugovora. Također, ukazuje na to da potrošači nisu iskoristili ni zakonsku mogućnost korištenja instituta izmjene ili raskida ugovora

zbog promjenjivih okolnosti (*clausula rebus sic stantibus*). Smatra kako je pravno notorno da je inicijativa za promjenu takve ugovorne odredbe na onoj ugovornoj strani koja smatra da joj je otežano ispunjenje obveze. Ističe kako Potrošač u parničnom postupku nije dokazao, niti je u tom pravcu uopće pokušao išta dokazati, da bi se potrošači koristili takvim legitimnim sredstvima izmjene ili raskida potrošačkih ugovora. S obzirom na navedeno podnositelj smatra da se može zaključiti kako su potrošačima promjene kamatne stope tijekom trajanja kredita bile razumljive i da su sklapajući ugovor s takvom mogućnošću na to i računali kao na objektivnu činjenicu.

Pravo na sud, kao važan aspekt prava na pravično suđenje podnositelj smatra povrijeđenim iz razloga što su sudovi primijenili propise i proveli samo one dokaze (primjerice – saslušanja svjedoka) na koje se pozvala samo jedna strana u parničnom postupku, to jest Potrošač u konkretnom slučaju. U tom smislu dodaje da mu je takvim postupanjem povrijeđeno i načelo jednakosti oružja jer po njegovom mišljenju »sudovi nisu ni pokušali čuti protuargumente tužene strane«. Sudovi su odbili saslušati svjedoke banaka iako bi ti svjedoci (osobe u statusu osobnog bankara) mogle sudu dati »cjelovitu informaciju o postupanju potrošača, njihovim namjerama i pitanjima« u postupku prije sklapanja ugovora o potrošačkom kreditu. Stoga smatra kako je »potpuno nejasno« kako su redovni sudovi utvrdili da su potrošači bili »zavedeni«, a da suprotnoj strani nisu omogućili da svjedočenjem razjasni okolnosti i događaje u cijelosti. Činjenica da su ti svjedoci zaposlenici utuženih banaka pa time i zainteresirani za ishod postupka, prema mišljenju podnosioca nije od važnosti s obzirom na činjenicu da su svjedoci Potrošača kojima su sudovi poklonili vjeru »redom gotovo svi članovi Udruge Franak i nesporno su svi korisnici kredita s klauzulom u švicarskim francima« i tako subjektivno jako zainteresirani za ishod spora. Te tvrdnje zaključuje navodima kako su u »slučaju franak« svi redovni sudovi »ignorirali ... dokaze i argumente tužene strane a provodili su samo dokaze u korist tužitelja« što je očiti primjer »suštinskog kršenja 'prava na sud'«.

Nadalje, ističe da redovni sudovi nisu utvrdili je li bilo pojedinačnih pregovora i razgovora prije sklapanja ugovora o kreditu zbog čega utvrđenje sudova da pregovara nije bilo smatra »potpuno diskrecijskim, bez provođenja dokaza kojima bi saslušali i protuargumente tuženih banaka«. Smatra da je takvo postupanje »školski primjer favoriziranja jedne parnične stranke u odnosu na drugu«. Toj tvrdnji dodaje i činjenicu da mu je bilo onemogućeno daljnje postavljenje pitanja svjedokinji Ivani Cigrovski, a koja su se odnosila na bitnu materiju nuđenja potrošačima mogućnosti sklapanja izmijenjenih ugovora o kreditiranju, sve u cilju da se potrošačima olakša otplata kredita. Podnositelj smatra da mu je i na ovaj način onemogućeno raspravljanje pred sudom. S druge strane, ukazuje na to kako svoje »dalekosežne i sveobuhvatne zaključke o pitanju jesu li potrošači bili dovoljno informirani o rizicima ugovaranja moguće promjene kamatne stope i je li im ta ugovorna odredba bila razumljiva, redovni sudovi temelje na jako malom broju (uzorku) potrošača-svjedoka koji su pri tom u pravilu članovi građanske udruge Franak i njihovo se svjedočenje ne može ocijeniti nepristranim«. Takvo postupanje sudova, smatra podnositelj, dovodi do zaključka kako su »svi redovni sudovi imali unaprijed stvorenu sliku kako će suditi i da su se jednostrano i neobjektivno izvodili samo dokazi koji su se uklapali u tu sliku, a nije bilo suđenja u kojem se mogao steći osjećaj nepristranosti tih sudova, barem na razini dojma, ako ne i stvarno«. Podnositelj ističe da ni jedan redovni sud, a posebice Vrhovni sud nema razloge kojima bi objektivno mogao opravdati takvu nejednakost parničnih stranaka. Smatra da Vrhovni sud potpuno »promašuje bit i temu raspravljanja« kada navodi da nije bilo razloga za saslušanje svjedoka, službenika banaka, iz razloga što su oni stručni i o pitanjima valutne klauzule i kamata znaju više od klijenata, što uopće nije sporno. Međutim, podnositelj ukazuje na to kako su se, suprotno tvrdnjama redovnih sudova, predloženi svjedoci trebali saslušati o okolnostima da su službenici tuženih banaka razgovarali s klijentima i da se sa svakim klijentom pojedinačno pregovaralo prije sklapanja ugovora o kreditu. Smatra da je na taj način stvorena »znatna procesna neravnoteža« koja je dovela do povrede njegovog prava na jednakost oružja i prava na sud.

Navodi da Vrhovni sud »potpuno ignorira i potpuno pogrešno tumači propise koji uređuju rad i obveze javnih bilježnika, te izvrće revizijske navode podnosioca«. Smatra kako redovni sudovi, bez ozbiljnih razloga, nisu prihvatili ni njegov prijedlog da se na okolnost djelovanja javnih bilježnika u potvrdi (solemnizaciji) ugovora saslušaju neki od njih,

budući da isti imaju, sukladno mjerodavnim propisima, svojstvo osoba javnog povjerenja i nepristranog povjerenika stranaka. U tom smislu dodaje da sudovi nisu uzeli u obzir mogućnost, ali i obvezu potrošača da se i putem javnih bilježnika informiraju o rizicima koje donosi potpisivanje ugovora o kreditu.

U odnosu na pitanje zabrane bankama takvog i sličnog postupanja u pogledu promjena stope ugovorenih kamata za ubuduće, podnositelj navodi da su redovni sudovi previdjeli da je u međuvremenu stupio na snagu ZoPK prema kojem su banke bile dužne uskladiti svoje poslovanje s odredbama toga zakona do 1. siječnja 2011., a koji ujedno dopušta ugovaranje kamatne stope i u varijabilnom postotku, to jest promjenjivu kamatu. Zbog navedenog smatra nejasnom i nezakonitom odluku redovnih sudova da poslovne banke ubuduće ne smiju ugovarati promjenjive kamatne stope što on u skladu sa ZoZP-om već čini. Smatra da je Vrhovni sud u tom dijelu nižestupanjske odluke morao ukinuti i predmet vratiti na ponovni postupak kako bi sudovi zakonito primijenili odredbe ZoZP-a. Zaključuje kako izreke odluka sudova u tom dijelu nisu jasne jer se »ni sada ne može sa sigurnošću odrediti traje li i nadalje povreda kolektivnih interesa i prava potrošača korisnika kredita i nakon što je tužena banka već postupila prema odredbama Zakona o potrošačkom kreditiranju kojim je utvrđeno pravo banaka da mogu ugovarati promjenjivu stopu kamate uz parametre koje taj zakon propisuje«. Te navode zaključuje tvrdnjama da sudovi nisu primijenili propise koji su u vrijeme donošenja osporenih odluka bili na snazi a koje su morali primijeniti na uređenje budućih odnosa stranaka. Konačno, ukazuje i na činjenicu da u vrijeme donošenja osporene odluke Vrhovnog suda i drugostupanjske odluke takve ugovorne odredbe više nisu bile dio njegove ponude. Stoga smatra kako nije bilo ni materijalnopравnih ni procesnopравnih pretpostavki za zaštitu kolektivnih interesa potrošača za meritorno odlučivanje o tužbenom zahtjevu u dijelu kojim se traži prestanak prakse ugovaranja takvih odredaba. Vrhovni sud ovu okolnost, prema mišljenju podnositelja, nije ocijenio pa je tako njegova odluka u tom dijelu nedostavno obrazložena.

Podnositelj smatra da je u odnosu na pitanje aktivne legitimacije Potrošača, drugostupanjski sud »samo usput i lapidarno razmotrio« prigovor promašene aktivne legitimacije. Ističe da se Vrhovni sud nije očitovao na prigovor da Potrošač nije imao aktivnu legitimaciju za podnošenje tužbe za ugovorne odnose nastale prije 7. kolovoza 2007., kada je na snagu stupio ZoZP/07.

Također, podnositelj smatra da je osporenim odlukama ostalo otvoreno pitanje je li sudska zaštita pružena i ugovornim odnosima koji nisu potrošački. Ukazuje kako ni jedan sud nije uzeo u obzir da kolektivna zaštita potrošača dolazi u obzir samo kad je riječ o potrošačkim ugovorima, dok ista nije predviđena u slučajevima tzv. nepotrošačkih ugovora kao što su primjerice, sukladno Direktivi o ugovorima o kreditiranju potrošača Europskog parlamenta i Vijeća 87/102/EEC od 23. travnja 2008., ugovori radi kupnje nekretnine i ugovori kojima je vraćanje duga osigurano založnim pravom na nekretninama. Iako je navedeno pitanje postavio u reviziji, ističe kako se na njega Vrhovni sud nije osvrnuo. Stoga smatra da su osporene odluke i u tom dijelu nerazumljive i nejasne. Tvrdi da bez obzira što je navedena Direktiva kasnije stavljena izvan snage da je ista i dalje relevantna za konkretan slučaj, budući da je bila na snazi u vrijeme sklapanja i provedbe spornih ugovora.

Smatra da Vrhovni sud pogrešno primjenjuje Direktivu 93/13/EEZ jer je ona implementirana u hrvatsko zakonodavstvo tek 2012. godine donošenjem ZIDZoZP-a pa se ne smije povratno primijeniti na razdoblje od 10. rujna 2003. do 31. prosinca 2008., kako to pogrešno tumači Vrhovni sud. Sve i da se ista i može primijeniti na konkretan slučaj, podnositelj ističe kako ju Vrhovni sud pogrešno tumači jer je povezana s propisima Republike Hrvatske koji su važili u vrijeme sklapanja spornih ugovora, a koji jasno ukazuju na to da postupanje banke nije bilo nepošteno.

Zaključno podnositelj, između ostalog, navodi kako je razvidno da su redovni sudovi »selektivno primijenili samo zakone koji pogoduju nedokazanoj 'tezi' o slabijem položaju potrošača i navodnoj nerazumljivosti odredbe o mogućnosti promjene ugovorne kamate stope«, zatim da ni jedan od redovnih sudova nije imao ni činjenično ni pravno utemeljenje da je ugovorna odredba o mogućnosti promjene ugovorne kamatne bila potrošačima nerazumljiva, da je ostalo potpuno nejasno kakvu zaštitu za ubuduće redovni sudovi pružaju potrošačima s obzirom na to da u vrijeme presuđenja nisu primijenili tada važeće propise, već kasnije doneseni Zakon o potrošačkom kreditiranju i da su osporene odluke »generator« tisuća novih individualnih parnica jer sudovi nisu dali jasan odgovor na koji način bi trebalo urediti odnose

banaka i potrošača u pogledu primjene i načina (metode) izračuna promjene ugovornih kamata. Zaključuje da su sudovi takvim »nejasnim i nedorečenim odlukama« postali izvor pravne nesigurnosti i istodobno pozivaju potrošače da pojedinačno tuže banke, a da im nisu dali naznake parametara kako će ostvariti svoja prava, što će nesumnjivo izazvati daljnja nejednaka postupanja u mogućim individualnim parnicama.

Odluku o troškovima prema kojoj svaka stranka snosi svoje troškove smatra »pogrešnom«.

Ustavnom sudu predlaže usvajanje ustavne tužbe.

3) Potrošač – Hrvatski savez udruga za zaštitu potrošača, Zagreb (predmet broj: U-III-2547/2015)

1.3. Podnositelj tvrdi da su mu osporavanom i drugostupanjskom odlukom povrijeđena ustavna prava zajamčena člancima 14., 23., 29., 35., 48. i 49. Ustava, te članci 5., 16. i 134. Ustava, kao i članci 3., 6, 8. i 14. Konvencije, te članak 1. Protokola broj 1 uz Konvenciju.

U uvodnom dijelu ustavne tužbe podnositelj opisuje pravni status i djelatnost te ciljeve saveza udruga. Ističe kako je suština postupka pred Ustavnim sudom povreda prava na pravično suđenje.

Podnositelj navodi da je 4. travnja 2012. tužbom pokrenuo parnični postupak radi zaštite kolektivnih interesa potrošača protiv osam banaka, tvrdeći da više od 100.000,00 građana Republike Hrvatske (potrošača) ima sklopljene ugovore o kreditima s bankama s ugovorenom valutnom klauzulom u švicarskim francima. Također, navodi da je u tužbi upozoravao na nepoštenu praksu banaka i nepoštene ugovorne odredbe u ugovorima o potrošačkom kreditiranju u dva aspekta – u aspektu ugovaranja valutne klauzule, te u aspektu primjene ugovorene odredbe o promjenjivoj kamatnoj stopi.

U odnosu na primjenu valutne klauzule podnositelj navodi kako nije osporavao općenitu zakonsku dopuštenost valutne klauzule, odnosno nije osporavao da je ista propisana zakonom te da kao takva postoji i proizvodi pravne učinke u pravnom sustavu Republike Hrvatske. Međutim, ukazuje na to da je u tužbi argumentirao svrhu ugovaranja valutne klauzule kao »zaštitne klauzule« odnosno njezino zakonsko opravdanje isključivo kao zaštite vjerovnika kojem se ugovaranjem ove klauzule osigurava da u trenutku vraćanja pozajmljenog iznosa pored ugovorenih kamata primi jednaku vrijednost glavnice pri čemu ni u jednom drugom slučaju valutna klauzula nema opravdanja niti postoji zakonsko uporište u drugačijoj primjeni klauzule.

Ističe podatak da se banke prilikom davanja kredita nisu zaduživale u švicarskim francima, pa čak ni na inozemnom tržištu kapitala, već da je većina kredita plasirana iz štednje građana. Stoga nije postojalo razumno opravdanje za plasiranje kredita s valutnom klauzulom u švicarskim francima. Pojašnjava da valutna klauzula u konkretnom slučaju nije imala nikakvo ni ekonomsko ni financijsko opravdanje, te imajući u vidu da kuna nije izgubila na vrijednosti, smatra kako su banke prekršile čitav niz načela zaštite potrošača kao i obveznopravna načela savjesnosti i poštenja, načelo jednake vrijednosti činidbi i dr., kao i načelo zaštite gospodarskih interesa potrošača, a uz to da nisu informirale potrošače o svim potrebnim parametrima za donošenje valjane i informirane odluke.

Nadalje, navodi da se u ovom slučaju radilo o unaprijed formuliranim odredbama ugovora o kojima potrošači nisu pojedinačno pregovarali s bankama, niti su bili svjesni da su ovlašteni pregovarati. Također, potrošači nisu bili svjesni kakvom se riziku izlažu, zbog čega je došlo do znatne neravnoteže u pravima i obvezama ugovornih strana, i to na štetu potrošača kao korisnika kredita, pri čemu su banke zaradile na ojačanom tečaju švicarskog franka, na ugovorenim kamatama na nedopušteno uvećan iznos glavnice i kroz jednostrano podizanje kamatne stope.

U odnosu na nedopuštenu i nepoštenu primjenu ugovorene odredbe o promjenjivoj kamatnoj stopi upozorava da su banke sklapale ugovore na unaprijed formuliranim obrascima o kojima stranke nisu pregovarale, uključivo i odredbe o kamatnim stopama, na način da je u ugovorima utvrđeno da su banke ovlaštene mijenjati visinu i način obračuna kamatne stope sukladno jednostranoj odluci ili aktima banke pri čemu potrošači nisu bili unaprijed upoznati pod kojim uvjetima banke mogu mijenjati kamatnu stopu.

Navedene ugovorne odredbe podnositelj smatra nepoštenim i ništetnim zbog čega se u parničnom postupku tražilo utvrđenje povrede kolektivnih interesa potrošača kao i utvrđenje neravnoteže u pravima i obvezama ugovornih strana, s time da se u odnosu na valutnu klauzulu tražilo utvrđenje da prije zaključenja i u vrijeme zaključenja ugovora banke nisu informirale potrošače o svim parametrima potrebnima za donošenje valjane odluke. U odnosu na promjenjivu kamatnu stopu tražilo se utvrđenje da prije i za vrijeme zaključenja ugovora tužene banke s potrošačima nisu pojedinačno pregovarale, slijedom čega potrošači nisu bili upoznati o svim parametrima koji utječu na promjenu kamatne stope.

Podnositelj ističe da je u tužbi od redovnog suda zatražio da se bankama naloži da prestanu s opisanim postupanjem, da im se zabrani takvo postupanje ubuduće, te da ponude potrošačima izmjenu spornih ugovornih odredaba.

Navodi da je prvostupanjskom odlukom njegov tužbeni zahtjev u cijelosti usvojen dok je u povodu žalbi banaka drugostupanjski sud djelomično preinačio prvostupanjsku presudu te odbio tužbeni zahtjev u dijelu kojim je ugovaranje švicarskih franaka kao valute uz koju je vezana glavnica ocijenjeno povredom kolektivnih interesa i prava, zatim da je rješenjem ukinuo dio prvostupanjske presude kojim je naloženo bankama da u roku od šezdeset (60) dana ponude potrošačima izmjenu spornih ugovornih odredaba te je preinačio odluku o troškovima.

Ističe da je u reviziji ponovno ukazao na to da ugovorne odredbe kojima su glavnice u ugovorima o kreditima bile vezane uz tečaj švicarskog franka potrošačima nisu bile ni jasne ni razumljive ni uočljive, da su potrošači bili nedovoljno informirani o posljedicama sklapanja ugovora o kreditu s tako ugovorenom valutnom klauzulom, te da ih o tome u postupku pregovaranja, a prije sklapanja ugovora o kreditu, službenici banaka nisu na valjan način upozorili iz čega proizlazi nepošteno postupanje banaka. Također, podnositelj navodi da je u reviziji upozorio na kršenje, pogrešnu primjenu i pogrešno tumačenje prava Europske unije, konkretno Direktive 93/13/EEZ, drugostupanjskog suda kada je iz ispitivanja poštenja izuzeo sporne odredbe o valutnoj klauzuli vezanoj uz švicarski franak definirajući ih kao jasne, razumljive i uočljive tumačeći ove pojmove suprotno Direktivi, njenoj svrsi i cilju, suprotno interpretaciji Suda EU i to isključivo gramatički.

U nastavku ustavne tužbe podnositelj citira pojedine ustavne odredbe i odredbe mjerodavnog europskog i domaćeg materijalnog prava.

Nadalje, navodi da je tijekom postupka nespornom utvrđena njegova aktivna legitimacija, kao organizacije civilnog društva, pa smatra da nema dvojbe o postojanju njegove legitimacije za pokretanje postupka i zastupanje kolektivnih interesa pred Ustavnim sudom, te da se kao sudionik u postupku pred redovnim sudovima i sada kao podnositelj ustavne tužbe može pozvati na jamstva iz članka 29. Ustava odnosno članka 6. Konvencije. Također smatra da se, sukladno praksi Ustavnog suda, može pozvati i na članak 14. stavak 2. Ustava, dok otvorenim ostavlja pitanje može li se kao udruga građana pozivati na isti katalog prava koji se u ovoj konkretnoj situaciji jamči pojedinačnim osobama. Također, ukazuje na to da se iz stipulacije članka 132. ZoZP-a jasno radi o ekonomskim, odnosno imovinskopравnim interesima potrošača. Te navode podnositelj zaključuje tvrdnjom da, iako je u postupku koji je prethodio ustavnosudskom postupku riječ bila o zaštiti kolektivnih interesa, te iako će građani svoja prava ostvarivati u pojedinačnim postupcima pred sudovima, nema prepreke da se u ustavnosudskom postupku poziva i na pojedinačna ustavna prava. S obzirom na to da se u konkretnom slučaju radilo prvenstveno o povredi imovinskih interesa potrošača, podnositelj smatra da se ustavna tužba treba razmotriti i s aspekta članka 48. Ustava, odnosno povrede prava vlasništva građana koji su oštećeni nepoštenom praksom poslovnih banaka. Također, predlaže da se ustavna tužba razmotri i s aspekta eventualne povrede članka 35. Ustava (članak 8. Konvencije), budući da je notorna činjenica da je veliki broj građana suočen sa siromaštvom i nemogućnošću zadovoljavanja osnovnih životnih potreba upravo zbog nemogućnosti otplate rate kredita. U nastavku ustavne tužbe podnositelj ukazuje na to da situaciju hrvatskih građana koji su se našli u situaciji otplate nepravično visokih rata kredita ne treba sagledavati samo s ekonomskog, odnosno imovinskopравnog aspekta, iako je već »na prvi pogled« jasno da se radilo o nezakonitom umanjivanju imovine u svakom pojedinačnom slučaju. Smatra da je navedena situacija dovela do ugrožavanja egzistencije potrošača, što je u pojedinim slučajevima dovelo do gubitka slobode, domova, povrede prava na privatni (osobni) život, pa čak i do situacija koje se mogu izjednačiti s povredama ljudskog dostojanstva iz članka 3. Konvencije, što je sve u značajnoj mjeri utjecalo na socijalnu pravdu i socijalnu sliku Republike Hrvatske.

U pogledu povrede članka 49. Ustava podnositelj ističe da su banke višegodišnjim sinkroniziranim i nepoštenim djelovanjem (o čemu nesporno svjedoči pravomoćno usvojen dio tužbenog zahtjeva) sebi priskrbile vladajući položaj i kontrolu nad unutarnjim tržištem, što je protivno članku 101. Ugovora o funkcioniranju Europske unije i članku 8. Zakona o zaštiti tržišnog natjecanja («Narodne novine» broj 79/09. i 80/13.) koji zabranjuju sporazumno i usklađeno djelovanje između poduzetnika, te odluke udruženja poduzetnika kojima se izravno ili neizravno utvrđuju kupovne ili prodajne cijene ili drugi trgovački uvjeti.

Nadalje, smatra da Ustavni sud kao čuvar ustavnopravnog poretka, pored uočavanja pojava neustavnosti i zaštite ljudskih prava, brine i o emanaciji ustavnopravnih načela i vrednota poput socijalne pravde. U tom smislu, dodaje kako je člankom 1. Ustava utvrđeno da je Republika Hrvatska, između ostalog, i socijalna država.

Stoga bi ustavna prava na koja se podnositelj poziva u ustavnoj tužbi trebalo sagledati i kroz prizmu ustavnopravnih načela, osobito načela ustavnosti (članak 5. Ustava) i razmjernosti (članak 16. Ustava), ali i u skladu s temeljnim vrednotama ustavnog poretka iz članka 3. Ustava.

Zaključno, smatra da sudovi u konkretnom slučaju nisu postupili u skladu sa svojim pozitivnim obvezama kako to tumače pojedini članci Ustava.

Podnositelj nadalje tvrdi da mu je postupcima pred drugostupanjskim sudom i Vrhovnim sudom povrijeđeno pravo na pravično suđenje i pravo na pristup sudu.

Smatra da su redovni sudovi tijekom postupka tumačili isključivo zakonske odredbe, ali da su propustili utvrditi jesu li postupci banaka bili sukladni ne samo zakonu već i Ustavu. Podnositelj tvrdi da su sudovi u konkretnom slučaju postupali arbitrarno i na štetu kolektivnih interesa potrošača te protivno svojoj »pravozaštitnoj« ulози. Ovo osobito stoga što prilikom donošenja osporenih odluka nisu imali u vidu ostvarenje ustavnih prava i načela, nisu postupili sukladno članku 141.c. Ustava u dijelu koji se tiče interpretacije i primjene prava Suda EU, odnosno njegove dosadašnje prakse. Također, povredu navedenog ustavnog prava vidi i u činjenici što ni drugostupanjski sud ni Vrhovni sud nisu uputili prethodno pitanje Sudu EU u pogledu ključnog pitanja u ovom predmetu.

Podnositelj također ističe da je jedan od sastavnih dijelova poštenog suđenja i pravo na obrazloženu odluku lišenu svake samovolje suda. Smatra da odluke drugostupanjskog suda i Vrhovnog suda u dijelu kojim je prvostupanjska odluka preinačena i odbijen tužbeni zahtjev nisu »valjano obrazložene« i da su relevantne pravne odredbe primijenjene na arbitraran i neargumentiran način. Također, ističe kako su sudovi donijeli »nedostatne« zaključke na temelju »nepotpunih premisa«. Suprotno zaključku sudova, podnositelj smatra da ugovorne odredbe o primjeni valutne klauzule nisu bile jasne, lako razumljive i uočljive. Tvrdi da se glavni razlog nepovoljnog položaja građana i njihovog kreditnog opterećenja sastoji »u primjeni valutne klauzule, dok je u manjoj mjeri razlog prekomjerne zaduženosti ugovaranje jednostrano promjenjivih kamatnih stopa, što podnositelja navodi na zaključak da pobijane odluke ne predstavljaju pravično i na pravu utemeljeno utvrđenje, već kompromisno rješenje kojim se željelo udovoljiti i podnositelju i tuženim bankama«.

Ukazuje na to da iz dokaznog postupka jasno proizlazi da za potrošače najveći problem pored naraslih rata kredita predstavlja okolnost što im je glavnica kredita, preostala do dovršetka otplate njihovih, u pravilu, dugoročnih kredita, povećana u odnosu na početnu glavnica unatoč činjenici da su potrošači redovito otplaćivali svoje mjesečne anuitete, a do kojeg povećanja glavnice je došlo upravo zbog primjene valutne klauzule.

Podnositelj navodi da su se potrošači odlučivali za ovakve kredite iz razloga što su im oni bili prezentirani na različite načine, kao najpovoljniji, budući da su imali nižu kamatnu stopu od kredita čija je glavnica bila vezana za euro. Također, bili su im prezentirani kao povoljniji od kunskih kredita i potrošači su se u pravilu vodili informacijom da će im mjesečne rate, ovisno o slučaju, biti manje nego u slučaju vezanja glavnice za euro. Pored navedenog mnogi od njih po kriterijima banaka bili su kreditno sposobni samo za kredite čija je glavnica vezana uz švicarski franak. Ističe kako će se potrošači nakon osporene odluke Vrhovnog suda s uspjehom moći pozvati samo na dio kojim je utvrđeno da su banke koristile nepoštene odredbe u odnosu na kamatnu stopu.

Nadalje, ističe da banke sve do danas nisu poduzele nikakve dobrovoljne korake kako bi zaštitile potrošače na način da bi u mirnom postupku pristupile izmjenama ili raskidima postojećih ugovora. Također ističe kako tipična odredba u spornim ugovorima (u pogledu plaćanja novčanih obveza zasnovanih na ugovorima o kreditu) nije sadržavala ni objašnjenje ni upozorenje o ekonomskim posljedicama ugovaranja valutne klauzule, a tečaj prema kojem se ispunjava obveza ovisio je i nadalje ovisi isključivo o jednostranoj odluci kreditora, što također smatra nepoštenim.

U nastavku ustavne tužbe podnositelj citira određene dijelove prvostupanjske odluke i pojedine predstavnike pravne teorije o svrsi ugovaranja valutne klauzule te se u tom smislu poziva i na praksu Vrhovnog suda, konkretno na odluku broj: Rev 2872/1991-2 u kojoj je Vrhovni sud izrazio stajalište da »valutnom klauzulom ugovorne stranke žele postići to da u vrijeme ispunjenja obveze vjerovnik dobije u novcu upravo onu vrijednost koju su stranke imale pred očima kada su sklapale ugovor, a to znači da nastoje ostvariti načelo jednake vrijednosti uzajamnih davanja«.

Podnositelj ukazuje na to kako je potpuno izvjesno da smisao valutne klauzule nije bogaćenje na jednoj, a osiromašenje na drugoj strani, te stvaranje neravnoteže u pravima i obvezama ugovornih strana. Navodi da ZOO već na samom početku proklamira osnovne vrijednosti kojima su dužni rukovoditi se svi sudionici u obveznim odnosima te da na visoko mjesto izdvaja načela ravnopravnosti sudionika u obveznom odnosu, savjesnost i poštenje, zabranu zlouporabe prava, načelo jednake vrijednosti činidaba te zabranu prouzročenja štete, a koja se načela nesumnjivo primjenjuju i na konkretan slučaj. Nadalje ukazuje na to da je u hrvatski pravni sustav implementirana Direktiva 93/13/EEZ i da su pristupanjem Republike Hrvatske Europskoj uniji hrvatski sudovi obvezni štiti subjektivna prava utemeljena na pravnoj stečevini Europske unije.

U tom smislu, a u pogledu »jasnih i razumljivih« odredaba, podnositelj u nastavku iznosi praksu Suda EU (presudu broj: C-26/13 i presudu broj: C-96/14) te ističe da jednom kad Sud EU protumači neku odredbu europskog prava takva interpretacija obvezuje i izvan pojedinačnog spora, a ujedno djeluje i retroaktivno jer objašnjava značenje norme od trenutka nastanka. Također naglašava da odgovornost primjene europskog prava leži prvenstveno na nacionalnim sudovima, ujedno i na »europskim sudovima« te su dužni primjenjivati europsko pravo bez obzira šalje li se prethodno pitanje Sudu EU ili ne. Zaključuje stoga da je Vrhovni sud u konkretnom slučaju bio »direktno vezan« tumačenjima (interpretacijama) sadržanim u presudama Suda EU broj: C-26/13, C-143/13 i C-92/11 i mnogim drugima u pogledu pitanja pojmova »jasnoće i razumljivosti« kao razloga za izuzeće od ispitivanja poštenosti, što nije učinio.

Navodi kako mu nije poznato je li Ustavni sud do sada razmatrao pitanje povrede prava na pravično suđenje zbog toga što domaći sudovi nisu uputili zahtjev za prethodno pitanje, te navodi da to što su domaći sudovi propustili obrazložiti razloge neupućivanja predmeta Sudu EU i to što se nisu pozvali da praksu tog suda, sukladno stajalištu ESLJP-a izraženom u predmetu Dhaby protiv Italije (zahtjev broj: 17120/09), predstavlja povredu članka 6. Konvencije. Smatra da i u konkretnom slučaju nema obrazloženja zašto prethodno pitanje nije postavljeno Sudu EU.

Podnositelj u ustavnoj tužbi, kao i u tužbi pred redovnim sudovima, ustraje na tome da potrošači u konkretnom slučaju nisu imali potpunu predodžbu o stvarnom značaju i posljedicama ugovaranja valutne klauzule, da im bankarski službenici nisu to na primjeren način objasnili niti ih informirali o značaju i posljedicama takvih ugovornih odredaba, te da su banke imale, odnosno trebale imati saznanja o nestabilnosti švicarskog franka, a na što nisu upozorile potrošače prilikom sklapanja ugovora o kreditu uz valutnu klauzulu, već naprotiv da su nagovarale potrošače na sklapanje upravo takvih, rizičnih ugovora. Smatra da je pojam valutne klauzule vrlo složen pravni i ekonomski pojam koji s obzirom na svoje ekonomske učinke nije »jednostavno razumljiv« ne samo prosječnom već i natprosječno »marljivom« potrošaču. Zaključuje stoga da su razmatranja drugostupanjskog suda i Vrhovnog suda kojima se valutna klauzula i njezini učinci svode na jednostavne i svima razumljive pojmove u potpunosti promašena. Ocjenjujući pitanje valutne klauzule sudovi su propustili uzeti u obzir njezin ratio, odnosno smisao valutnih klauzula koji nije i ne smije biti bogaćenje jedne od strana u ugovornom odnosu te osiromašenje druge strane u ugovornom odnosu, što se nesumnjivo dogodilo u konkretnom slučaju.

Nadalje, podnositelj smatra spornim shvaćanje drugostupanjskog suda i Vrhovnog suda o tome da se u konkretnom slučaju radilo o odredbama koje ne podliježu »testu poštenosti«. Također smatra nejasnim zbog čega domaći sudovi nisu primijenili postojeće europsko pravo za koje postoji interpretacija Suda EU odnosno nisu obrazložili razloge o tome da isto neće primijeniti. Ukazuje na to da je jedina presuda Suda EU koju spominje Vrhovni sud presuda broj: C-26/13, Kasler protiv OTP, međutim smatra da je osvrst suda na tu presudu primjer »eklatantne samovolje, proizvoljnosti i arbitrarnosti«, budući da je ona spomenuta »isključivo u kontekstu neusporedivosti s predmetom podnositelja«. Ustraje na tome da je Vrhovni sud u potpunosti ignorirao ili je na »naprosto nevjerojatan i nedopustiv način trivijalizirao« ostale odluke Suda EU koje se odnose na pitanje odredaba o valutnoj klauzuli. U tom smislu dodaje kako se u arhivi Suda EU nalazi »točno 1292 dokumenta koji se odnose isključivo na primjenu i tumačenje Direktive 93/13/EEZ, a koji svi redom obvezuju na tumačenje ove Direktive u svrhu zaštite potrošača«. Također, ukazuje na to kako su se Sudu EU upravo o primjeni i tumačenju te direktive redom obraćali najviši sudovi Španjolske, Italije, Francuske, Mađarske, Rumunjske, Belgije i dr., ali ne i najviši sud Republike Hrvatske.

U tom smislu dalje ističe kako se prema ustaljenoj praksi Suda EU sustav zaštite uspostavljen Direktivom 93/13/EEZ temelji na ideji da se potrošač nalazi u slabijem položaju u odnosu na poslovni subjekt kako u pogledu pregovaračke snage tako i u pogledu razine obaviještenosti – položaju koji vodi do pristanka na uvjete koje je poslovni subjekt prethodno sastavio bez mogućnosti utjecaja na njihov sadržaj. Potrošačima u Republici Hrvatskoj u ispravama koje su im prezentirane od strane bankarskih institucija i u razgovorima koje su obavili s bankarskim službenicima uopće nije objašnjena priroda valutne obveze niti njezino značenje. Smatra stoga pogrešnim tvrdnje drugostupanjskog suda, koje je potvrdio Vrhovni sud, da oglašavanje, pregovori, nedovoljna informiranost i ostalo što je dovelo do zaključenja predmetnih ugovora nije važno za ovaj predmet. Navodi da se suština obrazloženja drugostupanjskog suda sastoji od gramatičkog razumijevanja teksta sporne odredbe ugovora o valutnoj klauzuli te da se taj sud nije izjašnjavao radi čega odredbu smatra jasnom dok u odnosu na njenu razumljivost navodi da su potrošači razumjeli da je glavnica kredita vezana uz valutu švicarski franak, a u odnosu na uočljivost da se ona nalazi na prvoj stranici ugovora i da nije pisana sitnim slovima. Te razloge podnositelj ne smatra dostatnim obrazloženjem onoga što se smatra jasnom odredbom, lakom razumljivom i lako uočljivom. Dodaje da drugostupanjski sud pritom nije uzeo u obzir kriterije koje je Sud EU iznio u predmetu Kasler. Smatra da je i Vrhovni sud odredbu o valutnoj klauzuli tumačio gramatički i površno, ne vodeći računa o njezinom smislu koji je i sam izrazio u svojim prethodnim odlukama, a još manje vodeći računa o tome je li smisao valutne klauzule koja veže glavnica kredita uz valutu švicarski franak bio jasan i razumljiv potrošačima. Također, ističe kako Vrhovni sud nije vodio računa o tome da je jedina strana valuta koja se kao zaštitna u Hrvatskoj tradicionalno primjenjivala bila njemačka marka, sada euro, dok švicarski franak nikada ranije nije bio valuta uz koju bi se vezale glavnice u bilo kakvim obveznim odnosima, a potrošači su se odlučivali za švicarski franak isključivo zbog primamljivih oglasa banaka i s jednim ciljem – da u konkretnom slučaju prođu povoljnije. Navodi da se obrazloženje Vrhovnog suda svodi na to da je institut valutne klauzule općeprihvaćen od svih subjekata u hrvatskom društvu i da je u svakodnevnoj primjeni pa da je postao uobičajena praksa.

Podnositelj postavlja pitanje zašto se teret aleatornosti spornih ugovora prebacuje samo na potrošače iako banke kao visoko specijalizirane novčarske ustanove imaju nemjerljivo više znanja i iskustva od prosječnog potrošača. Također, ukazuje na to kako je žalosna činjenica da sudovi sami sebe nisu percipirali kao »europske sudove« a što je razvidno iz činjenice da u dijelovima svojih odluka, koje se odnose na primjenu valutne klauzule, nisu prihvatili utvrđenja Suda EU u sličnim predmetima. Suprotno tumačenju Suda EU, podnositelj ističe da drugostupanjski sud i Vrhovni sud nisu predugovornu i ugovornu fazu uzeli kao ključnu u informiranju potrošača o rizicima na način da potrošači mogu donijeti informiranu odluku.

U nastavku ukazuje na to da redovni sudovi donoseći osporavane odluke nisu imali u vidu načelo savjesnosti i poštenja koje je u svojoj biti usmjereno protiv formalističke primjene prava i sprječavanja zlouporabe subjektivnog prava te nisu vodili računa o temeljnim vrednotama ustavnog poretka. Također ističe da redovni sudovi nisu, iako su to bili dužni po službenoj dužnosti, vodili računa o ništetnosti ugovora, odnosno spornih ugovornih odredaba koje su u

nesuglasnosti s Ustavom i moralom društva, a isto tako ni o nepoštenim odredbama u dijelu kojim se povrat glavnice veže uz prodajni odnosno srednji tečaj samog kreditora. Ističe kako su u konkretnom slučaju same banke odredile visinu tečaja sukladno kojem će se ispunjavati obveza dužnika, što je također u neskladu sa spomenutom praksom Suda EU.

Jednako tako, podnositelj smatra da redovni sudovi valutnu klauzulu nisu razmotrili u svjetlu najvažnijih ustavnih načela, konkretno načela razmjernosti. Ukazuje na to da primjena svake norme (osim zabrane mučenja i nečovječnog postupanja) mora imati krajnje dosege i ne može se primjenjivati apsolutno. Ona ima svoj doseg i svoju svrhu, međutim, ta ista svrha ne može biti ostvarena kada je u ugovornom odnosu jedna strana prekomjerno oštećena i snosi svu odgovornost promjene određenih okolnosti, kao što je u konkretnom slučaju rast tečaja švicarskog franka, o čemu se ni drugostupanjski sud ni Vrhovni sud nisu očitovali.

U odnosu na Sberbank podnositelj smatra da odluke drugostupanjskog suda i Vrhovnog suda ne sadrže obrazloženje razloga zašto je tužbeni zahtjev u odnosu na tu banku odbijen, te se poziva na argumentaciju o povredi ustavnih prava koju je prethodno iznio.

Podsjeća da je u postupku utvrđeno da se kamatna stopa općenito mijenjala na nepredvidljiv način, odnosno nije pratila kretanja LIBOR-a na način da bi pala kad bi LIBOR pao i rasla kad bi LIBOR rastao. Tvrdi da je i ta banka jednostranom odlukom mijenjala kamatnu stopu te da potrošači u pogledu navedenog nisu raspolagali jasnim i nedvosmislenim parametrima kod njezinog izračuna. Sberbank također nije, ni u ugovoru ni u općim uvjetima, tvrdi podnositelj, pojasnila potrošačima što je to »trošak pribavljanja sredstava« i kako se on može odrediti odnosno od strane potrošača provjeriti, odnosno nije brojčano izrazila visinu »kreditne marže« kreditora, niti je dala parametre na osnovu kojih se ta visina marže može provjeriti. Stoga podnositelj smatra da su sudovi u odnosu na tu banku također propustili utvrditi značaj ugovorne odredbe o kamatnoj stopi odnosno jasnoću i razumljivost te odredbe na način da je potrošačima u trenutku sklapanja ugovora o kreditu bio jasan ekonomski smisao odredbe da se kamata sastoji od LIBOR-a uvećanog za troškove pribavljanja sredstava i kreditnu maržu kreditora, kao i ekonomske posljedice koje iz toga za njega proizlaze. Zaključuje kako su oba suda u osporavanim odlukama propustili ocijeniti jasnoću i razumljivost odredbe kako to nalaže ustaljena praksa Suda EU, i to u odnosu na njezinu ekonomsku, a ne gramatičku razumljivost i jasnoću. Iz dostavljenih dokaza, ističe podnositelj, razvidno je da je i ta banka svoje odluke o promjeni kamatnih stopa donosila kako na temelju ugovornih odredaba tako i na temelju općih uvjeta poslovanja te je sporne odluke donosila jednostrano bez jasnih parametara na temelju kojih je moguće odrediti i fiksirati visinu-vrijednost ugovorne obveze koja se odnosi na kamatnu stopu. Ističe da je navedeno potvrdila i sama banka podneskom od 6. lipnja 2013. Stoga, smatra podnositelj, ostaje nejasno na koji način su sudovi došli do zaključka da bi se u konkretnom slučaju radilo o drugačijem definiranju obračuna i promjenjive kamatne stope u odnosu na ostale banke.

Posebno naglašava važnost činjenice da banke osim što su u šturim, tipiziranim obrascima propustile navesti ono što su u smislu pravičnog, poštenog i savjesnog poslovanja bile dužne napraviti, to nisu učinile ni u općim uvjetima poslovanja. Pored navedenog navodi da te opće uvjete poslovanja nisu objasnile potrošačima niti su ih u nekim slučajevima dostavile svojim klijentima.

I u ovom slučaju, kao i u slučaju ostalih banaka, riječ je, smatra podnositelj, o predmetu obveze koji nije odrediv. Iako ugovor možda i sadrži neke podatke kojima se kamatna stopa može odrediti, ističe da već sama mogućnost banke da promijeni kamatnu stopu, uključivo i promjenu marže, ne predstavlja objektivni kriterij pomoću kojeg bi se kamata mogla odrediti odnosno po kojem bi mogla biti razumljiva potrošaču. Smatra da to predstavlja samo privid da kriteriji postoje, međutim, da se baš kao i u slučaju drugih banaka, i u slučaju Sberbank radi o primjeni jednostrano promjenjive kamatne stope.

Također smatra da drugostupanjski sud i Vrhovni sud u drugim dijelovima svojih odluka demantiraju sami sebe polazeći od utvrđenja tih sudova da istovremeno ugovaranje valutne klauzule i promjenjive kamatne stope predstavlja neprihvatljivo visok rizik obveze za potrošača te u kontekstu njihovih općenitih razmatranja o načelu savjesnosti i poštenja.

I u odnosu na Sberbank, podnositelj smatra da mu je povrijeđeno pravo na pravično suđenje iz istih argumenata kao i u odnosu na ostale banke, smatrajući da osporenim odlukama sudova nedostaje suvislo obrazloženje te da je i domaće i europsko pravo primijenjeno samovoljno, bez uvažavanja stavova koje je u interpretaciji tog prava ranije iznio Sud EU.

U pogledu mjera osiguranja podnositelj ističe da je još u tužbi redovnom sudu osim zahtjeva na utvrđenje zatražio i izricanje mjera osiguranja radi uklanjanja posljedica koje su nastale zbog njihovog protupravnog ponašanja (konačni prijedlog mjera predložen je podneskom od 5. prosinca 2012.).

Ističe da je od suda u odnosu na valutnu klauzulu zatražio da se naloži bankama da u roku od 60 (šezdeset) dana ponude potrošačima izmjenu ugovorne odredbe kojom je određeno da je iznos glavnice kreditne obveze vezan uz valutu švicarski franak, na način da glavnica bude izražena u kunama ili vezana uz valutu euro, a sve po tečaju kune ili eura u odnosu na švicarski franak na dan isplate kredita iz potrošačkog ugovora.

U odnosu na promjenjivu kamatnu stopu zatražio je od suda da u roku od 60 (šezdeset) dana banke izmijene odredbe koje se odnose na pravo banke da jednostrano mijenja kamatnu stopu na način da ista bude ugovorena tako da budu utvrđeni egzaktni parametri i metoda izračuna tih parametara na temelju kojih banka izračunava i mijenja kamatnu stopu, a da svaki prosječni potrošač može izračunati visinu kamatne stope te njezinu visinu u budućnosti, odnosno da visina kamatne stope bude vezana uz varijabilni egzaktno određeni dio čija promjena je transparentno određiva svakom potrošaču plus fiksni dio koji čini bankarsku maržu, pri čemu formula za izračun kamatne stope ne smije biti nepovoljnija od solidnih kamatnih stopa u novougovorenim kreditima iste vrste.

Međutim, prvostupanjski sud samo je djelomično udovoljio takvom zahtjevu dok je odlučujući o žalbama drugostupanjski sud ukinuo prvostupanjsku odluku u dijelu kojim je bankama bilo naloženo da u određenom roku ponude potrošačima izmjene ugovorne odredbe u vezi s glavnicom s obrazloženjem da je prvostupanjski sud prekoračio tužbeni zahtjev, što je netočno. Navedeno iz razloga što se iz samog tužbenog zahtjeva vidi da prekoračenja nije bilo. Ističe da navedeno suštinski ne mijenja njegovu poziciju u postupku pred Ustavnim sudom, ali se navodi jer smatra da opisano postupanje ide u prilog tezi o samovolji sudova.

Ukazuje na to kako prema shvaćanju Vrhovnog suda odredba članka 136. stavka 2. ZoZP-a ne daje ovlaštenje sudu da po službenoj dužnosti izriče mjere osiguranja izvan okvira postavljenog tužbenog zahtjeva. Zaključuje kako Vrhovni sud smatra da te mjere sud može prihvatiti samo ako su predložene, ali ne da ih i sam može odrediti mimo postavljenog zahtjeva. Podnositelj smatra da iz sadržaja članka 136. stavka 2. ZoZP-a ne proizlazi jasno radi li se o mjerama koje sud može usvojiti po službenoj dužnosti ili tek na prijedlog ovlaštenog tužitelja.

Nadalje, ističe da mu je ukidanjem navedenog djela prvostupanjske odluke uskraćena djelotvorna pravna zaštita, budući da je usvojen dio tužbenog zahtjeva u odnosu na promjenjivu kamatnu stopu. Direktiva 93/13/EEZ obvezuje države članice (članak 7. stavak 1.) da propišu odgovarajuća i djelotvorna sredstva »za sprečavanje stalne (daljnje) primjene nepoštenih odredaba u potrošačkim ugovorima« pa podnositelj ne vidi razlog zašto bi u odnosu na Republiku Hrvatsku primjena (europskog) prava bila išta drugačija nego u drugim zemljama članicama Europske unije.

Povredu ustavnog prava na jednakost pred zakonom podnositelj obrazlaže činjenicom da sudovi nisu pružili pravnu zaštitu potrošačima čiji se kolektivni interesi štite, iako iz rezultata dokaznog postupka nedvojbeno proizlazi da su hrvatski potrošači, koji su podizali kredite čija je glavnica vezana za švicarski franak, stavljeni u nepovoljniji položaj od potrošača čiji su krediti vezani uz valutu euro, te u odnosu na potrošače koji su sklapali ugovore o kreditima u kunama. Također smatra da su potrošači stavljeni u nerazmjerno nepovoljniji položaj u odnosu na svoje »protivnike banke«, a budući da sudovi, sukladno načelu razmjernosti, nisu analizirali konkretnu situaciju niti su sukladno zakonskim i ustavnim odredbama uklonili nejednakost i neravnopravnost u spornom odnosu. Taj nerazmjer u pravima i obvezama ugovornih strana učinio je potrošače ne samo nejednakim pred zakonom, već ih je stavio i u nerazmjerno nepovoljniji položaj što nije otklonjeno u postupku koji je vođen pred redovnim sudovima.

Povreda navedenog ustavnog prava ogleda se, prema mišljenju podnositelja, i u propustima nadležnih tijela. Ističe da je iz priložene potvrde HNB-a razvidno da je isti štitio tečaj kune samo u odnosu na euro te iako su nadležna tijela bila svjesna da se građani obvezuju rizičnim kreditima, nikada nije dano nikakvo službeno priopćenje ili upozorenje od bilo

koje državne institucije niti je ikad uslijedila bilo kakva reakcija bilo kojeg državnog tijela na kontinuirano oglašavanje kredita čija je glavnica vezana za švicarski franak. Tijekom postupka nisu izrijekom definirani legitimni ciljevi pružanja jače zaštite određenim kategorijama potrošača (primjerice onima čiji su krediti vezani uz valutu euro) u odnosu na potrošače koji su se zadužili uz valutnu klauzulu u švicarskim francima.

Konačno, podnositelj ukazuje na to da je cilj postupka pokrenutog konkretnom kolektivnom tužbom bio ukloniti neravnotežu u pravima i obvezama ugovornih strana, međutim, da su rezultati sudskih postupaka takvi da nejednakost odnosno neravnoteža nije uklonjena, slijedom čega potrošači, radi čijih interesa je i pokrenut postupak, i dalje trpe štetu zbog neravnopravnosti u obveznim odnosima u koje su ušli bez da su primili odgovarajuće informacije i suštinski shvatili ekonomski rizik obveze koje su preuzeli. Stoga predlaže Ustavnom sudu da u skladu sa svojim pozitivnim obvezama koje proizlaze iz Ustava i Konvencije utvrdi da je podnositelj, kao predstavnik potrošača, u nesuglasnosti s člankom 14. Ustava doveden u nejednak položaj te da tu nejednakost ukloni ukidanjem osporenih odluka.

Navode ustavne tužbe podnositelj zaključuje tvrdnjom da ništa u Ugovoru o funkcioniranju Europske unije i dosadašnjoj praksi Suda EU ne upućuje na to da Ustavni sud, kao sud protiv čije odluke nije dopuštena »žalba«, ne bi mogao predstavljati »sud« u smislu članka 267. Ugovora o funkcioniranju Europske unije te kao takav postaviti pitanje Sudu EU o primjeni članka 4. stavka 2. Direktive 93/13/EEZ. Ustavnom sudu predlaže da Sudu EU uputi prethodno pitanje te da usvoji ustavnu tužbu.

4) Privredna banka Zagreb d.d., Zagreb (predmet broj: U-III-2565/2015)

1.4. Podnositelj smatra da je donošenjem osporene odluke u postupku koji je prethodio ustavnosudskom postupku pogrešno primijenjeno materijalno pravo na njegovu štetu zbog čega mu je povrijeđeno pravo na jednakost pred zakonom (članak 14. stavak 2. Ustava) i pravo na pravično suđenje (članak 29. stavak 1. Ustava) odnosno da mu nije osigurana pravna sigurnost i pravna jasnoća koja bi osiguravala adekvatnu pravnu zaštitu.

Ističe da su »tijekom postupka sudovi ... očito nejednako primjenjivali zakon prema strankama i to na očitu i nedvojbenu korist tužitelja a na štetu tuženika« o čemu je više puta tijekom postupka upozoravao sud.

Nadalje, smatra da je upravo zbog takvog nejednakog postupanja »očito ... kako sudovi nisu sudili nepristrano, već od početka postupka izrazito pristrano u korist tužitelja« a dodatno su »na konkretne poslovne odnose koje su procjenjivali primijenili propis koji je stupio na snagu kasnije – odnosno nije bio na snazi u vrijeme poduzimanja 'spornih' radnji«. Smatra da je takvim postupanjem sudova doveden u situaciju u kojoj se postupanje, koje je u trenutku poduzimanja radnji bilo u cijelosti usklađeno sa zakonskim i s podzakonskim, te regulatornim propisima i aktima, procjenjuje na temelju propisa koji je stupio na snagu nekoliko godina kasnije, s čime se umjesto pravne zaštite zapravo dovodi do pravne nesigurnosti.

U tom smislu ukazuje na to kako je s time što je prvostupanjski sud Potrošača pozvao da »uredi tužbeni zahtjev« na način da u odnosu na svaku banku navede razdoblje u kojem je sklapala ugovore sa spornim elementima te da za svako razdoblje navede propis na koji se poziva došlo do povrede članka 109. ZPP-a. Smatra da nije bila riječ o tužbenom zahtjevu koji je neodređen, kako to navode sudovi, već da isti nije pravilno postavljen, zbog čega je »jedini moguć ispravan i zakonit način postupanja sa takvim tužbenim zahtjevom, pravilnom primjenom procesnog prava, trebalo biti njegovo odbijanje« a ne pozivanje na uređenje tužbenog zahtjeva u smislu članka 109. ZPP-a. Iako je sud Potrošaču dao rok od »60 dana« on je po nalogu suda postupio znatno kasnije (tek 5. prosinca 2012., dok je nalog suda dan raspravnim rješenjem od 4. srpnja 2012.), zbog čega je sud po proteku roka iz raspravnog rješenja »ako već nije odbio tužbeni zahtjev morao donijeti rješenje kojim se utvrđuje da je tužba povučena« (članak 109. stavak 4. ZPP-a). Ističe da je u odnosu na te žalbene navode drugostupanjski sud utvrdio da prvostupanjski sud nije bio ovlašten tužbu odbaciti po proteku roka od 60 (šezdeset) dana »jer da nije tužitelja upozorio na takvu mogućnost, kako je propisano odredbom čl. 109. st. 4. ZPP«. Navodi da je navedeno stajalište drugostupanjskog suda potvrdio Vrhovni sud osporenim presudom. Podnositelj ističe da »navedenom odredbom čl. 109. st. 4. ZPP nije propisano da je pretpostavka za odbijanje upozorenje o tome ili uputa tužitelju, već je protekom roka tužba trebala biti odbačena«. Ukazuje na to da čak i u slučaju kad bi se prihvatila »opisana

interpretacija otvorenog pravosuđa kakvu primjenjuje drugostupanjski sud (a potvrđuje Vrhovni sud) a koja se u konkretnom primjeru svodi na neskriveno pomaganje tužitelju«, odredba članka 109. stavka 4. ZPP-a pogrešno je primijenjena na njegovu štetu. Da je tomu tako, podnositelj dokazuje drukčijom praksom drugostupanjskog suda, konkretno presudom broj: PŽ-2623/04, u kojoj je drugostupanjski sud zauzeo stajalište da bi u takvim situacijama sud bio dužan utvrditi da se tužba smatra povučenom, a ne ju odbaciti.

Smatra da je propustom pravilne primjene članka 109. stavka 4. ZPP-a Potrošaču sud omogućio »da unedogled uređuje svoj tužbeni zahtjev sve dok sud nije ocijenio da bi se po njemu moglo raspravljati i odlučivati«. Ističe da je takvim postupanjem Potrošaču omogućeno »nedopušteno raspolaganje tužbenim zahtjevom, odnosno raspolaganje protivno prisilnim odredbama ZPP čime je narušena ravnopravnost stranaka u postupku jer je tužitelj od strane suda stavljen u znatno povoljniju parničnu poziciju«. Smatra kako je Vrhovni sud upravo »ta instanca« koja mora osigurati jedinstvenu primjenu zakona, ravnopravnost i jednakost svih pred zakonom pa je pogrešno primijenivši odredbu članka 109. ZPP-a na konkretni slučaj, prouzročio postojanje povrede ustavom zajamčenog prava na jedinstvenu primjenu zakona i ravnopravnost na strani podnositelja kao i ostalih banaka, stavljajući s time podnositelja u neravnopravan položaj u odnosu na njegovo pravo na pravilnu primjenu zakona odnosno jednakost pred zakonom.

U nastavku podnositelj, imajući u vidu sadržaj članaka od 131. do 141. ZoZP-a, postavlja pitanje štiti li se osporenim odlukama kolektivni interes ili samo interesi pojedinačnih potrošača koji ne mogu biti predmet konkretnog postupka. Naime, smatra da je, ukoliko se štiti kolektivni interes, drugostupanjski sud trebao preinačiti prvostupanjsku odluku na način da odbije tužbeni zahtjev, budući da on nije adekvatno postavljen. Smatra da interes za podnošenje tužbe iz članka 131. ZoZP-a postoji samo ako i dok postoji povreda koju je potrebno otkloniti, odnosno da je potrebno da u trenutku donošenja odluke suda postoji povreda kolektivnih interesa potrošača koju je potrebno otkloniti. U tom smislu navodi da ugovorne odredbe ne ovlašćuju banku da donese odluku o promjeni koja ne bi bila utemeljena na utvrđenim uvjetima promjenjivosti sukladno relevantnim propisima iz odnosnog vremena te da je nesporno da do stupanja na snagu izmjena ZoPK-a iz 2013. godine nije postojala zakonska obveza u pogledu izmjene ili usklađivanja odredaba o kamatnoj stopi u spornim ugovorima na način da definira parametre promjenjivosti. Sve zakonodavne promjene i njihov utjecaj na postojeće ugovore o kreditu dogodile su se tijekom trajanja parničnog postupka, što znači, smatra podnositelj, da su sudovi konkretni parnični postupak vodili odvojeno od relevantnih zakonskih promjena kojima je zakonodavac zakonskim rješenjima na posredan način »ozakonio« stanje u pogledu »postojećih ugovora«, te da više nema ni eventualne povrede ni ugovora u kojima bi stanje ostalo neprilagođeno novim zakonskim rješenjima. Zbog navedenog je tužbeni zahtjev u dijelu koji se odnosi na promjenjivu kamatnu stopu »konzumiran« zakonskim rješenjem.

Pored navedenog podnositelj ističe i na to da u trenutku donošenja kako drugostupanjske odluke tako i odluke Vrhovnog suda više nije imao u ponudi spornu ugovornu odredbu.

Smatra stoga, a imajući u vidu navedeno, da ne postoji potrebna procesna pretpostavka za zaštitu kolektivnog interesa potrošača za meritorno odlučivanje o tužbi kojom se traži prestanak prakse ugovaranja takvih odredaba.

U tom smislu nadalje navodi da Vrhovni sud na 30. stranici obrazloženja osporene odluke utvrđuje kako je za ishod postupka irelevantna činjenica da su banke nakon stupanja na snagu izmjena i dopuna Zakona o potrošačkom kreditiranju prekinule praksu ugovaranja promjenjive kamatne stope na temelju jednostrane odluke banke. Upravo suprotno, smatra podnositelj, tužba za zaštitu kolektivnih interesa potrošača i je predviđena isključivo kao »preventiva, pro futuro zaštita potrošača i ostvaruje se izdavanjem zabrane protupravnog ponašanja u budućnosti«, a kojeg protupravnog ponašanja, kako i sam Vrhovni sud utvrđuje, više nema.

Nadalje, smatra da je Vrhovni sud prilikom donošenja osporene odluke pogrešno primijenio članke 97. i 98. ZoZP-a, i to uslijed pogrešnog tumačenja Direktive 93/13/EEZ, što je za posljedicu imalo stvaranje pravne nesigurnosti.

Zaključak Vrhovnog suda da je »ocjena nižestupanjskih sudova o nepoštenosti ugovornih odredbi utemeljena na tumačenju mjerodavnih odredbi ZPP-a, upravo ... u duhu prava Europske unije« smatra pogrešnim i kontradiktornim. Smatra da je sporna odredba o promjeni kamatne stope u skladu s točkom 2.b. (stavkom 1.) Aneksa Direktive 93/13/EEZ, a imajući u vidu da su banke uputile obavijest potrošačima o svojoj odluci o promjeni kamatne stope, što je nedvojbeno u

postupku utvrđeno. Sudovi su najprije trebali utvrditi je li postojao valjan razlog za takvu promjenu stope (kako to nalaže točka 2.b. Aneksa spomenute Direktive), a nakon toga se mogao donijeti zaključak o poštenosti odnosno nepoštenosti takve ugovorne odredbe, što međutim nije učinjeno. Ističe da se Vrhovni sud u osporenoj odluci nije očitovao o postojanju ili nepostojanju valjanog razloga niti se uopće očitovao o preostalom dijelu točke 2.b. stavka 1. Aneksa na koju je podnositelj upozoravao i tijekom postupka. Čak štoviše, Vrhovni sud nastavlja obrazlagati odluku pozivajući se i tumačeći isključivo stavak 2. točku 2.b. Aneksa. Također, smatra da sudovi pogrešno tumače točku 2.b. Aneksa Direktive jer ona ne sadrži odredbu koja bi propisivala da se primjenjuje isključivo na ugovore sklopljene na neodređeno vrijeme.

Smatra da je tijekom postupka dokazao da je po stupanju na snagu Zakona o kreditnim institucijama, sukladno članku 306. stavku 4. »učinio potrošačima dostupnim uvjete promjenjivosti kamatne stope u formi 'Informacije o načinu promjene kamatnih stopa po kreditima građana promjenjivih temeljem odluka nadležnih tijela Banke'« pa zaključuje kako je iz tih objavljenih podataka bilo vidljivo kako ni jedna promjena kamatnih stopa nije bila »proizvoljna«, već da su za promjenu postojali »jasni objektivni kriteriji/parametri«. Dodaje kako se sukladno Direktivi 93/13/EEZ, u konkretnom slučaju radilo o situaciji da se kamatna stopa mijenjala sukladno tržišnim kriterijima i elementima čije su oscilacije bile izvan nadzora banaka, pa da su stoga sporne odredbe ugovora o kreditu izuzeće od ocjene poštenosti.

Ističe da u obrazloženju osporene odluke Vrhovnog suda, u pogledu toga jesu li sporne ugovorne odredbe »poštene«, postoji »očita kontradiktornost te proizvoljnost u obrazloženju pri ocjenjivanju (te – op. Ustavnog suda) odlučne činjenice«. U tom smislu poziva se na presudu Županijskog suda u Puli broj: Gž-2658/12 od 11. studenoga 2013. u kojoj je izneseno posve suprotno stajalište suda kada se utvrđuje da je »smisao ugovaranja promjenjive kamatne stope ... da se stopa prilagođava uvjetima na tržištu za koje je izvjesno da će se mijenjati u tako dugom vremenskom razdoblju od 25 godina na koje je sklopljen sporni ugovor, pa se stoga ne može uzeti da kamata nije određiva«. Dodaje da je opisana kontradiktornost i proizvoljnost sudova očita, tim više što tada važeći ZoZP u odredbi članka 77. nije zahtijevao od banke pojašnjenje razloga promjenjivosti, kao uostalom ni tada važeći Zakon o bankama, već je bilo dovoljno samo poslati naknadne obavijesti o već izvršenoj izmjeni u razumnom roku, a što je podnositelj ispunio u cijelosti.

Smatra da redovni sudovi očito nisu uvažili specifičnosti te usluge banaka te da ugovorna odredba kojom se banke ovlašćuje mijenjati kamatnu stopu nije sama po sebi nepoštena jer su banke na isto bile ovlaštene sukladno Zakonu o bankama i Zakonu o kreditnim institucijama.

Nadalje, tvrdi da ugovorna odredba u ugovorima o kreditu i pripadajućim općim uvjetima poslovanja podnositelja, a koja se tiče promjenjive kamatne stope, »nije niti u jednom trenutku uzrokovala neravnotežu u pravima i obvezama iz jednostavnog razloga jer ta ugovorna odredba nije niti davala ovlaštenja na promjenu kamatne stope bez ikakvih uvjeta. Neravnotežu nije uzrokovalo niti postupanje podnositelja sukladno toj ugovornoj odredbi, a što niti jedan sud nije utvrđivao«. Štoviše, smatra podnositelj, ni prvostupanjski sud ni drugostupanjski sud nisu naveli jasne razloge o tome kako su utvrdili da odredba o promjenjivoj kamatnoj stopi uzrokuje »značajnu neravnotežu na štetu potrošača« niti navode razloge u čemu se konkretno sastoji ta neravnoteža, s time da nema ni jednog elementa koji bi upućivao na to da je do neravnoteže i došlo. Smatra da ni Vrhovni sud, kada je potvrdio takva stajališta nižestupanjskih sudova, nije uzeo u obzir, sukladno članku 84. ZoZP-a, sve okolnosti, narav i specifičnost te usluge banaka.

Također smatra da su redovni sudovi »zanemarili veći dio argumentacije i dostavljenih dokaza svih banaka, pri čemu su sve tuženike stavili u izrazito neravnopravan položaj u ovom postupku«. Ukazuje na to da ni jedan sud tijekom ovog postupka nije odgovorio na pitanje u kojem slučaju i na koji način može doći do neravnoteže u pravima i obvezama stranaka, u razdoblju kada parametri promjenjivosti kamatne stope nisu bili niti propisani kao zakonska obveza postupanja, odnosno kada podnositelj u cijelosti postupa sukladno svim zakonskim obvezama. Posebno naglašava kako »nije teretio potrošače za ukupni iznos povećanja troškova financiranja već je i sam snosio dio tog troška«, budući da je ukupna cijena kredita bila niža od ukupnih troškova financiranja. Te tvrdnje zaključuje navodima da Vrhovni sud nije primijenio materijalno pravo, a da obrazloženje odluke ne sadrži »stav suda o (ne)postojanju odlučnih činjenica« zbog čega se ista pokazuje »arbitrarnom i manjkavom«.

Nadalje, smatra kako Vrhovni sud nije otklonio nejasnoće odluka nižestupanijskih sudova, a posebice točku II. izreke drugostupanijske odluke koja je nejasna i neprovediva. Podnositelj postavlja pitanje da ukoliko je ugovaranje promjenjive kamatne stope, kako smatraju sudovi, ništeto, znači li to da banka nije niti smjela odnosno mogla obračunavati kamatu, pa da je zapravo besplatno dala kredit. Tako nejasna izreka osporene odluke i njena moguća tumačenja, smatra podnositelj, dovode do pravne nesigurnosti.

Pravo na jednakost pred zakonom i pravično suđenje podnositelj smatra povrijeđenima i iz razloga što je Vrhovni sud osporenim odlukom odstupio od ustaljene sudske prakse u pogledu primjene i tumačenja odredbe članka 109. ZPP-a, a da pritom za svoje stajalište nije dao nikakve valjane razloge, zbog čega ju smatra arbitrarnom.

U pogledu tumačenja mjerodavnih odredaba ZoZP-a, a u vezi s primjenom Direktive 93/13/EEZ, podnositelj smatra da su sudovi pošli od potpuno neprihvatljivog tumačenja citiranih zakonskih odredaba kojima se odstupa od svrhe zakona, kao i tumačenja prava Europske unije. Također, smatra da obrazloženja osporenih odluka ne sadrže odlučne razloge u smislu valjane interpretacije i primjene relevantnih normi, pa se primjena mjerodavnog prava u konkretnom slučaju, prema mišljenju podnositelja, pokazuje arbitrarnom i proizvoljnom.

Ustavnom sudu predlaže usvajanje ustavne tužbe.

5) Raiffeisenbank Austrija d.d., Zagreb (predmet broj: U-III-2603/2015)

1.5. Podnositelj ističe povredu ustavnih prava zajamčenih člancima 14. stavkom 2. i 29. stavkom 1. Ustava. Smatra da mu je osporenim odlukama povrijeđeno pravo na obrazloženu sudsku presudu, pravo na neovisan i nepristran sud, pravo na predlaganje i izvođenje dokaza, uvid u dokaze, te načelo jednakosti oružja.

Ističe kako obrazloženje osporavane odluke, te obrazloženja nižestupanijskih odluka »ne sadrže ozbiljne, relevantne i dostatne razloge za ocjenu kakva je odlukom dana«. U nastavku ističe da se u osporenoj odluci Vrhovnog suda o postojanju kolektivnog interesa potrošača u konkretnom slučaju navode »samo dva štura i potpuno kontradiktorna obrazloženja«. Tako je revizijski sud najprije utvrdio da je nezakonito postupanje podnositelja prestalo prije zaključenja glavne rasprave u prvostupanijskom postupku, dok potvrđuje odluku drugostupanijskog suda u čijoj izreci je naznačeno »koje povrede traju i nadalje«, uopće ne razmatrajući ni obrazlažući njegove ključne revizijske prigovore koji se odnose na uređenje instituta kolektivne zaštite potrošača. Smatra da je stupanjem na snagu ZoPK-a prestao postojati kolektivni interes potrošača odnosno potreba za pružanjem pravne zaštite. Stoga postavlja pitanje ima li Potrošač na temelju zahtjeva za zaštitu kolektivnih interesa potrošača postavljenog sukladno članku 136. ZoZP-a pravni interes i aktivnu legitimaciju zahtijevati kolektivnu zaštitu potrošača od povreda potrošačkih prava koje su se dogodile u prošlosti, a ne traju u vrijeme podnošenja tužbe niti u trenutku zaključenja glavne rasprave pred prvostupanijskim sudom, te ima li ovlašteni tužitelj pravni interes i aktivnu legitimaciju postaviti zahtjev za zaštitu kolektivnih interesa potrošača čiji je sadržaj u vrijeme podnošenja tužbe, i prije zaključenja glavne rasprave pred prvostupanijskim sudom već u cijelosti obuhvaćen i uređen sadržajem općeg prisilnog propisa. Te tvrdnje podnositelj smatra »ključnim« te ističe kako ih revizijski sud »uopće nije ispitao«.

Smatra da su redovni sudovi »očito pogrešnom primjenom pravila o zaštiti kolektivnih interesa potrošača ... pružili pravnu zaštitu potrošačima unatoč činjenici da se nisu ostvarile pretpostavke za njeno pružanje«. Ističe da je u smislu članka 136. ZoZP-a »uvjet za prihvaćanje takvog tužbenog zahtjeva ... da u trenutku zaključenja glavne rasprave postoji tužnikovo postupanje koje predstavlja povredu potrošačkih prava« dok je zaštita koja se na taj način ostvaruje zaštita za buduće slučajeve tj. »zaštita pro futuro«. A contrario, zaključuje kako ZoZP ne propisuje mogućnost traženja »apstraktne kolektivne zaštite za povrede koje su se činile u prošlosti, jer se u tom slučaju ne bi podnositelju moglo naložiti da prestane s tom povredom ... te bi se u tom slučaju radilo o zaštiti konkretiziranih i individualiziranih interesa« što nije predmet zaštite u ovom postupku. Sudovi pogrešno tumače da su sporni ugovori i dalje na snazi, odnosno da se te odredbe i dalje koriste pa da povreda i dalje traje. Stupanjem na snagu ZoPK-a »više nema ugroze kolektivnih interesa potrošača koju bi apstraktnim putem zaštite trebalo ukloniti« pa u tom smislu Potrošač nije aktivno legitimiran i nema pravni interes za vođenje parničnog postupka, što u konačnici znači da je tužbeni zahtjev nedopušten i neosnovan.

Nadalje, ističe da su »pobijanim odlukama sudovi ... arbitrarno, nepravilno i retroaktivno primijenili odredbe Zakona o potrošačkom kreditiranju na konkretni slučaj, tražeći da banke u spornom razdoblju od 2003-2008 postupaju u skladu sa standardima koji su tim zakonom uvedeni gotovo desetljeće nakon toga« s čime su povrijeđeni članci 118. stavak 2. i 90. stavak 4. Ustava. Takvim postupanjem – retroaktivnom primjenom propisa na razdoblje u kojem nisu bili na snazi umjesto primjene propisa koji su u utuženom razdoblju bili na snazi, smatra da su ga sudovi stavili »u nejednak položaj u odnosu na slučajeve u kojima sudovi postupaju« u skladu s člancima 118. stavkom 2. i 90. stavkom 4. Ustava.

Ponavlja da je ugovaranje promjenjive kamatne stope bila »ustaljena bankarska praksa u Republici Hrvatskoj« koja je trajala »više desetljeća i do donošenja pobijanog pojedinačnog akta nikada nije bila dovedena u pitanje bilo od strane suda, nadzornog tijela ili zakona«. Pozivom na načelo savjesnosti i poštenja stavljeno mu je na teret da su banke morale u svojim ugovorima imati predviđene parametre, unatoč činjenici da važeći propisi nisu to od njih tražili. U tom smislu dodaje da su propisi koji uređuju postupanje banaka u pogledu zaštite potrošača doneseni ne samo radi zaštite potrošača, već i radi zaštite banaka da bi one znale na koji način postupati. Smatra da ne stoji ni teza sudova da zakon nije detaljno regulirao obvezu banaka za utvrđivanje i način definiranja i uvjete promjenjivosti kamatne stope te da je stoga bilo potrebno primijeniti načelo savjesnosti i poštenja. Ističe da su i ZoZP/03 i ZoZP/07, Zakon o bankama iz 2002. godine, te Zakon o kreditnim institucijama iz 2008. godine »imali definiran način utvrđivanja i uvjete promjenjivosti kamatne stope«. S obzirom na zakonske odredbe koje ni na koji način nisu zabranjivale ili ograničavale ugovaranje odredbe o promjenjivoj kamatnoj stopi na način koji je činio podnositelj u spornom razdoblju, te vrlo jasnu praksu sudova i nadzornih tijela prema kojoj zakonitost korištenja odnosno ugovaranja takvih odredaba nikada nije bila osporena niti dovedena u pitanje, imao je »legitimna očekivanja pouzdati se u činjenicu da, sukladno jasnom stavu sudova i nadzornih tijela u tumačenju i primjeni odredbe o promjenjivoj kamatnoj stopi, nije moguće da sud odjednom promijeni svoj stav i zauzme sasvim suprotan stav prema kojem se ista ugovorna odredba sada smatra ništetnom, dok se prije smatrala valjanom«. Pojašnjava da se njegovo legitimno očekivanje temeljilo na razumno opravdanom povjerenju u pravnu sigurnost i propise koji reguliraju njegovo poslovanje, a iz kojih, sukladno ustaljenoj praksi sudova i nadzornih tijela i pravilnom tumačenju zakonskih odredaba, ne proizlazi da je njegovo postupanje u konkretnom slučaju bilo nezakonito.

Također, smatra da se »arbitrarnost u postupanju sudova, posebno revizijskog suda, ogleda i u pogrešnom tumačenju i primjeni članaka od 96. do 107. Zakona o zaštiti potrošača u vezi s Direktivnom 93/13/EEZ o nepoštenim odredbama u potrošačkim ugovorima, osobito točki 2b«. Navodi da iz samog obrazloženja osporene odluke Vrhovnog suda proizlazi da su banke postupile u skladu s točkom 2b. stavkom 1. Direktive 93/13/EEZ, to jest da su obavijestile potrošače o svojoj odluci o promjeni kamatne stope, te da su potrošači nakon zaprimanja takve obavijesti imali pravo raskinuti ugovor. Međutim, revizijski sud »na ovom mjestu staje sa daljnjim utvrđenjima uopće ne utvrđujući tzv. valjani razlog predviđen ugovorom kako bi u konačnici mogao utvrditi jesu li promatrane odredbe poštene ili nepoštene, već se, kako je naprijed navedeno, očitovao u predmetnoj iznimci tumačeći je isključivo kroz sadržaj točke 2.b. st. 2. Priloga, iako je iz naprijed citiranih odredbi razvidno da se iznimka predviđena točkom 2.b. st. 2. Priloga ne odnosi isključivo na ugovore zaključene na neodređeno vrijeme«. Zaključuje sljedeće: »da je revizijski sud pravilno primijenio Direktivu na predmetni slučaj, uz naprijed navedena ispravna utvrđenja da su potrošači nakon obavijesti tuženih banaka imali mogućnost raskinuti ugovor, utvrdio bi, temeljem isprava koje je podnositelj podnio u spis predmeta, da je podnositelj prilikom promjene kamatnih stopa postupao sa valjanim razlogom, temeljem prethodno definiranih kriterija koji utječu na promjene stope kamata. Sud je uslijed pogrešnog tumačenja navedene Direktive propustio primijeniti, ili barem ocijeniti s tim povezano materijalno-pravni značaj općih uvjeta poslovanja ... iz spornog razdoblja ... a kojima je bilo jasno propisano da podnositelj donosi odluku o promjeni kamatnih stopa ovisno o tekućim tržišnim prilikama, te cijeni novca i kapitala na domaćem i inozemnom tržištu. Shodno tome, podnositelj nije mogao u istom razdoblju mijenjati kamatnu stopu kako i kada hoće, već samo kad je za to postojao valjani razlog, usporedno s promjenama objektivnih tržišnih kriterija i gospodarskih prilika«.

Također, navodi da je tijekom postupka isticao povredu članka 90. ZoZP-a/03 o zabrani zavaravajućeg oglašavanja, a o čemu se drugostupanjski sud uopće nije očitovao. Osporene odluke ne sadrže »čin povrede propisa o zaštiti potrošača niti se precizno definiraju povrede propisa«, pa ni u tom smislu, smatra podnositelj, nije odlučeno o njegovim pravima i obvezama.

Nadalje, drugostupanjska odluka sadrži »znatne i bitne razlike u svom sadržaju i obliku, što je dovelo do toga da o određenim pravima i obvezama podnositelja uopće nije odlučeno, dok je o drugim pravima i obvezama podnositelja odlučeno, ali na način koji je nejasan, nerazumljiv i neprovediv«. Smatra da drugostupanjska odluka nije »jasna i provediva« jer ne sadrži tzv. paricijski rok unutar kojeg je podnositelj dužan uskladiti svoje postupanje s odlukom.

Podnositelj u odnosu na povrede »materijalnih prava« uvodno ističe kako je osporenim odlukama »dugogodišnja i ustaljena bankarska praksa ugovaranja promjenjive kamatne stope proglašena protivnom načelu savjesnosti i poštenja u smislu zakonskih odredaba o zaštiti potrošača i obveznim odnosima, a ugovorne odredbe o promjenjivoj kamatnoj stopi utvrđene su nepoštenim tj. ništetnim«. Tomu nadodaje kako do donošenja osporene drugostupanjske odluke »niti jednom drugom odlukom suda u Republici Hrvatskoj nisu takve odredbe o promjenjivoj kamatnoj stopi proglašene ništetnim, upravo suprotno, od strane sudova Republike Hrvatske utvrđene su kao valjane odredbe«. Ističe da je mjerodavnim materijalnim propisima bila propisana mogućnost primjene promjenjive kamatne stope uz obvezu kreditne institucije da potrošača obavijesti o promjeni stope u određenom roku prije njene primjene, pa zaključuje da odredbama »prisilnih propisa, koji uređuju bankarsko poslovanje, i sadrže lex specialis odredbe glede potrošačkog bankarstva u odnosu na ZPP, nisu bila propisana bilo kakva daljnja ograničenja niti smjernice glede ugovaranja promjenjive kamatne stope«. HNB, kao regulator i nadzorno tijelo banaka, »nikada nije dovela u pitanje primjenu odredbe o promjenjivoj kamatnoj stopi u ugovorima o potrošačkim kreditiranju«. S obzirom na navedeno, podnositelj smatra da je imao »legitimna očekivanja ... pouzdati se u činjenicu, da, sukladno jasnom stavu sudova i nadzornih tijela u tumačenju i primjeni odredbe o promjenjivoj kamatnoj stopi, nije moguće da sud odjednom promijeni svoj stav i zauzme sasvim suprotan stav prema kojem se ista ugovorna odredba sada smatra ništetnom, dok se prije smatrala valjanom«. Stoga zaključuje: »ne proizlazi da je postupanje podnositelja u konkretnom slučaju bilo nezakonito«.

U ustavnoj tužbi, podnositelj se, između ostalog, poziva i na odluku Ustavnog suda broj: U-III-301/2007 »prema kojoj je u radnom odnosu dopušteno ugovoriti da se plaća radnika mijenja izmjenom pravilnika o radu tj. da se plaća mijenja jednostranom odlukom poslodavca«, pa zaključuje kako je utvrđenje sudova da bi ugovaranje promjenjive kamatne stope u potrošačkom ugovoru bilo ništetno, »u cijelosti arbitrarno«.

Povredu prava na pravično suđenje podnositelj vidi u činjenici što su svi sudovi »u sporu sa 8 tuženika, sudili uopćeno kao da se radi o jednoj stranci i konkretno se nisu osvrnuli niti na jedan materijalni dokaz podnositelja na što je podnositelj ukazivao tijekom postupka«.

Podnositelj smatra da je revizijski sud arbitrarno postupio u obrazlaganju primjene članka 2. stavka 1. ZPP-a (prekoračenje tužbenog zahtjeva) kad je, s jedne strane, opravdao postupanje drugostupanjskog suda koji je rješenjem ukinuo točku 9. izreke prvostupanjske odluke, dok, s druge strane, opravdava prekoračenje tužbenog zahtjeva od tog istog suda u dijelu u kojem je drugostupanjski sud »samoinicijativno dodao utvrđenje (deklaraciju) da su nepoštene ugovorne odredbe ništetne unatoč činjenici da konačno postavljene tužbene zahtjeve nije sadržavao predmetnu deklaraciju«.

Podnositelj povredu prava na nepristrano i pravično suđenje vidi i u povredi članka 109. stavka 4. ZPP-a, budući da je prvostupanjski sud Potrošača četiri puta pozvao da ispravi tužbeni zahtjev, dajući mu detaljne i precizne upute u pogledu okolnosti koje čine meritum spora, a što je protivno članku 106. ZPP-a i sudskoj praksi (odluka Županijskog suda u Varaždinu broj: Gž-2153/13). Daljnju povredu tog prava nalazi i u činjenici što je Potrošač, unatoč određenom roku, ispravak tužbenog zahtjeva dostavio po njegovu proteku, a sud nije, u skladu s člankom 109. stavkom 4. ZPP-a, donio rješenje kojim se tužba smatra povučenom. Ističe da navedeni propust nije ispravio ni drugostupanjski sud ni Vrhovni sud.

Također, nejasnim i arbitrarnim smatra utvrđenja Vrhovnog suda o tome da su potrošači dovedeni u situaciju »uzmi ili ostavi«, zatim da nisu imali mogućnost drugog načina »namicanja potrebnog novca« te da je »svakom potpuno jasno da se reklamacijom doista ne bi moglo utjecati na izmjenu jednostrane odluke banke o promjeni kamatne stope«. Smatra

»potpuno nejasnim« utvrđenje suda da je on koristio spornu odredbu na štetu potrošača, kada sudovi to uopće nisu utvrđivali, štoviše drugostupanjski sud naveo je da nije isključeno da su banke postupale sukladno načelu savjesnosti i poštenja.

Podnositelj navodi da je još u žalbi protiv prvostupanjske odluke isticao da mu je povrijeđeno načelo jednakosti oružja iz razloga što je prvostupanjski sud odbio njegov prijedlog za provođenje dokaza saslušanjem njegovih službenika koji su u spornom razdoblju pregovarali s potrošačima i iste informirali o spornim kreditima. Drugostupanjski sud je na taj žalbeni navod odgovorio »da okolnosti koje su se željele dokazati ... nisu odlučne za donošenje odluke«. Taj propust nije otklonio niti Vrhovni sud. Smatra stoga da »navedeno jednostrano (na temelju navoda samo jedne strane u postupku) 'utvrđenje ključne pretpostavke za donošenje odluke' predstavlja grubo kršenje prava podnositelja na jednakost oružja i ukazuje na pristranost suda«.

Navode ustavne tužbe zaključuje tvrdnjom da su mu povrijeđena ustavna prava zajamčena člancima 14. stavkom 2. i 29. stavkom 1. Ustava jer su osporene odluke »proizvoljne i arbitrarne« te odstupaju od dosadašnje prakse sudova u pogledu ocjene zakonitosti odredbe o promjenjivoj kamatnoj stopi u potrošačkim kreditima, pri čemu nisu uzeti u obzir mjerodavni propisi u razdoblju od 10. rujna 2003. do 31. prosinca 2008. Također smatra povrijeđenim i članak 90. stavak 4. Ustava jer osporene odluke primjenjuju »prava i obveze iz propisa koji su stupili na snagu najranije 1.1.2010. godine, na odnose u razdoblju od 10.9.2003. godine do 31.12.2009.«

Ustavnom sudu predlaže usvajanje ustavne tužbe.

*6) Erste&Steiermarkische bank d.d., Rijeka
(predmet broj: U-III-2604/2015)*

1.6. Podnositelj tvrdi da su mu osporenim odlukama povrijeđena ustavna prava zajamčena člancima 14. stavkom 2. i 29. stavkom 1. Ustava.

Povrede navedenih ustavnih prava obrazlaže pogrešnom primjenom materijalnog prava, konkretno članka 109. ZPP-a, zatim članaka od 131. do 141. ZoZP-a te članaka od 96. do 106. ZoZP-a, koje sudovi nisu protumačili i primijenili u duhu prava Europske unije.

U odnosu na povredu članka 109. ZPP-a podnositelj ističe da je, protivno smislu te odredbe, prvostupanjski sud u više navrata pozvao Potrošača na ispravak tužbenog zahtjeva iako je bio pravilno postavljen, razumljiv, te je sadržavao sve što je potrebno da bi se po njemu moglo postupiti. Ispravak tužbenog zahtjeva dostavljen je sudu po proteku roka ostavljenog za dostavu ispravka, zbog čega je sud, kada je nastavio raspravljati o takvom tužbenom zahtjevu, počinio povredu članka 109. stavka 4. ZPP-a, jer nije donio rješenje kojim se tužba smatra povučenom. Smatra pogrešnim tumačenje drugostupanjskog suda i Vrhovnog suda da bi davanje upute o posljedicama nepostupanja u roku bila zakonska obveza, odnosno preduvjet za odbačaj tužbe ili donošenje rješenja kojim se tužba smatra povučenom u smislu članka 109. ZPP-a. Navedena stajališta drugostupanjskog suda i Vrhovnog suda protivna su ustaljenoj sudskoj praksi u istovjetnim pravnim situacijama i u tom smislu navodi odluke Županijskog suda u Varaždinu (broj: Gž-2153/13) i drugostupanjskog suda (broj: Pž-2623/04). Te navode zaključuje tvrdnjom da su redovni sudovi, uključujući i Vrhovni sud, tumačili doseg članka 109. ZPP-a »vrlo ekstenzivno« što stvara pravnu nesigurnost te se neopravdano Potrošača stavlja u »povoljniju parničnu poziciju od pozicije tuženika«, posebice imajući u vidu činjenicu da su Potrošača zastupali odvjetnici, kao profesionalni punomoćnici za zastupanje.

Nadalje, smatra da se osporenom odlukom ne štite kolektivni interesi i prava potrošača, već interesi pojedinačnih potrošača (grupe potrošača) koji ne mogu biti predmet konkretnog postupka. Drugostupanjski sud, kao i Vrhovni sud, trebao je preinačiti prvostupanjsku odluku na način da odbije tužbeni zahtjev jer je prvostupanjski sud usvojio tužbeni zahtjev kojim se ne pruža zaštita kolektivnog interesa potrošača. Člancima od 131. do 141. ZoZP-a uređen je klasični negatorijski zahtjev, zahtjev za prestanak protupravnog postupanja, što znači da interes za podizanje tužbe iz članka 131. ZoZP-a/07 postoji dok postoji i povreda koju je potrebno ukloniti. Smatra da je sud trebao, a nije, utvrditi je li u trenutku donošenja odluke postojala povreda potrošačkih kolektivnih interesa koju treba ukloniti, te ukoliko takve povrede nema,

utvrditi da nema više pravnog interesa za vođenje parnice i odbiti tužbeni zahtjev. Bankama je stupanjem na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o potrošačkom kreditiranju (»Narodne novine« broj 112/12.) bilo zabranjeno mijenjati postojeće kamatne stope na štetu potrošača i plasirati nove kredite s promjenjivom stopom, dok je daljnjim izmjenama tog zakona bankama naloženo da definiraju parametre kamatnih stopa. Zaključuje kako je sam zakonodavac riješio pitanje promjenjivosti kamatne stope odlukom banke, s čime je i taj postupak postao bespredmetan, a Potrošač je izgubio pravni interes za njegovo vođenje. Nadodaje kako se u trenutku donošenja osporene odluke Vrhovnog suda sporna ugovorna odredba »više i ne nudi«, kao što se nije nudila ni u trenutku donošenja prvostupanjske i drugostupanjske odluke. S time se nameće zaključak da ne postoji ni »potrebna procesna pretpostavka za zaštitu kolektivnog interesa potrošača« za meritorno odlučivanje o tužbi kojom se traži prestanak primjene takvih odredaba. Smatra stoga kako je utvrđenje Vrhovnog suda, da činjenica što su banke naknadno prekinule s praksom ugovaranja promjenjive kamatne stope na temelju jednostrane odluke banke nije bitna za rješavanje ovog spora, potpuno pogrešno. To iz razloga što je zaštita kolektivnih interesa potrošača predviđena »isključivo kao preventivna, pro futuro zaštita potrošača koja se ostvaruje izdavanjem zabrane protupravnog ponašanja u budućnosti«. Stoga podnositelj smatra da je Vrhovni sud osporenim odlukom »na grubi način pogrešno primijenio mjerodavno pravo« jer je trebao utvrditi da nema više pravnog interesa Potrošača za vođenje ovog postupka te tužbeni zahtjev odbiti.

Podnositelj tvrdi da je Vrhovni sud pogrešno primijenio članak 97. ZoZP-a i to uslijed pogrešnog tumačenja Direktive 93/13/EEZ, s čime je stvorio pravnu nesigurnost. Ukazuje na to da su članci od 96. do 106. ZoZP-a većim djelom posljedica implementacije u hrvatsko pravo Direktive 93/13/EEZ o nepoštenim odredbama u potrošačkim ugovorima, pri čemu osim općih kriterija, ZoZP sadrži i posebnu listu »tzv. sivu listu« od devetnaest (19) ugovornih odredaba koje se mogu smatrati nepoštenima, što međutim ne znači da su te odredbe same po sebi nepoštene, kao niti da neke druge odredbe izvan te liste ne bi mogle biti nepoštene. Skreće pozornost na poseban značaj točke 2.b. Aneksa Direktive 93/13/EEZ, a koja u suštini odgovara odredbi točke 1. (j) Aneksa Direktive. Drži da je revizijski sud propustio, kada je već utvrdio da su banke obavijestile potrošače o svojoj odluci o povećanju kamatne stope s čime su potrošači stekli mogućnost raskinuti ugovor o kreditu, utvrditi je li postojao »valjan razlog« za takvo povećanje kamatne stope kako bi mogao donijeti ocjenu o (ne)poštenosti takve ugovorne odredbe. Umjesto navedenog Vrhovni sud »nastavlja obrazlagati presudu pozivajući se i tumačeći isključivo st. 2. točke 2b Aneksa«. Ističe da odredba stavka 1. točke 2.b. Aneksa/Priloga, kao ni odredba (j) ne propisuju da se odnose isključivo na ugovore na neodređeno vrijeme, kako to pogrešno tumači Vrhovni sud. Također, navodi da je u više navrata tijekom postupka dokazao »da je prilikom promjene kamatnih stopa postupala savjesno i pošteno i sa valjanim razlogom«. Drugostupanjski sud prethodno navedeno nije uopće uzeo u obzir, već je »vodeći se isključivo zaključkom kako je ugovorna odredba o promjenjivosti kamatne stope nerazumljiva istu podvrgnuo testu poštenosti, te je ocijenio nepoštenom i utvrdio ništetnom«. Stoga, podnositelj zaključuje da je revizijski sud pogrešno primijenio materijalno pravo te, s obzirom na to da obrazloženje osporene odluke ne sadrži »stav suda o postojanju valjanog razloga«, je ista ujedno i arbitrarna i manjkava.

Povredu prava na jednakost pred zakonom podnositelj obrazlaže činjenicom što je prvostupanjski sud odbio njegov prijedlog za izvođenje dokaza saslušanjem njegovih službenika na okolnost utvrđivanja činjenica o nepoštenosti spornih ugovornih odredaba. Tako je revizijski sud donio osporenu odluku isključivo na temelju iskaza potrošača. Smatra da utvrđivanje činjeničnog stanja isključivo na temelju navoda samo jedne strane u postupku »bez davanja mogućnosti drugoj strani da se na navode očituje, tj. odbijajući dokazne prijedloge druge strane u svrhu očitovanja/pobijanja navoda tužitelja« predstavlja grubo kršenje prava na jednakost oružja te navodi na zaključak o pristranosti suda i stavljanju Potrošača u povoljniju procesnu poziciju.

Nadalje, revizijski sud (kao i nižestupanjski sudovi) je »odstupio od ustaljene sudske prakse u pogledu primjene i tumačenja odredbe čl. 109. ZPP-a«, a da pritom nije za takvo svoje stajalište naveo valjane razloge, zbog čega je takva odluka Vrhovnog suda arbitrarna. Također, smatra da je Vrhovni sud pri tumačenju članaka od 131. do 141., te članaka od 96. do 107. ZoZP-a pošao od potpuno neprihvatljivog tumačenja tih zakonskih odredaba te odstupa od smisla i svrhe zakona, te tumačenja prava Europske unije koji se u konkretnom slučaju primjenjuju.

Navode ustavne tužbe zaključuje tvrdnjama da svaka odluka suda treba »sadržavati jasne, razumljive i provjerljive argumente i stavove, usklađene i konzistentne kako s postojećom sudskom praksom tako i s općim principima regulative na kojoj se temelji, kako bi in concreto predstavljala autoritet pravosuđa, i ostvarenje ovdje citiranih ustavnih načela«.

Ustavnom sudu predlaže usvajanje ustavne tužbe.

*7) Zagrebačka banka d.d., Zagreb
(predmet broj: U-III-2605/2015)*

1.7. U ustavnoj tužbi podnositelj ističe povredu članka 29. stavka 1. Ustava, »u njegovim različitim vidovima«.

Podnositelj smatra da je u postupku pred redovnim sudovima ostao prikraćen za učinkovito ostvarivanje postupovnih jamstva pravičnog suđenja, prije svega ravnopravnosti stranaka u postupku i načela jednakosti oružja zbog »selektivnosti u pogledu izvođenja i ocjene dokaza«, te prava na obrazloženu sudsku odluku. Također, smatra da su sudovi arbitrarno protumačili i primijenili odredbe postupovnog i materijalnog prava sadržane u »specijalnim zakonima namijenjenim upravo zaštiti potrošača«. Smatra da su izreke osporenih odluka »izvor ozbiljne pravne nesigurnosti« te da su mu sudovi, protivno načelu vladavine prava i pravne sigurnosti, oduzeli pravo legitimnog očekivanja da će se na njegov slučaj primijeniti ona pravila materijalnih propisa koja su bila mjerodavna u vrijeme sklapanja konkretnih potrošačkih ugovora, a u skladu s ciljem koji je zakonodavac želio postići njihovim propisivanjem u uvjetima specifičnih okolnosti konkretnog slučaja.

Podnositelj navodi kako je središnje pitanje spora, radi zaštite kolektivnih interesa i prava potrošača, utvrđenje da je neka ugovorna odredba koju trgovac koristi u standardnom ugovoru – nepoštena.

Prema mišljenju podnositelja, sudovi su »arbitrarno« protumačili i primijenili postupovno pravo kad su protivno namjeri zakonodavca dopustili vođenje postupka u povodu tužbe u kojoj nije bila individualizirana ugovorna odredba za koju se tvrdi da je nepoštena, te su potom presudili o takvom neindividualiziranom i neodređenom zahtjevu.

Nadalje, ističe da ugovorna odredba u njegovom slučaju ne glasi kako su to sudovi presudili. Smatra da Vrhovni sud »nije određeno odgovorio na pitanje da li ugovorna odredba podnositelja 'upravo tako glasi' kako je to (netočno) navedeno u izreci drugostupanjske presude« niti se posebno osvrnuo na konkretne razloge što ih je podnositelj iznosio u prilog svojoj tvrdnji o nerazumljivosti tužbenog zahtjeva i izreke. Zbog navedenog smatra da sudovi nisu postupali u skladu s odredbom članka 136. stavka 1. točke 1. u vezi s člankom 138.a ZoZP-a. Također, smatra da sudovi u svojim odlukama »nisu iznijeli ozbiljne, relevantne i dostatne razloge za svoju – uistinu – lapidarnu – ocjenu o sistemski važnom problemu određenosti odnosno razumljivosti tužbenog zahtjeva odnosno izreke presude«. Postupak radi zaštite kolektivnih interesa potrošača nije sam sebi svrha te iz njega mogu proizaći brojni individualni postupci u kojima potrošači mogu ostvarivati svoje pravo na naknadu štete pozivajući se na pravomoćno presuđenje iz postupka za zaštitu kolektivnih interesa potrošača. Zbog navedenog, svaka dvojba o sadržaju tužbenog zahtjeva ili izreke presude »apsolutno je nepoželjna« sa stajališta provedbe načela pravne izvjesnosti u pogledu pouzdanja u sadržaj sudskih odluka. Smatra da bi sudovi zahtjeve koje stranke postavljaju u pogledu utvrđivanja ništetnosti ugovornih odredaba trebali »pooštriti« u odnosu na procesnu situaciju, a ne ih »ublažavati« dopuštanjem svođenja teksta nepoštene ugovorne odredbe na zajednički nazivnik ili drugim oblicima parafraziranja kojima se dovodi u pitanje učinkovito ostvarivanje svrhe postupka zaštite kolektivnih interesa potrošača i interesa pravne sigurnosti. Smatra da suđenje o poštenosti konkretne ugovorne odredbe konkretnog trgovca nipošto ne može biti »supstituirano suđenjem o apstraktnoj koncepciji načelno nepoštene ugovorne odredbe«. Sudovi mogu deklarirati nepoštenom/ništetnom neku odredbu konkretnog ugovora ili njezin dio kao ništetan samo ako je tužitelj u tužbenom zahtjevu propisno individualizira, primjereno svrsi i ciljevima postupka, to jest zaštiti kolektivnih interesa u konkretnom slučaju. Smatra da »ovakvo precedentno stajalište Vrhovnog suda predstavlja i putokaz za procesno ponašanje kako budućih tužitelja, tako i sudova u budućim postupcima za zaštitu kolektivnih interesa potrošača ... Stoga je ustavnopravna ocjena odluke Vrhovnog suda i nižih sudova, po mišljenju podnositelja, značajna ne samo zbog zaštite njegovih povrijeđenih ljudskih prava, nego neizravno i za najširi krug građana Republike Hrvatske, i učinkovitost ove vrste postupka, budući da su praktički svi građani ujedno i potrošači«.

Podnositelj, nadalje, smatra da je zakonodavac dao jasnu uputu, a što je i u skladu s praksom Suda EU (Direktivom 93/13/EEZ), o tome koje sve činjenice sud mora uzimati u obzir u postupku ocjene (ne)poštenosti neke ugovorne odredbe. Samim time, smatra, dane su i smjernice strankama o tome što sve može i mora biti predmet kontradiktornog raspravljanja i utvrđivanja činjenica uz zajamčeno pravo na jednakost procesnog oružja. Međutim, sudovi nisu omogućili takvo vođenje postupka niti su posebno, osim na posve sumarnoj, formalističkoj, odnosno gotovo »formularnoj razini«, obrazložili njegove prigovore iz podnesenih pravnih lijekova.

Nadalje, smatra da mu je u postupku bilo bitno ograničeno pravo na ravnopravno kontradiktorno raspravljanje iz razloga što su sudovi odbili njegov prijedlog da se na okolnost naravi financijske usluge potrošačkog kredita, kao i čimbenika koji su u vrijeme sklapanja ugovora utjecali na cijenu zaduživanja banaka na financijskom tržištu i o kojima ovisi kretanje promjenjive kamate, kao i načina na koji banke posluju u vezi s obvezom valutne usklađenosti, odbili saslušati dr. sc. Željka Rohatinskog, bivšeg guvernera HNB-a kao svjedoka. U provedenom postupku o svim okolnostima na strani banaka, podnositelju i ostalim bankama nije bilo omogućeno kontradiktorno i ravnopravno raspravljanje i to bez »smislenog i dostatnog obrazloženja«. Smatra da, suprotno stajalištu sudova, »stručna pitanja« nisu bila raspravljena »u mjeri u kojoj je to potrebno« jer na te okolnosti u postupku nije saslušan niti jedan stručnjak, a stranke su o takvim pitanjima imale posve oprečna stajališta. Ističe da je o navedenom dosta izlagao u žalbi i kasnije u reviziji, međutim, da se o tim navodima sudovi nisu očitovali ili su se očitovali »općenitom konstatacijom«.

Također ukazuje na to da su sudovi propustili uzeti u obzir činjenicu da on kao subjekt ugovornog odnosa ima i svoje legitimne interese, zatim da svoje poslove mora voditi po opisanom mjerilu, sukladno propisima i da u izboru svojeg ponašanja podliježe određenim vanjskim, objektivnim, faktičnim i pravnim ograničenjima, a da su ta ograničenja u slučaju kreditnih institucija vrlo rigorozna. Smatra stoga da su sudovi ocjenjujući savjesnost i poštenje trgovca/profesionalca navedeno morali uzeti u obzir te mu omogućiti da svoje navode dokazuje izvođenjem prikladnih dokaza, što nisu učinili. Tim više što zakon izrijekom i traži da se beziznimnom cijeni narav proizvoda odnosno usluge i svih okolnosti u vrijeme sklapanja ugovora pri čemu to uključuje kako okolnosti na strani potrošača tako i okolnosti na strani trgovca. Smatra da je sve navedeno u provedenom postupku u cijelosti izostalo i da obrazloženja odluka viših sudova ne sadrže razumne i dostatne razloge o prigovorima podnositelja. Drugostupanjski sud je svoju odluku u bitnome izgradio »ne na rezultatima raspravljanja o konkretnim okolnostima u vrijeme sklapanja ugovora u smislu zahtjeva ZZP-a, nego u nedostatku činjeničnog supstrata, na jednoj posvemašnjoj apstrakciji sa čijim funkcioniranjem je svakako svaki sudac/pravnik upoznat na apstraktnoj osnovi«. Smatra da bi ta »neka određena referentna vrijednost« morala biti ne samo objektivna i javno dostupna, nego i sadržajno primjerena da bi bila smisljena za obje strane u ugovoru o potrošačkom kreditu. Tvrdi da su postojali te da i dalje postoje razni javno objavljavani indeksi, ali ako oni ne stoje u relevantnoj vezi s troškovima financiranja hrvatskih banaka, tada bi bilo nepravično prisiljavati banke da ugovaraju takvu stopu ili indeks, radi puke forme. Smatra da bi u slučaju da je drugostupanjski sud »ozbiljno« uzeo u razmatranje njegove žalbene razloge uočio kako takva stopa u Republici Hrvatskoj objektivno nije postojala te da je »i danas ... to samo NRS (nacionalna referentna stopa)« koja je u praksi uvedena »potkraj 2012. godine ... paralelno s tekućim pripremanjima za donošenje ZID ZPK-a/2012.« Stoga zaključuje kako je pogrešno »i, u krajnjoj konzekvenciji nepravično očekivanje sudova« jer se on nije mogao pozvati na jedinstvenu referentnu kamatnu stopu koja bi uključivala sve njegove troškove koje snosi kao hrvatska banka, budući da takva stopa nije postojala u razdoblju od 2003. godine pa sve do početka 2013. godine dok u odnosu na švicarski franak ne postoji ni danas.

Nadalje, prigovara da su u postupku saslušani samo svjedoci koje je predložio Potrošač i koji su bili članovi Udruge Franak, a odbijen je prijedlog za izvođenje dokaza saslušanjem svih predstavnika banaka. Obrazloženje sudova zbog čega je bilo opravdano odbiti takav prijedlog banaka podnositelj smatra arbitrarnim i suprotnim zahtjevima pravičnog suđenja. Okolnosti u vrijeme i prilikom sklapanja ugovora utvrđivane su isključivo na temelju saslušanja svjedoka koje je predložio Potrošač pri čemu je ocjena tih iskaza bila »neobjektivna i pristrana« zbog čega je takav postupak u pogledu utvrđivanja

pravnorelevantnih činjenica »potpuno insuficijentan« sa stajališta ispunjavanja svrhe članka 98. ZoZP-a te je doveo do povrede načela jednakosti oružja i ravnopravnosti među ugovornim stranama. Obrazloženje viših sudova u tom pogledu smatra »formalističkim, supstancijalno neobrazloženim odnosno arbitrarnim«.

Podnositelj smatra da su redovni sudovi pogrešno »do mjere koja je ozbiljno prešla u područje arbitrarnog, protumačili i primijenili materijalno pravo i to u pogledu odredaba više posebnih zakona namijenjenih upravo zaštititi potrošača«, konkretno ZoZP-a, kojim su u hrvatsko zakonodavstvo preuzete Direktiva 93/13/EEZ i Direktiva 08/48/EEZ.

U nastavku ustavne tužbe citira pojedine dijelove direktiva i mišljenje nezavisne odvjetnice pri Sudu EU gđe Verice Trstenjak. Smatra da iz mjerodavnih odredaba citiranog materijalnog prava proizlazi da se obveza obavještanja potrošača mora preuzeti u nacionalno zakonodavstvo bez utjecaja na rješenja nacionalnog prava u pitanjima pod kojim okolnostima vjerovnik može promijeniti ugovornu kamatu bez valjanog razloga. Direktiva izričito predviđa mogućnost (koja se prepušta nacionalnom zakonodavcu) jednostrane promjene ugovorne kamate zbog valjanog razloga. Za razliku od primjerice austrijskog ili njemačkog zakonodavca, hrvatski zakonodavac se odlučio za tretman promjene ugovorene kamate na razini pristupa »valjanog razloga«. Ističe kako su se protivno njegovom ustrajanju »sudovi ... tek dojmljivo marginalno bavili tvrdnjama podnositeljice i njezinim pozivanjem na odredbe čl. 82. (97.) ZZP-a« dok »Vrhovni sud u svojoj presudi uopće ne spominje ove odredbe ZZP-a, nego se njima bavi tek – neizravno«.

Prema mišljenju podnositelja »nema dvojbe« da ZoZP, a nakon toga i Zakon o potrošačkom kreditiranju nisu imali u vidu obvezu banke da ugovornu kamatu nužno izrazi putem referentne stope ili nekom formulom. Međutim, ti propisi koji su namijenjeni isključivo zaštititi potrošača su »imali u vidu mogućnost jednostrane promjene ugovorne kamate i u ugovorima o potrošačkom kreditiranju, zbog valjanog razloga predviđenog u ugovoru, što se ne može poistovjetiti s obvezom ugovaranja referentne kamatne stope«. Smatra da sudovi nisu primjereno protumačili i primijenili specijalne nacionalne propise u odnosima potrošačkog kreditiranja, a koje odnose je zakonodavac »zacijelo formulirao uvažavajući specifične hrvatske prilike, zbog kojih jednostrana promjenjivost stope ugovorne kamate nije bila ništa drugo nego li realnost, u okolnostima nepredvidljive volatilnosti čimbenika koji utječu na troškove financiranja odnosno zaduživanja svih hrvatskih dužnika ... u relevantnom vremenu«.

Podnositelj »bez daljnega« smatra da su i ugovorne odredbe Sberbanke poštene i valjane iako smatra da Vrhovni sud u odnosu na ugovore banaka postavlja »bitno viši i drugačiji pravni standard koji ne postavlja za 8. tuženu banku, bez ikakva dodatna obrazloženja«. Stoga su sudovi odlučujući o pravima i obvezama u odnosu na sve banke »formirali dvije različite sudske prakse, što je ustavnopravno zacijelo neprihvatljivo, jer je jednakost pred zakonom supstancijalni element vladavine prava«.

Navode ustavne tužbe zaključuje tvrdnjama da je na temelju članka 82. alineje 11. ZoZP-a/03 i članka 97. alineje 11. ZoZP-a/07 u vezi s drugim propisima namijenjenima zaštititi potrošača bio ovlašten jednostrano mijenjati ugovornu kamatu u potrošačkim kreditima zbog valjanog razloga, te da sudovi »odjednom materijalno pravo tumače na način koji se po svom učinku de facto svodi na retroaktivnu primjenu materijalnog prava kako je ono izmijenjeno 2012. i 2013. godine – pri čemu povratni učinak ovih propisa zakonodavac očito nije želio, pa ga zacijelo nije očekivao niti od sudova«. Smatra da su odluke sudova »u svojoj biti nepoštene, arbitrarne i nerazumne, s time da su pravni učinci koje one utjelovljuju za podnositeljicu bili potpuno nepredvidljivi u vrijeme sklapanja spornih ugovora«.

Ustavnom sudu predlaže usvajanje ustavne tužbe.